

**Varhaiskasvattajien odotuksia pienen lapsen
sopeutumisesta päiväkotinstituutioon**

Senni Salminen

Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2019
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Salminen, Senni. 2019. Varhaiskasvattajien odotuksia pienen lapsen sopeutumisesta päiväkotiin. Varhaiskasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 104 sivua.

Päiväkoti-instituution toimintakulttuuri ja lapsiin kohdistetut odotukset eroavat niistä kulttuurisista toimintamalleista, joita lapsi kohtaa kotonaan. Näin ollen siirtymä kotoa päiväkotiin edellyttää lapselta sopeutumista muutoksiin kulttuurisissa tavoissa. Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, millaisena sopeutuminen päiväkotiin näyttää ja millaisia odotuksia varhaiskasvattajilla on alle puolitoistavuotiaana varhaiskasvatuksen aloittaneiden lasten sopeutumisesta päiväkotiin.

Tutkimus toteutettiin osana kahta laajempaa tutkimushanketta: *Lapsen siirtymä kotihoidosta alle kolmivuotiaiden päiväkotiryhmään*, joka kuuluu Jyväskylän yliopistossa toteutettavaan *Lasten polut varhaiskasvatuksessa* -pilottihankkeeseen, sekä *Lasten siirtymät varhaiskasvatuksessa* -hanke, joka puolestaan kuuluu laajempaan kansainväliseen *Social and emotional experiences in transition through the early years* -tutkimusprojektiin. Tutkimuksen aineistona toimivat varhaiskasvattajien haastattelut noin neljän kuukauden kuluttua alle puolitoistavuotiaan lapsen varhaiskasvatuksen aloituksesta. Aineisto analysoitiin teoriaohjaavaa laadullista sisällönanalyysiä hyödyntämällä.

Varhaiskasvattajien odotukset lapsen päiväkotiin sopeutumisesta liittyivät Alasuutarin ja Markströmin (2011) mukaisesti päiväkodin arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen, lapsen ja kasvattajien välisiin suhteisiin sekä lasten keskinäisiin suhteisiin. Varhaiskasvattajien puheesta löytyi kuvausta lapsen sopeutumisesta, huolta lapsen sopeutumisesta sekä odotuksia ja toiveita koskien lapsen sopeutumista päiväkotiin. Kasvattajat tarkastelivat pienten lasten sopeutumista suhteessa lapsen iän ja kehitystason mukaisiin odotuksiin, mutta myös suhteessa isompiin päiväkotilapsiin kohdistettuihin odotuksiin sekä päiväkotinstituution sujuvaan toimintaan. Mahdolliset sopeutumisen haasteet ja takapakit nähtiin luonnollisina ja ymmärrettävinä, mutta toisaalta myös huolta aiheuttavina. Sopeutumisen nähtiin olevan vahvasti kontekstiin, arjen eri tilanteisiin sekä tehtyihin tulkintoihin sidonnaista.

Asiasanat: sopeutuminen, päiväkotinstituutio, odotus, siirtymä, varhaiskasvatuksen aloitus

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	5
2	VARHAISKASVATUKSEN ALOITUS SIIRTYMÄNÄ JA PÄIVÄKOTIIN SOPEUTUMISENA	9
2.1	Päiväkoti-instituutio siirtymän kontekstina	9
2.1.1	Päiväkoti kasvatusinstituutina	9
2.1.2	Arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen liittyvät tavat .	12
2.1.3	Päiväkodin kasvattajien ja lasten välisiin suhteisiin liittyvät tavat.....	15
2.1.4	Lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvät tavat	16
2.1.5	Lapsen arviointi päiväkodissa	18
2.2	Varhaiskasvatuksen aloitus siirtymänä ja sopeutumisena.....	21
2.2.1	Kontekstin merkitys siirtymässä	21
2.2.2	Siirtymän tuottama muutos	25
2.2.3	Siirtymä vaiheittaisena prosessina	27
2.2.4	Sopeutuminen päiväkotiinstituutioon.....	31
3	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET	34
4	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	36
4.1	Tutkimuskohde ja lähestymistapa.....	36
4.2	Tutkimukseen osallistujat ja tutkimusaineisto	37
4.3	Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä	38
4.4	Aineiston analyysi.....	40
4.5	Eettiset ratkaisut.....	45

5 MUUTOS JA PIENEN LAPSEN SOPEUTUMINEN PÄIVÄKOTIIN VARHAISKASVATAJAJEN KUVAUKSISSA	50
5.1 Päiväkoti-instituution arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen liittyvä muutos	51
5.1.1 Kuvaus lapsen sopeutumisesta päiväkodin arkikäytäntöihin.	51
5.1.2 Huoli lapsen sopeutumisesta päiväkodin arkikäytäntöihin	55
5.1.3 Odotukset ja toiveet lapsen sopeutumisesta päiväkodin arkikäytäntöihin	57
5.2 Päiväkodin kasvattajien ja lapsen välisiin suhteeseen liittyvä muutos .	61
5.2.1 Kuvaus kasvattajien ja lapsen väliseen suhteeseen liittyvästä sopeutumisesta	61
5.2.2 Huoli lapsen ja kasvattajien väliseen suhteeseen liittyvästä sopeutumisesta	67
5.2.3 Odotukset ja toiveet kasvattajien ja lapsen väliseen suhteeseen liittyvästä sopeutumisesta	68
5.3 Lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvä muutos	70
5.3.1 Kuvaus lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvästä sopeutumisesta	70
5.3.2 Huoli lapsen sopeutumisesta vertaisryhmään.....	75
5.3.3 Odotukset ja toiveet lapsen sopeutumisesta vertaisryhmään .	76
5.4 Yhteenveto: päiväkotiin sopeutumiseen liitetyt odotukset.....	78
6 POHDINTA.....	84
6.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	84
6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet.....	92
LÄHTEET.....	97
LIITTEET.....	103

1 JOHDANTO

Lapsuudessa tapahtuvia siirtymiä on viime vuosina alettu tutkia yhä enemmän. Etenkin kouluun siirtymistä on tutkittu jo verrattain paljon (Kalkman & Clark 2017, 292). Sen sijaan varhaiskasvatuksen aloitusta koskevaa siirtymätutkimusta on tehty toistaiseksi vähän siitäkin huolimatta, että siirtymä kotoa ryhmämuotoisen varhaiskasvatuksen piiriin on usein lapsen ensimmäinen siirtymä kodin ulkopuoliseen kontekstiin (Suhonen 2009, 3) ja näin ollen myös yksi merkittävimmistä sosiaalisista muutoksista pienen lapsen elämässä (Brooker 2008, 4). Lapsen siirtymää kotoa institutionaalisen varhaiskasvatuksen piiriin on tarkasteltu perinteisesti lapsen psyykkisen sopeutumisen, äidistä eroamisen ja kiintymyssuhteiden näkökulmista (Rutanen & Karila 2013, 18; Niesel & Griebel 2007, 25; Suhonen 2009, 3). Koulutuksellisia siirtymiä koskevissa tutkimuksissa aihetta on lähestytty myös ensisijaisesti kontekstien välisen jatkuvuuden ja ”pehmeän” siirtymän näkökulmista, kun taas paljon vähemmän on kiinnitetty huomiota muutosprosessiin, vaikka muutos onkin keskeinen osa mitä tahansa siirtymää (ks. Dockett ym. 2017, 287).

Uuden kontekstin ja sen myötä muutosten kohtaaminen vaatii yksilöä poistumaan omalta mukavuusalueeltaan ja kohtamaan tuntemattoman: siirtymän myötä on kohdattava uusi kulttuuri, tila, ihmiset, roolit, säännöt ja identiteetti (Fabian 2007, 7). Brookerin (2008, 4) mukaan siirtymät voivatkin horjuttaa ihmisen itsetuntoa ja -luottamusta sekä saada ihmisen tuntemaan olonsa turvattomaksi missä tahansa ikävaiheessa, vaikka mahdolliset aiemmat siirtymät elämässä olisivatkin sujuneet onnistuneesti. Siirtymän myötä lapsen tuleekin selviytyä vahvoista tuntemuksista, kuten innokkaasta odotuksesta,

uteliaisuudesta ja ylpeydestä, sekä turvattomuudesta ja pelosta, joita uuteen, tuntemattomaan ympäristöön siirtyminen voi aiheuttaa (Niesel & Griebel 2007, 24; Turunen 2017, 151). Selviytymisessä on kyse siitä, että yksilö kohtaa uhat, ahdistuksen, haasteet ja jännitteet, joita uuteen, tuntemattomaan kontekstiin liittyy. Yksilön tulee liittää uudet kokemuksensa aiempiin kokemuksiinsa ja pohtia, kuka minä olen ja kuka minä en ole. (Jackson & Warin 2000, 378.) Siirtymä pitääkin sisällään merkittävän psykososiaalisen ja kulttuurisen sopeutumisen niin kognitiivisesta, sosiaalisesta kuin emotionaalisestakin näkökulmasta (Vogler, Crivello & Woodhead 2008, 2).

Vaikka siirtymä koetaan yksilöllisesti, sitä voidaan tarkastella myös yhteisöllisestä näkökulmasta, sillä siirtymä tapahtuu aina samanaikaisesti sosiaalisessa, kasvatuksellisessa, poliittisessa ja institutionaalisessa kehyksessä (Dockett ym. 2017, 275). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan sitä sosiaalista ja institutionaalista kontekstia, päiväkotia, johon pieni lapsi siirtyy kotihoidosta. Länsimaalaista lapsikäsitystä (ks. esim. Smith 2012; Ellegaard 2004) ja pohjoismaalaisille päiväkotituutioille tyypillisiä tapoja ja lapsiin kohdistuvia odotuksia (ks. esim. Alasuutari 2010; Markström 2010; Alasuutari & Markström 2011; Gulløv 2011; Månsson 2011) on tarkasteltu eri tutkimuksissa. Varhaiskasvatuksen aloitusvaihetta, alle kaksivuotiaita lapsia ja heihin liitettyjä odotuksia on kuitenkin tutkittu vasta varsin vähän. Tällä tutkimuksella pyritään lisäämään tietoa tästä merkittävästä lapsen ja koko perheen elämään vaikuttavasta siirtymävaiheesta ja siihen liittyvistä odotuksista. Millaisia odotuksia lapsiin kohdistetaan varhaiskasvatuksen aloitusvaiheessa? Mitä asioita liittyy uuden päiväkotilapsen roolin omaksumiseen ja siihen sopeutumiseen? Tässä tutkimuksessa pienen lapsen siirtymää päiväkotiin tarkastellaan prosessina, jonka myötä lapsi sopeutuu uuteen kasvuympäristöönsä ja sen odotuksiin. Päiväkotikontekstilla nähdään olevan keskeinen merkitys sille, millaista muutosta tähän uuteen kontekstiin siirtyminen tuottaa.

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää, millaisena pienen lapsen sopeutuminen päiväkoti-instituutioon näyttäytyy varhaiskasvatuksen

aloituksen yhteydessä ja millaisia odotuksia kasvattajat liittävätkin lapsen sopeutumiseen. Tutkimus toteutettiin osana kahta eri Jyväskylän yliopistossa toteutettavaa tutkimushanketta, joista sain käyttööni varhaiskasvattajien haastatteluita. Haastatteluissa kasvattajat tarkastelivat varhaiskasvatuksessa alle puolitoistavuotiaana aloittaneiden lasten ensimmäisiä päiväkotikuukausia. Aiheen tutkiminen on tärkeää, sillä lisääntyvä ymmärrys lapsen varhaiskasvatuksesta ja siirtymästä päiväkotiin lisää myös näkökulmia ja mahdollisuuksia tukea lasten siirtymää entistä paremmin. Dallin (2002, 98) tutkimuksen mukaan kasvattajat eivät nimittäin välttämättä edes ymmärrä, kuinka merkittävä rooli heillä on lapsen varhaiskasvatuksen aloitukselle ja lapsen sopeutumiselle. Instituution toimintakulttuurin ja odotusten tarkastelu on tärkeää myös varhaiskasvatuksen kehittämisen näkökulmasta. Miksi toimimme päiväkodissa niin kuin toimimme? Voisiko päiväkotinstituutio joustaa enemmän joissakin tavoissaan ja odotuksissaan helpottaakseen pienen lapsen varhaiskasvatuksen aloitusta? Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018, 61) painottaa toimintakulttuurin ja pedagogisten käytäntöjen arviointia, minkä vuoksi varhaiskasvattajien onkin tultava entistä vahvemmin tietoisiksi instituutiossa vallitsevista tavoista ja käytännöistä. Myös Heiskanen (2018) peräänkuuluttaa varhaiskasvatuksen ammattilaisten säännöllistä keskustelua varhaiskasvatuksessa vallitsevista lapsiin kohdistetuista odotuksista, toiveista ja tavoitteista, sekä perusteluista niiden taustalla.

Tämä tutkimusraportti etenee niin, että aluksi esittelen tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen. Tarkastelen ensinnäkin päiväkotia instituutiona: kuvaan, millainen instituutio päiväkotina on, millaisia odotuksia päiväkotinstituutio asettaa lapsille ja millaista kuvaa nämä odotukset luovat niin sanotusti tavallisesta päiväkotilapsesta. Lisäksi avaan joitakin näkökulmia liittyen arviointiin, jota lapsiin kohdistetaan päiväkodissa. Toiseksi tarkkailen varhaiskasvatuksen aloitusta siirtymänä, jossa lapsi siirtyy uuteen kontekstiin ja kohtaa siellä uusia olemisen tapoja, mikä aiheuttaa muutoksia lapsen rooleissa ja toiminnassa. Tarkastelen näiden muutosten toteutumista vaiheittaisena

siirtymäprosessina, jonka myötä lapsi sopeutuu päiväkotiin. Päätän teoriaosuuden kuvaamalla päiväkotiin sopeutumisen luonnetta ja erityispiirteitä.

Teoriaosuuden jälkeen esittelen tutkimukseni tavoitteen, perustelut tutkimuksen tarpeellisuudelle sekä tutkimuskysymykseni. Tämän jälkeen käyn läpi tutkimuksen toteuttamisen ja etenemisen vaihe vaiheelta: kuvaan muun muassa, miten tässä tutkimuksessa hyödynnetty varhaiskasvattajien haastatteluaineisto on kerätty ja miten olen analysoinut aineistoa. Tarkastelen myös tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. Tutkimuksen toteutuksen kuvailun jälkeen esittelen keskeiset tutkimustulokset aineistositaattien avulla verraten tuloksia aiempiin tutkimustuloksiin. Tarkastelen tuloksia erityisesti suhteessa Alasuutarin (2010), Markströmin (2010) sekä Alasuutarin ja Markströmin (2011) havaintoihin lapsen kohdistetuista päiväkodin tavoista ja odotuksista. Lopuksi viimeisessä luvussa tarkastelen tutkimuksen tuloksia ja tekemiäni johtopäätöksiä suhteessa aiempaan tutkimustietoon. Lisäksi pohdin tutkimuksen luotettavuutta, ja esitän ajatuksiani tämän tutkimuksen myötä syntyneistä jatkotutkimushaasteista.

2 VARHAISKASVATUKSEN ALOITUS SIIRTYMÄNÄ JA PÄIVÄKOTIIN SOPEUTUMISENA

2.1 Päiväkoti-instituutio siirtymän kontekstina

2.1.1 Päiväkoti kasvatusinstituutiona

Päiväkodilla on Suomessa moniin muihin maihin verrattuna vahva asema instituutiona, sillä kansallinen lainsäädäntö tukee vahvasti kodin ulkopuolella toteutettavaa varhaiskasvatusta (Kallio 2010, 217). Lainsäädäntö sekä erilaiset valtakunnalliset ja paikalliset suunnitelmat ohjaavat varhaiskasvatuksen toimintaa ja käytäntöjä, sekä määrittelevät toiminnan arvot ja lähtökohdat (Rutanen & Karila 2013, 19). Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet edustavat valtiollisia viranomaisia sekä varhaiskasvatuksen asiantuntijaryhmiä niin kasvatustieteen kuin psykologian kentältä. Ne tuottavat tietynlaisia puhetapoja lapsista, vanhemmuudesta ja kasvatuksesta. (Alasuutari & Karila 2010, 102.)

Lapsuuden kulttuurinen politiikka ilmenee päiväkodin jokapäiväisessä toiminnassa ja arjen käytännöissä, ja tätä Eerola-Pennanen (2013, 36) kutsuu päiväkotilapsuuden määrittelyksi. Päiväkotilapsuuden määrittelyt muuttuvat ajan saatossa, ja ne pitävät sisällään perustavanlaatuisia ajattelutapoja, asenteita ja traditioita ihmisten välisten suhteiden ehdoista sekä rakenteista, jotka säätelevät niin ajattelua kuin käyttäytymistäkin. Usein ne ovat arjessa ilmeneviä arvostuksia, refleктоimattomia käsityksiä ja arjen käytäntöjä sekä erilaisia vallankäytön muotoja. Myös lapset osallistuvat näiden määrittelyjen

muotoutumiseen kohdatessaan niitä päivittäin päiväkodin arjessa. (Eerola-Pennanen 2013, 80.) Päiväkotia ja päiväkotilapsuutta voidaankin tarkastella ilmiöinä, jotka ovat sosiaalisesti rakennettuja (Markström 2010, 305). Tässä tutkimuksessa tarkastelen päiväkotilapsuuden määrittelyä institutionaalisen järjestyksen kautta.

Kaikille instituutioille tyypillisesti myös päiväkodissa vallitsee oma institutionaalinen järjestyksensä, jolla viitataan instituution sääntöjärjestelmään. Se pitää sisällään päiväkodin säännöt, periaatteet ja normit sekä sen rutiininomaiset tavat, kuten päivittäiset arkikäytännöt, tyypilliset puhutavat ja oletukset. (Alasuutari 2010, 150; Alasuutari & Markström 2011, 519.) Lisäksi näihin tapoihin sisältyvät tyypilliset tavat ajatella ja ymmärtää asioita varhaiskasvatuksessa. Päiväkodin tavat ovat osittain julkilausuttuihin periaatteisiin ja sääntöihin pohjautuvia, mutta myös pitkälti itsestään selviä toimintatapoja, joista ei oikeastaan edes puhuta. (Alasuutari 2010, 150; Alasuutari & Markström 2011, 519.)

Strandellin (1995) mukaan päiväkodin järjestys muodostuu erilaisista symboleista ja rituaaleista, esimerkiksi päiväjärjestyksestä, tilojen suunnittelusta ja istumajärjestyksistä. Päiväkodissa on sääntöjä, tapoja ja tottumuksia, jotka määrittävät ajankäyttöä, eri tilojen käyttöä ja toimintaa ylipäätään. (Strandell 1995, 121.) Myös erilaiset päiväkodin arjessa toistuvat rutiinit ovat osaltaan luomassa instituutiolle tyypillistä ajallista ja sosiaalista järjestystä (Kuukka 2015, 95). Kuukan (2015) tutkimuksessa havaittiin, että päiväkodin erilaisiin toimintoihin ja käytäntöihin liittyvät rutiinit olivat muodostuneet ikään kuin itsestään selviksi osiksi lasten elämää päiväkodissa. Esimerkiksi tapa kilistää kelloa aina, kun on aika siirtyä meneillään olevasta toiminnasta toiseen, toimi rutiinina ja normina, jonka mukaan lasten tuli toimia. (Kuukka 2015, 95–96.)

Instituutionaalinen järjestys perustuu aina oletuksille sen toimijoista. Päiväkoti-instituutio edellyttää tietynlaista käytöstä, piirteitä ja suhteita sen toimijoilta. (Alasuutari & Markström 2011, 520; Alasuutari 2009, 57.) Kaikissa kasvatustituutioissa, myös päiväkodissa, syntyykin erilaisten rutiinien ja päivittäisten vuorovaikutustilanteiden myötä odotuksia ja tulkintoja siitä, miten

lasten toivotaan, odotetaan ja sallitaan toimivan arjen eri tilanteissa. Nämä odotukset ja arviot lasten toiminnasta ovat sidonnaisia sekä erilaisiin arjen tilanteisiin että instituutiossa ilmeneviin eri ryhmiin tai kategorioihin, esimerkiksi pienten, alle kolmivuotiaiden lasten päiväkotiryhmään. (Rutanen & Karila 2013, 19–20.) Oletukset liittyvät myös laajemmin esimerkiksi länsimaiseen lapsikäsitteeseen, jonka mukaisesti lapset nähdään kompetentteina, osaavina, toimijoina. Tämän käsityksen mukaan lapset kykenevät ilmaisemaan toiveitaan, mielenkiinnonkohteitaan ja sisäisiä tuntemuksiaan rationaalisesti (Alasuutari 2014, 242), toimivat itsenäisesti (Smith 2012, 31) ja osallistuvat aktiivisesti oman yhteisönsä toimintaan (Alasuutari & Markström 2011, 531; Markström 2010, 308).

Päiväkodin kasvattajat määrittävät lapsia ja päiväkotilapsuutta esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelmien, lasten arvioinnin ja erilaisten arkisten käytäntöjen kautta (Eerola-Pennanen 2013, 223). Varhaiskasvattajat voivat luoda joko tiedostaen tai tiedostamattaan selkeitä kehyksiä lasten toiminnalle (Rutanen & Karila 2013, 21) ja määrittää rajat, joiden puitteissa lapsen on mahdollista päiväkodissa toimia ja ilmaista itseään (Eerola-Pennanen 2013, 223). Päiväkodin sosiaalinen järjestys tulee näin ollen lapsille valmiiksi annettuna, sillä aikuiset ovat määrittäneet, miten lasten tulee päiväkodissa olla ja toimia (Eerola-Pennanen 2013, 109). Lasten elämä päiväkodissa onkin tiukasti säädeltyä muun muassa erilaisilla säännöillä, rutiineilla ja ennalta määritellyillä aikaa ja paikkaan sidotuilla toiminnoilla sekä aikuisten määräysvallalla (Markström 2010, 305). Varhaiskasvatuksen sosiaalistavat näkemykset ohjaavat kasvattajia opettamaan lapsille kansalaisyhteiskunnan normeja, kuten kuinka olla toisten ihmisten kanssa. Toisaalta lapsille asetettuja vaatimuksia määrittävät yhtä lailla myös organisaatioon liittyvät näkökohdat, joilla taataan päiväkotitilanteen sujuva toiminta. (Gulløv 2011, 26.)

Suomessa Alasuutari (2010) ja Ruotsissa Markström (2010) ovat tutkineet lasten vanhempien ja päiväkodin kasvattajien välisissä varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluissa ilmenevää päiväkodin institutionaalista järjestystä sekä sen asettamia odotuksia lasten toiminnalle päiväkodissa. Päiväkodin institutionaalinen järjestys tapoiteen ja odotuksineen

luo ideaalikuva siitä, millainen ”tavallisen” päiväkotilapsen tulisi olla (Alasuutari & Markström 2011, 530). Alasuutari ja Markström (2011) ovat jaotelleet lapsia koskevat päiväkodin institutionaaliseen järjestykseen liittyvät tavat ja säännöt kolmeen eri luokkaan: arkikäytäntöihin liittyvät, lasten ja aikuisten väliseen suhteeseen liittyvät sekä lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvät tavat ja säännöt. Tätä jaottelua sovelletaan myös tässä tutkimuksessa. Vaikka Alasuutarin (2010) ja Markströmin (2010) tutkimuksissa tarkasteltiin yleisesti eri ikäisiä päiväkodin lapsia, heijastelee päiväkodin institutionaalinen tila myös alle kolmevuotiaisiin lapsiin kohdistuvia odotuksia ja ideaalikäsityksiä. Nämä näkyvät yhtä lailla arjen toiminnassa, käytännöissä ja kasvattajien sekä lasten välisessä vuorovaikutuksessa. (Ks. Rutanen 2012a, 53.) Tämän vuoksi Alasuutarin (2010) ja Markströmin (2010) havainnot sopivat myös tämän tutkimuksen tarkastelunäkökulmaan.

2.1.2 Arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen liittyvät tavat

Päiväkodissa on runsaasti rutiinikäytäntöjä ja toistuvia tapahtumia, jotka rakentavat jokapäiväistä arkea päiväkodissa (Alasuutari & Markström 2011, 522). Päiväkodin institutionaalinen järjestys on läsnä jatkuvasti päiväkodin eri tilanteissa. Alasuutarin (2010) mukaan sukupolvijärjestys näyttäytyy vahvasti siinä, miten lasten odotetaan arjen eri tilanteissa toimivan. Sukupolvijärjestykseen liittyvät odotukset perustuvat näkemykselle siitä, että pääsääntöisesti aikuinen määrää päiväkodin toiminnan aikataulun ja järjestyksen. Lapsen puolestaan odotetaan noudattavan aikuisen käskyjä ja ohjeita sekä mukautuvan aikuisten antamiin määräyksiin ja päätöksiin, eli sopeutuvan sukupolvijärjestykseen. (Alasuutari 2010, 152, 156–157, 170; Alasuutari & Markström 2011, 529.)

Päiväkodin arkikäytäntöihin ja toimintatapoihin liittyy odotus lapsen omatoimisuudesta ja itsenäisyydestä. Päiväkodissa pyritään siihen, että lapsi selviytyisi arjen toiminnoissa itsenäisesti ja omatoimisesti niin pitkälti kuin se vain on mahdollista (Markström 2010, 306–307; Alasuutari & Markström 2011,

523). Myös Heiskanen, Alasuutarin ja Vehkakosken (2018) tutkimuksessa havaittiin, että varhaiskasvatusasiakirjoissa nousee selvästi esiin odotus itsenäisestä lapsesta, joka selviytyy arjesta ja vaikeuksista ilman aikuisen apua. Toisin sanoen lapsi oppii, kasvaa ja kehittyy. (Heiskanen, Alasuutari & Vehkakoski 2018, 837.)

Rutasen ja Karilan (2013) mukaan yli kolmevuotiaiden lasten ryhmään liitetään odotuksia sellaisten taitojen hallitsemisesta, jotka auttavat lasta pärjäämään itsenäisemmin päiväkodin arjen eri tilanteissa, sillä 3-5-vuotiaiden lapsen ryhmässä on suhteessa vähemmän aikuisia kuin alle kolmevuotiaiden ryhmässä. Muun muassa omatoiminen pukeutuminen ja syöminen ovat tällaisia itsenäisyyttä edistäviä taitoja. (Rutanen & Karila 2013, 20-21.) Myös Gulløv (2011, 27) on havainnut, että yli kolmevuotiaiden odotetaan jo hallitsevan itsenäisesti monia perustaitoja, kuten syöminen, pukeutuminen ja vessassa käyminen. Toisaalta ideaalissa tapauksessa näitä taitoja odotetaan jo taaperoikäiseltä lapselta (ks. Rutanen 2012b, 212). Gulløvin (2011, 26-27) mukaan pienempien lasten auttaminen nähdään kuitenkin luonnollisena, mutta isompien, yli kolmevuotiaiden, odotetaan jo oppineen, kuinka arjen eri tilanteissa toimitaan omatoimisuutta osoittaen. Lapsen ikä vaikuttaakin niihin odotuksiin, joita lapseen kohdistetaan: lapselta odotetaan sitä omatoimisempaa toimintaa, mitä vanhempi hän on (Rutanen & Karila 2013, 21). Omatoimisuuden ja itsenäisyyden lisäksi lapsen odotetaan osaavan hallita omaa kehoaan sekä tunnistaa ja säädellä sen tarpeita. Lisäksi lapsen odotetaan osaavan ilmaista tarpeitaan päiväkodin kasvattajille. (Alasuutari & Markström 2011, 523, 529; Alasuutari 2010, 152; Gulløv 2011, 28.)

Edellä mainitut arkikäytäntöihin liittyvät päiväkodin tavat muokkaantuvat ja määrittelevät lapsille mahdollisia asemia tilannekohtaisesti, mutta näkyvät kaikissa arjen tilanteissa erilaisina sääntöinä ja odotuksina eri-ikäisten lasten toiminnalle (ks. Rutanen 2012b; Månsson 2011, 20). Kuukan (2015) mukaan esimerkiksi päiväkodin aamupiirillä voi vallita oma järjestyksensä, jossa kaikkien tulee esimerkiksi noudattaa aikuisten antamia ohjeita ja edetä samaan tahtiin, jotta toiminta pysyy aikataulussa. Mikäli lapsi ei toimi tämän järjestyksen

mukaan, hänet saatetaan esimerkiksi poistaa hetkellisesti piiritoiminnasta, jotta piiritilanne säilyisi sujuvana. (Kuukka 2015, 97.) Ruokailutilanteisiin puolestaan liittyy omia tarkempia odotuksia: lapsen odotetaan syövän kaiken, mitä hänelle tarjotaan sekä osaavan syödä itsenäisesti ja siististi. Lisäksi lapsen tulee käyttäytyä ruokailutilanteen aikana rauhallisesti, istua paikoillaan ja olla puhumatta liikaa. (Alasuutari & Markström 2011, 522–523.) Suomessa lasten odotetaan menevän sänkyyn päivälevolle ja hyväksyvän aikuisten määrittelemän levontarpeen. Myös sängyssä lapsen oletetaan osaavan hallita kehoaan, eli käyttäytyvän rauhallisesti ja paikoillaan maaten. (Alasuutari & Markström 2011, 523.) Lisäksi ulkoilussa on omat sääntönsä (ks. Markström 2010, 307). Månssonin (2011, 15) tutkimuksen mukaan pienillä lapsilla esimerkiksi tutin saaminen näytti myös olevan tilannesidonnaista: tutti oli mahdollista saada käyttöön aamuisin tulotilanteen kovan itkun yhteydessä, mutta myöhemmin päiväkotipäivän aikana tutin sai vain tietyissä tilanteissa, joissa se oli päiväkodin institutionaalisen järjestyksen mukaisesti sopivaa.

Edellä mainittujen kaltaisiin päiväkotiarjen tilanteisiin liittyvät toimintatavat eivät useinkaan ole neuvoteltavissa: lasten ei odoteta tietävän, mikä on heille parhaaksi, vaan aikuiset määrittelevät sen (Alasuutari & Markström 2011, 524). Esimerkiksi lapsen omatoimisuus ja itseohjautuvuus ovat alisteisia sukupolvijärjestykselle: päiväkodin tapojen mukaisesti lapsi toimii oma-aloitteisesti ja itseohjautuvasti, mutta tämä tapahtuu aikuisten asettamien sääntöjen puitteissa (Alasuutari 2010, 158). Lasten näkemyksiä arvostetaan ainoastaan, jos ne ovat yhtenäisessä linjassa päiväkoti-instituution näkemysten kanssa, eivätkä haasta institutionaalista järjestystä tai instituution sujuvaa toimintaa. Sukupolvijärjestys näkyy näin ollen vahvana kaikissa päiväkodin arjen eri tilanteissa ja kasvattajien ja lasten välisessä vuorovaikutuksessa. (Ks. Alasuutari 2014, 254–255.)

2.1.3 Päiväkodin kasvattajien ja lasten välisiin suhteisiin liittyvät tavat

Sukupolvijärjestys näkyy luonnollisesti myös lasten ja päiväkodin kasvattajien välisiin suhteisiin liittyvissä tavoissa ja odotuksissa, koska aikuisella on valta-asema suhteessa lapseen. Oletus sukupolvijärjestyksestä ja lapsen mukautumisesta aikuisen ohjaukseen tuottaa myös odotuksen lapsen osallistumisesta: lasten odotetaan olevan kiinnostuneita ja osallistuvan aikuisten heitä varten suunnittelemaan toimintaan (Alasuutari & Markström 2011, 524–526; Gulløv 2011, 28). Lapsen aktiivisen osallistumisen puolestaan ajatellaan osoittavan, että lapsi viihtyy päiväkodissa ja hänellä on positiivinen asenne päiväkotia kohtaan (Alasuutari & Markström 2011, 524–526). Lapsen positiivinen suhtautuminen päiväkotiin ja sen aikuisiin onkin yksi tärkeä päiväkodin institutionaaliseen järjestykseen liittyvä odotus. Lasten tulisi olla iloisia ja hyväntuulisia, suhtautua aikuisiin myönteisesti sekä olla kiinnostuneita ohjatusta toiminnasta ja myös osallistua siihen aktiivisesti. (Alasuutari 2010, 160–161, 164, 170; Alasuutari & Markström 2011, 529; Markström 2010, 310.)

Muuan muassa Alasuutarin (2010) mukaan päiväkodissa tärkeänä odotuksena on myös kasvattajien ja lasten välinen luottamus ja läheisyys. Lasten odotetaan osoittavan päiväkodin kasvattajille luottamusta ja läheisyyttä ikäänsä sopivalla tavalla. Pienimpien lasten luottamusta kasvattajiin arvioidaan usein sillä perusteella, jäävätkö lapset aamuisin mielellään päiväkotiin, vai onko vanhemmista eroaminen heille vaikeaa. Lapsen tulkitaan luottavan kasvattajaan, mikäli lapsi ei itke päiväkotiin tullessaan, ja hän on halukas olemaan kasvattajan sylissä ja ottamaan vastaan halauksia kasvattajalta. (Alasuutari 2010, 161–162; Alasuutari & Markström 2011, 525; Markström 2010, 309.) Isompien lasten ei kuitenkaan odoteta enää hakeutuvan samanlailla aikuisen lähelle, vaan luottamuksen ajatellaan näyttäytyvän siinä, että lapsi uskaltaa itse omatoimisesti hakeutua kasvattajan luo kertomaan omista asioistaan, tunteistaan ja tarpeistaan. Lapsen odotetaan myös olemaan valmis ottamaan aikuiselta vastaan apua, lohdutusta ja huolenpitoa, jos lapselle on sattunut jotain ikävää. (Alasuutari 2010, 162–164, 170; Alasuutari & Markström 2011, 525–526; Markström 2010, 309.)

Vaikka lapsen odotetaankin luottavan ja olevan läheinen päiväkodin aikuisten kanssa, lapsi ei kuitenkaan saisi olla liian riippuvainen kenestäkään tietyistä aikuisesta tai omia yhtä aikuista täysin itselleen, koska instituution tehtävien vuoksi kasvattaja ei voi omistautua vain yhdelle lapselle (Alasuutari 2010, 162–164, 170; Alasuutari & Markström 2011, 526; Markström 2010, 309). Lasten odotetaan olevan valmiita hyväksymään ja toimimaan kaikkien päiväkodin aikuisten kanssa, olivatpa he sitten tuttuja tai vieraita, esimerkiksi uusia sijaisia (Alasuutari 2010, 162). Markströmin (2010, 309–310) mukaan aikuisen ja lapsen väliseen suhteeseen liittyy myös sukupuolittuneita odotuksia: etenkin tyttöjen ei odoteta olevan emotionaalisesti yhtä itsenäisiä kuin poikien, vaan heidän odotetaan turvautuvan kasvattajaan.

Kaikille instituutioille tyypillisesti myös päiväkodissa on tietty ominainen puhetapa, joka ilmenee niin lasten ja aikuisten välisessä, kuin lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa (Eerola-Pennanen 2013, 107). Lasten odotetaankin käyttävän päiväkodissa päiväkotiin sopivaa kieltä ja ylipäätään ilmaisevan itseään kasvattajille puhumalla (Markström 2010, 38; Gulløv 2011, 28), sillä lapsen kielelliset taidot ja sujuva kommunikointi edistävät lapsen itsenäisyyttä ja toisten kanssa toimimista (Rutanen & Karila 2013, 20–21). Usein päiväkodin pienimpienkin lasten odotetaan käyttävän kieltään ja kommunikoivan kasvattajalle puheella. Kasvattajat pitävät usein jopa ongelmallisena sitä, että puhua osaava lapsi yrittää kommunikoida puhumatta. (Markström 2010, 308). Myös Eerola-Pennanen (2013, 107) on havainnut tutkimuksessaan, että lapsen on mukautettava ilmaisunsa sellaiseksi, että aikuinen voi sitä ymmärtää: jotta lapsen on mahdollista saada päiväkodissa haluamansa asiat, hänen on osattava puhua kasvattajalle tavalla, jota aikuinen on valmis kuuntelemaan ja ymmärtämään.

2.1.4 Lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvät tavat

Lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvät päiväkodin tavat pitävät sisällään perusolettamuksen siitä, että lapsi suosii toisten lasten seuraa ja nauttii heidän

kanssaan olemisesta. Lasten vertaissuhteiden nähdäänkin olevan ensisijaisia. Lapsen odotetaan osoittavan kiinnostusta muita lapsia kohtaan, hakeutuvan muiden seuraan ja viihtyvän yhdessä toisten lasten kanssa. (Alasuutari 2010, 165; Alasuutari & Markström 2011, 527.) Alasuutarin ja Markströmin (2011) mukaan lapsi ei kuitenkaan saisi kiintyä keneenkään lapseen liiaksi eli ei mielellään olla vain jonkun tietyn yksittäisen lapsen kanssa. Lapsen tulisi pystyä olemaan ja osoittamaan luottamusta kaikille lapsiryhmän lapsille. Oletuksena on, että lapsi ottaa osaa vertaisryhmän toimintaan ja on vuorovaikutuksessa muiden lasten kanssa ilman vetäytymistä tai valittamista. Lapsen yksin leikkiminen ei ole toivottavaa, vaan lapsen tulisi olla kavereiden seurassa, minkä vuoksi kasvattajat usein kannustavat ja ohjaavatkin lasta toisten lasten seuraan. (Alasuutari & Markström 2011, 527.) Näin ollen lapsen yksinolo, syrjään vetäytyminen tai jatkuvasti aikuisen seuraan hakeutuminen ajatellaan epätavalliseksi tai epätoivotuksi käyttäytymiseksi. (Alasuutari 2010, 166; Markström 2010, 308.)

Leikki ja sukupuolenmukainen toiminta kuuluvat myös Alasuutarin ja Markströmin (2011) määrittelemiin lasten keskinäisiin suhteisiin liittyviin päiväkodin tapoihin. Lasten odotetaan leikkivän yhdessä muiden lasten kanssa. Leikit eivät voi kuitenkaan olla luonteeltaan mitä tahansa leikkejä, vaan niiden tulee olla päiväkotin instituution järjestykseen sopivia. Lasten kuuluu leikkiä päiväkodissa leikkejä, jotka ovat luonteeltaan rauhallisia ja pitkäkestoisia sekä osoittavat lapsen käyttävän mielikuvitustaan ja keskittyvän leikkiin. Lapsen on oltava valmis leikkimään kaikkien ryhmän lasten kanssa joustavasti. Tästä huolimatta oletuksena on, että lapsi leikkii ensisijaisesti omaa sukupuolta olevien lasten kanssa ja stereotyyppisesti omalle sukupuolelleen tyypillisiä leikkejä. (Alasuutari 2010, 166–168, 170; Alasuutari & Markström 2011, 528.) Tyttöjen odotetaan esimerkiksi leikkivän nukeilla ja osoittavan hoivakäyttäytymistä leikeissä, kun poikien taas odotetaan olevan äänekkäämpiä ja fyysisempiä leikeissä ja leikkivän esimerkiksi palikoilla, autoilla ja roboteilla. Päiväkodin institutionaalisen järjestyksen voikin ajatella olevan tiukempi tytöille kuin pojille, sillä pojilta sallitaan riehakkaampi leikki kuin tytöiltä. (Alasuutari & Markström 2011, 528.)

Lasten vertaissuhteisiin liittyy myös yksi hyvin selvä nyrkkisääntö: toisia ei saa lyödä eikä kiusata, eikä saa puhua toisille rumasti. Lasten odotetaan osaavan tarvittaessa puolustaa itseään, mutta ei aiheuttavan toisille lapsille tarkoituksellisesti harmia tai kiusaa. (Alasuutari & Markström 2011, 528.) Sosiaaliset taidot ovat tärkeitä vertaisryhmässä toimisessa lasten itsenäisyyden kannalta (ks. Rutanen & Karila 2013, 20–21). Päiväkodin yhtenä odotuksena on, että lapset ratkaisisivat keskinäisiä ristiriitojaan rationaalisesti: ihanteellisesti lapsen odotetaan osaavan toimia riitatilanteessa keskustellen ja järkevästi puhumalla. Tähän vaadittavia taitoja kuitenkin vasta harjoitellaan päiväkodissa, joten usein lapsen tätä sääntöä ja odotusta rikkova toiminta tehdään päiväkodissa ymmärrettäväksi viitaten aiheeseen oppimisen ja kehityksen asiana. (Alasuutari 2010, 168–170.)

2.1.5 Lapsen arviointi päiväkodissa

Päiväkoti-instituution toimintaa luonnehtii monella tasolla tapahtuva arviointi. Toimintaa arvioidaan suhteessa esimerkiksi Valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin (2018) ja Varhaiskasvatukseen (540/2018). Kansallinen koulutuksen arviointikeskus Karvi on myös alkanut viime vuosina kehittää varhaiskasvatuksen laadun arvioinnin mittaristoa. Tässä tutkimuksessa ei kuitenkaan kiinnitetä huomiota tällaiseen formaalimpaan arviointiin, vaan tarkastellaan sellaista arkista arviointia, jota tapahtuu jatkuvasti kasvattajien havainnoissa lapsia ja heidän toimintaansa päiväkodissa arjen eri tilanteissa. Tässä alaluvussa tarkastelen tätä arkista lapsen arviointia suhteessa päiväkotin instituution lapsen kohdistamiin odotuksiin.

Alasuutarin ja Karilan (2009, 77) mukaan arviointia ei voida toteuttaa ilman sitä ohjaavia kriteerejä ja normeja. Lapsen käyttäytymisen arviointikriteerit perustuvat päiväkodin institutionaaliseen järjestykseen ja niihin vaatimuksiin, jotka ovat välttämättömiä päiväkotin instituution sujuvan toiminnan kannalta. Arviointi on näin ollen kontekstisidonnaista ja liittyy päiväkodin sääntöihin, normeihin, periaatteisiin, käytäntöihin ja rutiineihin. (Alasuutari & Markström

2011, 529.) Kuten aiemmin esitin, päiväkotit-instituutiossa vallitsevat tavat ja käytännöt pohjautuvat oletuksille siitä, millaisia sen toimijat tavallisesti ovat ja mitkä ovat heille tavanomaisia toimintatapoja (Alasuutari 2010, 150). Käytännössä lapsen toiminnan arviointi perustuukin aina suhteessa joihinkin oletuksiin lapsen normaaliudesta, tavallisuudesta, poikkeavuudesta tai erilaisuudesta. (Alasuutari & Karila 2009, 77; Karila 2012, 588.) Instituution käytännöt on kehitetty arvioimaan ja muokkaamaan yksilöitä kohti "normaaliutta". Tämä tapahtuu usein huomaamatta jokapäiväisessä arjessa. (Markström 2010, 305.) Kun lasta tarkastellaan myönteisestä näkökulmasta oppijana, lapsi joutuu samanaikaisesti jatkuvan arvioinnin kohteeksi (Heiskanen ym. 2018, 837). Tämä tuottaa rajanvetoa sukupolvien välille ja korostaa opettajan asemaa alan asiantuntijana (Alasuutari 2014, 251).

Rutasen (2012b, 202–203) mukaan instituution asettamat odotukset ja niiden rakentuminen suhteessa lapsen iän mukaiseen osaamiseen ja taitoihin heijastuvat päiväkotiarkeen. Lapsen toimintaa ja käyttäytymistä arvioidaan päiväkodissa aina suhteessa vakiintuneisiin tietyn ikäiseen lapseen liitettyihin odotuksiin ja niin sanottuun ikäkauden normaaliin kehitykseen. Lapsen siirtyessä varhaiskasvatuksen piiriin varhaiskasvattajat tarkkailevat hänen toimintaansa ja taitojaan suhteessa paitsi lapsen ikään, myös instituution tavoitteisiin. Lisäksi pienen lapsen toimintaa voidaan arvioida suhteessa isompien lasten päiväkotiryhmissä tarvittaviin taitoihin. (Rutanen & Karila 2013, 19–23). Tosinaan lapset saattavatkin olla ikään kuin pienten (alle kolmevuotiaat) ja isojen (yli kolmevuotiaat) lapsiryhmiin kohdistettujen odotusten välillä aiheuttaen kasvattajille huolta tai yllätyksiä: toisaalta lapsi voi olla jo iältään "iso", mutta taidoiltaan vielä "pieni", kun taas "pieni" voi olla jo taidoiltaan hyvinkin päiväkotit-instituutioon sopeutunut (Rutanen 2012b, 212). Mikäli lapsi ei toimi ikä- ja kehitystasonsa mukaisesti, se nähdään epänormaalina käytöksenä, ja lapsella tulkitaan olevan vastaavia tulentarpeita (Gulløv 2011, 26–27; Markström 2010, 307).

Alasuutarin (2010) ja Markströmin (2010) tutkimuksista nousi selvästi esiin myös sukupuolittuneita odotuksia tyttöjen ja poikien toiminnalle. Pojista ja

tytöistä puhutaan hieman eri tavoilla, perinteisillä stereotyyppisillä termeillä. Tämä osoittaa, että kasvattajien käsitykset ”kunnon” pojista ja ”kunnon” tytöistä eroavat. (Markström 2010, 311.) Näin ollen sukupuoli vaikuttaa myös lasten arviointiin: millä tavoilla tytön ja pojan odotetaan stereotyyppisesti käyttäytyvän? Käyttäytyykö lapsi oman sukupuolensa mukaisella tavalla? Nykyään valtakunnallisissa Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 30) kuitenkin painotetaan varhaiskasvatuksen olevan sukupuolisensitiivistä, millä tarkoitetaan sukupuoliin liitettyjen stereotyyppien ja ennako-odotusten purkamista. Ainakin tältä osin tämän päiväkodin tavan voidaan siten olettaa olevan pikkuhiljaa muuttumassa ja sukupuolen merkityksen vähentymässä lasten arvioinnin näkökulmasta.

Alasuutarin (2010) mukaan lasta arvioidessa päiväkodin institutionaalinen järjestys tulee usein esiin erityisesti silloin, kun lapsi toimii oletusten vastaisesti joko myönteisessä tai kielteisessä mielessä. Lasta arvioidessaan kasvattaja voi esimerkiksi myönteisesti kuvata lapsen täyttävän tai jopa ylittävän hänelle asetetut odotukset, eli oletukset tavallisesta ja päiväkodin tapojen mukaisesta toiminnasta. (Alasuutari 2010, 152.) Heiskanen, Alasuutarin ja Vehkakosken (2018, 837) mukaan lapsen oppimistuloksia tarkastellaan ja arvioidaan suhteessa menneisiin tilanteisiin: lasten toiminnan voidaan kuvata muuttuneen myönteisesti ja lapsen kehittyneen. Kasvattajat kuvaavat lapsessa tai lapsen toiminnassa tapahtunutta muutosta käyttämällä esimerkiksi adjektiivien komparatiivimuotoa ja adverbejä, jotka korostavat positiivista, odotuksia vastaavaa muutosta: ”paljon paremmin”. Kasvattajat käyttävät usein puheessaan myös aikaan liittyviä ilmauksia kuvatessaan, milloin odotusten mukainen muutos on tapahtunut. (Heiskanen ym. 2018, 837.)

Kielteisissä arvioissa lapsella voidaan puolestaan kuvata olevan haasteita päiväkodin sääntöjen ja tapojen noudattamisessa (Alasuutari 2010, 152). Ellegaard (2004, 194) on havainnut, että lapsen kompetenttiutta määritellään useammin juurikin sen kautta, mitä lapsi ei vielä osaa tai hallitse, kuin sen kautta, mitä hän jo osaa. Alasuutarin (2010, 152) mukaan varhaiskasvattajien tekemät kielteiset arviot lapsesta ovat kuitenkin useimmiten vain viitteenomaisia, sillä

sääntöjen rikkomista ei kuvata lapsen pysyväksi toimintatavaksi tai lasta ei sen perusteella määritellä esimerkiksi hankalaksi tapaukseksi. Kuvatessaan lapsen odotusten vastaista käytöstä lapsen vanhemmille varhaiskasvattajat tekevät lapsen toiminnan ymmärrettäväksi esimerkiksi vetoamalla siihen, että lapsi on vielä niin pieni tai hän on vasta aloittanut päiväkodissa. Kasvattajat voivat myös korostaa lapsen toiminnan myönteisiä muutoksia ja näin ollen liittyy kielteisen käytöksen menneisyyteen. (Alasuutari 2010, 152–153; Alasuutari 2014, 251.) Kasvattajat pyrkivätkin pehmentämään lapsesta tekemiään kielteisiä arvioita käyttämällä esimerkiksi sanaa ”mutta” kielteisen ja tiettyyn tilanteeseen liittyvän ilmaisun välillä, sekä adverbejä, esimerkiksi ”vähän” tai ”toisinaan”, jotka lieventävät kielteistä arviota. Arviointia voi seurata myös positiivinen kuvailu esimerkiksi tiettyihin tilanteisiin liittyen, mikä korostaa sitä, että kuvatut haasteet eivät ole jatkuvia, vaan tilannesidonnaisia. (Heiskanen ym. 2018, 837.)

2.2 Varhaiskasvatuksen aloitus siirtymänä ja sopeutumisena

2.2.1 Kontekstin merkitys siirtymässä

Siirtymä-käsitteellä ei ole yhtä yhtenäistä määritelmää, vaan sillä on erilaisia merkityksiä. Yleisesti siirtymällä kuitenkin tarkoitetaan tapahtumaa tai prosessia, joka tapahtuu tiettyinä aikoina ja elämänkulun käännekohtina. (Vogler ym. 2008, 1–2.) Tämän prosessin aikana siirrytään tutusta ympäristöstä tai kontekstista toiseen, vieraampaan kontekstiin (Fabian 2007, 6; Ackesjö 2013, 390; Dockett & Einarsdóttir 2017, 143). Tässä tutkimuksessa tarkastellaan pienen lapsen ensimmäistä siirtymää kotoa institutionaalisen varhaiskasvatuksen piiriin päiväkotiin. Tämän siirtymäprosessin myötä niin kontekstissa kuin rooleissa tapahtuu muutosta (Lam 2009, 142; Dockett & Einarsdóttir 2017, 134), sillä uuteen ympäristöön siirtymään liittyy aina myös uusien olemisen tapojen ja uusien odotusten kohtaamista (Dockett ym. 2017, 287). Siirtymiin liittyykin aina monimutkaisia eri kontekstien ja niiden odotusten välisiä suhteita (Lam & Pollard 2006, 129).

Siirtymiä koskevissa tutkimuksissa aihetta on lähestytty yleisesti ekologisesta näkökulmasta käsin, minkä vuoksi Urie Bronfenbrennerin ekologista kehitysteoriaa pidetäänkin siirtymätutkimuksen perustana (Brooker 2008, 5; Dunlop 2017, 260). Tämän teorian mukaan yksilö toimii aina vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja tämän yhteistyön seurauksena yksilössä tapahtuu kehitystä (Bronfenbrenner 1979, 3). Yksilön toiminta tapahtuu monessa keskenään limittäisessä systeemissä, joilla kaikilla on joko suoria tai epäsuoria vaikutuksia yksilön kehitykseen (Brooker 2008, 20). Näitä systeemejä Bronfenbrenner (1979) nimittää *mikro-, meso-, ekso- ja makrosysteemeiksi*. Ekologinen kehitysteoria korostaa, kuinka lasten siirtymäkokemukset tapahtuvat aina osana laajempaa sosiaalista systeemiä (Vogler ym. 2008, 24, 28). Toisin sanoen eri systeemien tasot vaikuttavat aina siihen, millaiseksi lapsen siirtymä kontekstista toiseen muotoutuu.

Mikrosysteemit ovat arkisia ympäristöjä, joissa yksilö toimii aktiivisesti: esimerkiksi koti, päiväkotiki tai leikkikenttä. Toiminta, roolit ja ihmisten väliset suhteet näissä ympäristöissä muodostavat mikrosysteemin perustan. (Bronfenbrenner 1979, 22.) Lapsen siirtyessä kotoa päiväkotiin hän siirtyy myös uuteen mikrosysteemiin (Turunen 2017, 153). Puroilan ja Karilan (2001, 208) mukaan on olennaista, miten yksilö kokee toiminnan, roolit ja suhteet mikroympäristössä.

Mesosysteemit puolestaan koostuvat mikrosysteemeistä. Mesosysteemi muodostuu kahden tai useamman ympäristön välille, joissa yksilö toimii: esimerkiksi lapsen kodin ja päiväkodin välinen linkki on osa mesosysteemiä. Mesosysteemi laajenee aina yksilön siirtyessä uuteen ympäristöön. (Bronfenbrenner 1979, 25.) Näin ollen varhaiskasvatuksen aloituksen myötä lapsen ensimmäinen mesosysteemi muotoutuu tai laajenee (ks. Puroila & Karila 2001, 208–209). Mesosysteemiin kuuluvat esimerkiksi kodin ja päiväkodin välillä olevat joko toisiaan tukevat tai keskenään ristiriitaiset käytännöt ja uskomukset, sekä kasvattajien ja vanhempien välinen muodollinen tai epämuodollinen keskustelu (Vogler ym. 2008, 23). Brooker (2008, 21) korostaa, että mitä enemmän ja mitä vahvempia linkkejä lapsen eri toimintaympäristöjen, mikrosysteemien,

välillä on, sitä paremmiksi lapsen kokemukset todennäköisesti muodostuvat. Myös Turunen (2017, 153) tuo esille, että onnistuneen siirtymän kannalta lapsen eri kasvuympäristöjen välisessä mesosysteemissä tulisi vallita niin kokemusten kuin ihmissuhteidenkin välinen jatkuvuus.

Eksosysteemi kuvaa yhtä tai useampaa ympäristöä, joihin kehittyvä yksilö ei itse aktiivisesti osallistu, mutta joiden tapahtumat vaikuttavat silti välillisesti yksilöön hänen omassa elinpiirissään. Lapsen elämään ja kehitykseen vaikuttavina eksosysteemeinä voidaan pitää esimerkiksi vanhempien työolosuhteita, isomman sisaruksen koululuokkaa tai vanhempien ystäväverkostoa. (Bronfenrenner 1979, 25; Puroila & Karila 2001, 209.) Eksosysteemin vaikutusta lapsiin ei pitäisi aliarvioida (Vogler ym. 2008, 24). Varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä esimerkiksi vanhempien työolosuhteet voivat osaltaan vaikuttaa siihen, miten vanhempi pystyy tukemaan lapsen varhaiskasvatuksen aloitusta ja millaisena lapsi kokee siirtymän päiväkotiin.

Makrosysteemi puolestaan pitää sisällään kaikki aiemmin mainitut systeemit. Makrosysteemeinä voidaan pitää kulttuurisia ja yhteiskunnallisia ympäristöjä, jotka ilmenevät kaikkien muiden systeemien tasolla. (Bronfenrenner 1979, 26; ks. myös Turunen 2017, 154.) Makrosysteemi on näin ollen tiukasti sidoksissa muiden systeemitasojen olemukseen, eikä sitä voida ymmärtää muista irrallisena, sillä se konkretisoituu muiden systeemitasojen ilmenevinä yhteisinä arvoina sekä ajattelu- ja toimintamalleina. Makrosysteemien olemassaolo perustuu siihen, että toimintoja yleensä organisoidaan samalla tavalla eri yhteiskunnissa ja eri kulttuurien sisällä. (Puroila & Karila 2001, 209, 214.) Suomessa makrosysteemin muodostaa perinteisiin suomalaisiin arvoihin ja käsityksiin pohjaava valtakulttuuri, joka pitää sisällään niin tyypilliset suomalaiset tavat elää, kuin elämänkaaren, jota määrittävät tietyt normatiiviset siirtymät (Turunen 2017, 154). Varhaiskasvatukseen ja päiväkotiin siirtymään vaikuttavat esimerkiksi suomalaiset käsitykset siitä, millaista on hyvä lapsuus ja kasvat.

Näitä käsityksiä vahvistavat esimerkiksi Varhaiskasvatuslaki (540/2018) ja valtakunnalliset Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (2018).

Tämä tutkimus sijoittuu sekä päiväkodin mikrosysteemin tarkasteluun että lapsen mesosysteemin tarkasteluun, eli lapsen siirtymään mikrosysteemistä toiseen. Mesosysteemiä tarkastelevat tutkimukset keskittyvät tarkastelemaan niitä muutoksia ympäristöissä ja rooleissa, joita yksilöt kokevat ekologisten siirtymien aikana (Vogler ym. 2008, 24). Seuraavaksi tarkastelen lapsen mesosysteemiä kahden toisistaan kulttuurisesti eroavan mikrosysteemin, kodin ja päiväkodin, välillä tapahtuvan siirtymän näkökulmasta.

Siirtymien tukemisen kannalta erityisesti uudessa kontekstissa vallitsevan kulttuurin tarkastelu on keskeistä (Fabian 2007, 8). Lapset ylittävät kulttuurisen rajan siirtyessään kotoa varhaiskasvatukseen ja kulkiessaan kahden eri kulttuurisen ympäristön välillä (Lam & Pollard 2006, 123–124). Kuten jokaisella perheellä on omat kulttuuriset taustansa, uskomuksensa ja odotuksensa, myös päiväkodilla ja varhaiskasvattajilla on omat käsityksensä ja uskomuksensa lapsen kasvatuksesta. Nämä uskomukset ja odotukset näkyvät päiväkodissa arjen käytännöissä, esimerkiksi fyysisessä ympäristössä, pedagogiikassa, säännöissä ja rutiineissa. Lisäksi ne näkyvät kasvattajien tavoissa olla vuorovaikutuksessa lasten kanssa ja lasten keskinäisissä suhteissa. (Lam & Pollard 2006, 133.) Siirtyessään päiväkotiin lapset kohtaavat nämä uuden kasvu-ympäristön odotukset (ks. Lam 2009, 126), joita olen avannut aiemmissa luvuissa erityisesti suomalaisen ja ruotsalaisen päiväkotinstituution näkökulmasta.

Lapsi voi kokea jopa kulttuurishokin siirtyessään päiväkotiin, sillä kotona opitut toimintatavat voivat olla ristiriidassa päiväkodin odotusten kanssa ja koko kulttuuri voi olla erilainen kuin lapsen kotona (Lam & Pollard 2006, 133; Gulløv 2011, 27). Gulløvin (2011, 27) tutkimuksessa lapsen vanhemmat esimerkiksi ajattelivat, että lapsi on vasta kolmevuotias ja ehtii oppia itsenäiseksi myöhemminkin, mutta kasvattajien näkökulmasta on jo käytännön syistä mahdotonta antaa määräänsä enempää huomiota yksittäiselle lapselle – lasten itsenäisyyden ja omatoimisuuteen kannustaminen on siten tärkeää päiväkotin-

instituution toiminnan kannalta. Joskus lapsi saattaakin joutua luopumaan joistakin tavoista, joita heillä on toisessa ympäristössä, jotta he voivat sopeutua uuden ympäristön vaatimuksiin (Fabian 2007, 8)

Kontekstin merkityksen ymmärtäminen on tärkeää, jotta voidaan ymmärtää lapsen sopeutumisprosessia ja uuden roolin omaksumista (Lam & Pollard 2006, 131). Tietyntyyppisen uuteen ympäristöön soveltuvan kielenkäytön ja eri tilanteisiin liittyvien odotusten oppiminen on merkityksellistä, jotta lapsi selviytyy onnistuneesti uuden kasvuympäristön asettamista vaatimuksista (Fabian 2007, 8). Lapset kykenevät havaitsemaan uudessa ympäristössä sosiaalisesti hyväksyttävän käytöksen sekä naisille, miehille ja erilaisille etnisille ryhmille asetetut odotukset. Lapset oppivat nämä niin median kuin heidän omien päivittäisten kokemustensa kautta eri rooleista ja suhteista. (Brooker 2006, 117.) Siirtymäprosessin myötä lapsen on totuttava uudessa ympäristössä saamaansa rooliin ja siihen kohdistettuihin odotuksiin (ks. Lam 2009, 129). Juuri näitä odotuksia ja niihin tottumista, sopeutumista, tarkastelen tässä tutkimuksessa.

2.2.2 Siirtymän tuottama muutos

Muutos on keskeinen osa mitä tahansa siirtymäprosessia (Dockett & Einarsdóttir 2017, 143; Dockett ym. 2017, 287; Niesel & Griebel 2007, 23). Aiemmissa siirtymätutkimuksissa siirtymiin on liitetty muutoksia yksilön olemuksessa, toiminnassa, asemassa, rooleissa ja suhteissa. Lisäksi siirtymään on liitetty muutoksia koskien fyysisen ja sosiaalisen tilan käyttöä sekä kulttuurisia uskomuksia, puhetapoja ja käytäntöjä. (Vogler ym. 2008, 1-2.) Bronfenbrennerin (1979, 26) mukaan siirtymä tapahtuu, kun yksilön asema muuttuu roolin, ympäristön tai näiden molempien vaihtuessa. Näin ollen mitkä tahansa muutokset heidän elinympäristössään aiheuttavat muutoksen myös heidän roolissaan (Brooker 2008, 5; Fabian 2007, 7) ja vaativat sopeutumista identiteetin, roolien ja suhteiden tasolla (Niesel & Griebel 2007, 23). Muutos ei siis liity vain fyysisen ympäristön vaihtumiseen, vaan se liittyy aina myös yksilön

identiteettiin, rooleihin ja niiden muuttumiseen (Lam & Pollard 2006, 125, 129). Niesel ja Griebel (2007, 24) ovat havainneet siirtymän aiheuttavan muutosta kolmella eri tasolla: *yksilön, suhteiden ja kontekstin* tasolla.

Yksilön tasolla muutosta tapahtuu, kun yksilöstä tulee isomman ryhmän jäsen, odotukset yksilölle ja tämän käytökselle muuttuvat ja kun tutut rutiinit vaihtuvat uusiin. Lapsen identiteetin ja toimijuuden muutokset ovat väistämättömiä uudessa sosiaalisessa ympäristössä selviytymisen kannalta, koska ympäristön odotukset, tavoitteet ja mahdollisuudet poikkeavat entisestä. (Dockett & Einarsdóttir 2017, 143–145; Lam & Pollard 2006, 129–131; Lam 2009, 129.) Tämän muutoksen myötä lapset alkavat opetella uutta rooliaan ja identiteettiään päiväkotilapsina sekä siihen liittyviä odotuksia ja toimintamahdollisuuksia, joita olen esitellyt luvussa 2.1. Perinteisesti siirtymään ajatellaan kuuluvan myös irrottautumisen aiempaan kontekstiin liittyvästä roolista (Ackesjö 2013, 393). Siirtymä kotoa päiväkotiin eroaa siinä määrin muista siirtymistä, että lapsi ei välttämättä joudu luopumaan mistään aiemmasta roolistaan: uudesta identiteetistä tulee rinnakkainen entiselle ”kotilapsen” roolille: lapset kulkevat päivittäin kotoa päiväkotiin ja takaisin, minkä vuoksi heidän täytyy ylläpitää kahta eri identiteettiä ja toimia molemmissa ympäristöissä sopivalla tavalla. Siirtymä ei siis tarkoita sitä, että päiväkodin arvomaailma ja toimintatavat korvaisivat kotona opitut toimintatavat ja roolit. (Lam & Pollard 2006, 132.)

Suhteiden tasolla muutosta tapahtuu, sillä lasten on siirtymäprosessin aikana muodostettava uusia suhteita niin aikuisten ja kuin lastenkin kanssa, joskus jopa samanaikaisesti luovuttava joistakin aiemmista suhteista (Dockett & Einarsdóttir 2017, 145; Niesel & Griebel 2007, 24). Päiväkotiin siirtyessään lapsen on luotava suhteita päiväkodin kasvatushenkilöstön ja lapsiryhmän muiden lasten kanssa. Mikäli lapsi siirtyy päiväkotiin esimerkiksi perhepäivähoidosta tai vaihtaa päiväkotia, entiset suhteet kasvattajiin ja kavereihin voivat katketa. Uusien suhteiden luominen edellyttää lapselta uusia tapoja toimia ja olla vuorovaikutuksessa uudessa ympäristössä (Dockett ym. 2017, 287).

Kontekstin tasolla muutosta puolestaan tapahtuu lapsen sopeutuessa uuden ympäristönsä aikatauluihin ja rutiineihin sekä siihen, miten nämä vaikuttavat lapsen vapaa-aikaan (Dockett & Einarsdóttir 2017, 145). Pienellä lapsella on paljon opettelemista päiväkodin rutiineissa ja käytännöissä sekä siinä, ettei hän enää vietäkään yhtä paljon aikaa omien vanhempiensa kanssa kotona. Olennaista on saada yhdistettyä kahden eri kontekstin vaatimukset, sillä varhaiskasvatuksen aloituksen myötä päiväkodin aikataulut alkavat määritellä myös perheen päivien, viikkojen ja jopa vuoden organisointia (Niesel & Griebel 2007, 25).

2.2.3 Siirtymä vaiheittaisena prosessina

Siirtymiin liittyy erilaisia vaiheita. Aiemmissä tutkimuksissa on havaittu, että kaikkiin siirtymävaiheisiin liittyy samankaltaisia piirteitä riippumatta siitä, missä vaiheessa elämää siirtymä tapahtuu (Turunen 2017, 151). Erilaisten elämän aikana tapahtuvien siirtymien vaiheittaisuutta on aiemmissä tutkimuksissa tarkasteltu van Gennepin (1977) ajatusten pohjalta. Hänen Rites of passage -teoriaansa on hyödynnetty monissa koulunaloitusta koskevissa tutkimuksissa (Peters & Sandberg 2017, 233; Fabian 2002), mutta sitä on hyödynnetty myös lapsen päiväkotiin siirtymisprosessin tarkasteluun kontekstin ja statuksen muuttumisen näkökulmasta (esim. Lam & Pollard 2006, 124, 131).

Van Gennep (1960) jäsentää siirtymiä erilaisten siirtymäriittien (rites of passage) sekä välitilassa ja kahden eri maailman välisellä kynnyksellä olemisen kautta. Siirtymä nähdään prosessina, joka tapahtuu peräkkäisten vaiheiden kautta. Eri vaiheiden aikana yksilön status muuttuu ja tätä juhlistetaan erilaisin seremonioin ja rituaalein. (van Gennep 1960, 1–13.) Siirtymien nähdään olevan dynaamisia prosesseja, jotka koostuvat kolmesta peräkkäisestä vaiheesta: *preliminaali-*, *liminaali-* ja *postliminaalivaiheista*. Näiden vaiheiden avulla siirtymäprosessia voidaan paremmin tarkastella kokonaisuutena. (Vogler ym. 2008, 18; Lam 2009, 129; Kalkman & Clark 2017, 293.)

Preliminaalivaihe. Siirtymäprosessin ensimmäisessä vaiheessa, preliminaalivaiheessa, varsinaista fyysistä siirtymää uuteen ympäristöön ei ole vielä tapahtunut, mutta tulevaan siirtymään aletaan valmistautua (Fabian 2007, 6). Lapsen vanhemmat voivat esimerkiksi alkaa valmistaa lasta tulevaan siirtymään juttelemalla hänelle varhaiskasvatuksen aloituksesta, hankkimalla lapselle päiväkotiin varusteita sekä viemällä häntä tutustumaan päiväkotiin (Lam & Pollard 2006, 131). Päiväkotiin tutustumisen myötä lapsiin alkaa kohdistua päiväkotilapsen rooliin liitettyjä odotuksia niin vanhempien kuin päiväkodin kasvattajienkin välityksellä, vaikka virallista siirtymää päiväkotiin ei olekaan vielä edes tapahtunut (Lam & Pollard 2006, 131). Preliminaalivaiheessa pyrkimyksenä on saada lapsi tietoiseksi tulevasta erosta aiemmasta kulttuurisesta lapsuuden paikasta (Kalkman & Clark 2017, 293), eli tässä tapauksessa lapsen kodista. Lapsi alkaa harjoitella vanhemmistaan irtautumista samalla, kun hän opettelee sisäistämään uutta rooliaan päiväkotilapsena (ks. Vogler ym. 2008, 19–20).

Liminaalivaihe. Varsinainen fyysinen siirtymä tapahtuu liminaalivaiheen aluksi (Turunen 2017, 152; Vogler ym. 2008, 19). Liminaalivaiheessa ollaan ikään kuin välitilassa, ”kynnyksellä” – ollaan jo alettu irtautua vanhasta roolista, mutta ei kuitenkaan vielä omaksuttu uuden ympäristön tarjoamaa uutta roolia (Lam & Pollard 2006, 129–131). Kuten luvussa 2.2.2. mainitsin, varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä lapsi ei kuitenkaan luovu aiemmasta roolistaan kotilapsena, vaan muodostaa sen rinnalle uuden roolin päiväkotilapsena. Liminaalivaiheessa muutos on keskeisessä asemassa, kun lapsi pikkuhiljaa alkaa omaksua ja sopeutua uuteen rooliinsa (Vogler ym. 2008, 19–20).

Koska liminaalivaiheessa lapset eivät ole vielä sopeutuneet uuteen ympäristöön ja sen tarjoamaan uuteen rooliin, erilaisilla kasvatuksellisilla interventioilla ja käytännöillä voidaan vaikuttaa merkittävästi siirtymäkokemuksen muotoutumiseen. Liminaalivaiheen aluksi kasvattajat pyrkivätkin tutustuttamaan lasta päiväkotilapsen rooliin esimerkiksi erilaisten siirtymäkäytäntöjen avulla. (Vogler ym. 2008, 19–22.) Erilaiset käytännöt heijastelevat uuteen rooliin liittyviä kulttuurisia odotuksia, ja ne voivat liittyä

fyysiseen ympäristöön, toimintaan, suhteisiin, rutiineihin ja sääntöihin. Näiden käytäntöjen myötä lapset oppivat, kuinka olla lapsi päiväkodissa. (Lam & Pollard 2006, 131.) Kasvattajien rooli on erityisen merkittävä tässä vaiheessa siirtymäprosessia (ks. Dalli 2002, 96), sillä kasvattajat tukevat lapsen sopeutumista ja tottumista uuden ympäristön asettamiin vaatimuksiin, uusiin rutiineihin ja päiväkodin toimintaan sekä alkavat luoda luottamuksellista suhdetta lasten kanssa (Dalli 1999, 64). Rutasen (2012b, 209) mukaan varhaiskasvattajat näkevät etenkin päiväkodin pienimpien lasten, jotka ovat usein vasta hiljattain päiväkodissa aloittaneita, tarvitsevan enemmän aikuisen tukea ja huomiota oppiakseen päiväkodin rutiinit ja erilaisia arjessa tarvittavia taitoja.

Rutasen ja Karilan (2013, 21) mukaan alle kolmevuotiaiden lasten päiväkotiryhmässä kasvattajat kokevat tehtäväkseen opettaa lapsen talon tavoille ja valmistaa lasta isompien lasten ryhmässä tarvittaviin taitoihin, itsenäisyyteen ja omatoimisuuteen. Ylipäätään päiväkodin ja varhaiskasvattajien tehtävän nähdään sisältävän lasten valmistaminen tulevaa koulupolkua varten (Rutanen & Karila 2013, 21). Myös Månssonin (2011) tutkimuksen mukaan kasvattajat tutustuttavat alle puolitoistavuotiaita lapsia ja heidän vanhempiaan päiväkodin institutionaalisiin käytäntöihin varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä pyrkimyksenään saada lapset tottumaan päiväkodin institutionaaliseen järjestykseen. Kasvattajat näkevät pienet lapset kuitenkin ensisijaisesti tarvitsevinä: heille osoitetaan paljon aikuisen tukea esimerkiksi lohduttamalla, kantamalla sylissä ja antamalla heille tuttua. (Månsson 2011, 14–16.)

Postliminaalivaihe. Postliminaalivaihe on siirtymäprosessin viimeinen vaihe, jonka aikana saavutetaan uusi rooli ja liitytään osaksi uutta sosiokulttuurista ympäristöä (Lam & Pollard 2006, 129–132; Kalkman & Clark 2017, 293; Vogler ym. 2008, 19–20). Tämän myötä uuteen kontekstiin ja rooliin sopeutumisen tulokset alkavat näkyä (Lam & Pollard 2006, 130–132) ja lapsista tulee uuden ympäristön kulttuurin täysivaltaisia jäseniä (Peters & Sandberg 2017, 224). Siirtymäprosessi päättyy, kun yksilö alkaa tuntea uuden ympäristön tutuksi ja

turvalliseksi ja kokee osaavansa toimia siellä (Turunen 2017, 152). Tässä tutkimuksessa huomio kiinnittyy erityisesti siirtymän liminaali- ja postliminaalivaiheisiin, sillä tutkimuksen empiirisessä osassa kasvattajat arvioivat lapsia suhteessa siihen, kuinka lapset ovat sopeutuneet uuden ympäristön asettamiin odotuksiin ja päiväkotilapsen rooliin. Vaikka siirtymäprosessin on todettu päättyvän postliminaalivaiheeseen, selvää siirtymän ja sopeutumisen päätepistettä on kuitenkin mahdotonta määrittää (Lam & Pollard 2006, 132) etenkin, kun päiväkotiin siirryttäessä vanhaa roolia ei jätetä taakse (ks. Ackesjö 2013, 390).

Eri siirtymävaiheista huolimatta siirtymä ei välttämättä ole lineaarisesti etenevä prosessi (Ackesjö 2013, 287; Lam & Pollard 2006, 129–131). Jokainen lapsi on yksilö ja niin on myös siirtymä kotoa päiväkotiin (Dalli 2002, 93): toisille siirtymäprosessin eri vaiheiden läpikäyminen voi olla mutkikkaampaa ja viedä enemmän aikaa kuin toisilta (van Gennep 1960, 28). Siirtymäprosessin pituuteen ja sujuvuuteen voivat vaikuttaa esimerkiksi lasten erilaiset kotitaustat ja aiemmat identiteetit: toiset lapset voivat sopeutua hyvin käymättä läpi eri siirtymävaiheita, kun taas toisille uuteen rooliin sopeutuminen voi viedä pitkänkin ajanjakson (Lam 2009, 129; Lam & Pollard 2006, 132; Turunen 2017, 152). Siirtymäprosessin keston ja lasten sopeutumiseen vaikuttavat myös sekä jatkuvuus kodin ja päiväkodin välillä että vanhempien ja varhaiskasvattajien yhteistyö ja tuki siirtymän aikana (Lam 2009, 133, 142; Lam & Pollard 2006, 134).

Sopeutumisessa voi ilmetä vaikeuksia etenkin, jos uuden ympäristön asettamat vaatimukset ovat liian hämmentäviä lapselle (Peters & Sandberg 2017, 226). Esimerkiksi kodin ja päiväkodin lapsiin kohdistamat odotukset voivat erota paljonkin toisistaan. Lisäksi kasvattajilla voi olla keskenään erilaisia odotuksia lapsille, sekä erilaisia tapoja ja käytäntöjä toteuttaa omia uskomuksiaan ja odotuksiaan (Lam 2009, 142). Tämä voi lisätä lapsen hämmennystä ja vaikeuttaa sopeutumista. Kalkman ja Clark (2017, 302) ovat myös havainneet, että arkipäivät ovat täynnä pienempiä siirtymiä, jotka voivat aiheuttaa lapselle liminaalivaiheen kokemuksia. Jokainen päiväkotiarjen tilanne vaatii lapselta tietynlaista

sosiaalista ja kulttuurista tietoutta: siksi vasta aloittaneet pienet lapset voivat kokea päivittäin kuuluvuudentunteen heittelyitä (Kalkman & Clark 2017, 302).

2.2.4 Sopeutuminen päiväkotinstituutioon

Siirtymien voidaan ajatella olevan sosiokulttuurisen oppimisprosessin avainhetkiä, jonka myötä lapset muuttavat käytöstään niiden uusien näkemysten mukaan, joita lapsi on saanut ollessaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa uuden ympäristön kanssa (Vogler ym. 2008, 8). Kuten edellä todettiin, siirtymäprosessin katsotaan päättyvän yksilön sopeutumiseen uuteen kontekstiin ja sen mukanaan tuomiin muutoksiin yksilön rooleissa ja identiteetissä. Sopeutumisen käsitettä onkin käytetty monissa siirtymätutkimuksissa kuvaamaan lapsen siirtymäprosessia ja sen toteutumista (Lam & Pollard 2006, 126). Tämän prosessin aikana lapset joutuvat neuvottelemaan uusista rooleistaan ja tasapainoilemaan identiteettiensä välillä (Kalkman & Clark 2017, 301). Sopeutuminen päiväkotiin ei siten ole passiivista päiväkodin tiukasti säädellyn kontekstin noudattamista, vaan lasten aktiivista toimintaa ja kulttuurin uudelleenrakentamista ja -neuvottelemista (Lam & Pollard 2006, 129). Suhonen (2009, 27) on erityistä tukea tarvitsevien taaperoiden päiväkotiin sopeutumista tarkastelleessa väitöskirjatutkimuksessaan määritellyt sopeutumisen tarkoittavan sitä, että lapsi omaksuu päiväkotikulttuurin tarjoaman roolin ja kykenee toimimaan yhteisössään sen täysivaltaisena jäsenenä.

Luvussa 2.1. esitellyt erilaiset päiväkodin tavat ja säännöt osoittavat, kuinka varhaiskasvattajat arvioivat lapsen tavallisuutta pitkälti lapsen sosiaalisen käyttäytymisen ja päiväkodin järjestykseen sopeutumisen perusteella (Alasuutari 2010, 171; Alasuutari & Markström 2011, 531.) Lapsen sosiaalinen sopeutuminen instituutioon onkin yksi isoimmista odotuksista pohjoismaalaisissa päiväkodeissa (Alasuutari & Markström 2011, 522). Varhaiskasvatuksen piirissä olevalta lapselta odotetaan, että hän sopeutuu päiväkodin arjen järjestykseen, toimintatapoihin ja sovittuihin sääntöihin. Päiväkotinstituution näkökulmasta lapsi on näin ollen sopeutunut, kun on niin

sanotusti oppinut talon tavoille ja toimii päiväkodin odotusten mukaisesti. (Ks. Alasuutari 2010, 149.) Heiskanen, Alasuutarin ja Vehkakosken (2018, 837) mukaan kasvattajat kuvaavatkin lapsen tilanteen kehittymistä tyypillisesti muutoksena lapsen kulttuurisesti toivotussa käyttäytymisessä ja instituutiossa olemisen tavoissa sen sijaan, että he kuvaisivat muutosta esimerkiksi lapsen henkilökohtaisessa hyvinvoinnissa tai viihtymisessä. Näin ollen instituution kannalta toivotun muutoksen ajatellaan kuvaavan lapsen yksilöllistä sopeutumista päiväkotiin. (Heiskanen ym. 2018, 837.)

Dalli (1999) on tutkinut varhaiskasvatuksessa aloittaneiden lasten äitien käsityksiä sopeutumisesta. Äidit kuvasit sopeutumisen olevan prosessi, jonka aikana lapsi kohtaa uusia kokemuksia ja erilaisia haasteita luottamuksen rakentumiseen lapsen ja kasvattajien välillä, useampien aikuisten ja lasten ympäröimänä ja vanhempien lasten seurassa oloon tottumiseen sekä uusien rutiinien oppimiseen liittyen (Dalli 1999, 57–59). Dallin (1999, 61) tutkimuksessa äidit arvioivat lapsen olevan sopeutunut päiväkotiin, kun lapsi ei ole lainkaan pahoillaan vanhemman lähdöstä, ei itke vanhemman poistuessa päiväkodilta tai vaikka vähän itkisikin, niin kohtaa kuitenkin päiväkodin aikuiset ja lapset innokkaasti. Myös päiväkotiin meneminen vaikuttaa innokkaalta: lapsi saattaa esimerkiksi juosta päiväkodin ovelle. Lisäksi lapsen katsotaan tulleen tutuksi ryhmän kasvattajien kanssa niin, että hän voi tulla lohdutetuksi myös jonkun muun aikuisen toimesta kuin ensisijaisen hoitajansa. Sopeutumista tulkittiin myös esimerkiksi siitä, että lapsi puhuu vanhemmilleen päiväkodin kasvattajista ja laulaa päiväkodissa oppimiaan lauluja. Sopeutuneella lapsella ei myöskään äitien mukaan näytä olevan kiire päästä päiväkodista pois. (Dalli 1999, 61.) Dallin (1999) kuvaamissa havainnoissa on paljon samaa, joita myös luvussa 2.1. esitettyihin instituution lapsiin kohdistamiin odotuksiin liittyy.

Eerola-Pennasen (2013, 109) mukaan lapset kyllä sopeutuvat aikuisten asettamiin odotuksiin, mutta samoin kyseenalaistavat näitä erilaisia keinoja hyödyntämällä. Lapset itse voivat aktiivisesti osallistua institutionaalisen järjestyksen asettamien odotusten muokkaamiseen esimerkiksi käymällä päiväkodin aikuisten kanssa neuvotteluja mahdollisuuksistaan ja rajoituksistaan

(ks. Eerola-Pennanen 2013, 80). Lapset voivat myös vastustaa päiväkodin sosiaalista järjestystä monin eri tavoin. Markströmin (2010) tutkimuksen mukaan tämä voi näyttäytyä kasvattajille kehollisena, sosiaalisena, sanallisena tai emotionaalisen vastustamisena, tai jopa kasvattajan torjumisena. Näille kaikille tavoille on yhteistä se, että lapsi ei toimi päiväkotin odotusten mukaisesti, vaan vastustaa niitä. Lapsi voi esimerkiksi leikkiä ”kielleyissä paikoissa”, kapinoida yhteisiä sääntöjä ja aikuisen asettamia ohjeistuksia vastaan, kieltäytyä puhumasta tai toimia emotionaalisesti epätoivotulla tavalla. Lisäksi lapsi voi esimerkiksi vetäytyä tai jättää kasvattajan kokonaan huomiotta. (Markström 2010, 307–310.)

Lapset eivät siis ole päiväkodissa vain aikuisten toiminnan kohteita, vaan he tarkkailevat itse jatkuvasti ympäristöään ja sen tapahtumia. Lapset ymmärtävät, millaisia asioita päiväkodissa arvostetaan, tietävät, että aikuisilla on valta määrätä päiväkodissa ja osaavat myös sopeuttaa toimintaansa tämän päiväkodin sosiaalisen järjestyksen mukaan saavuttaakseen haluamansa. (Eerola-Pennanen 2013, 100, 104.) Lisäksi lapset tietävät päiväkodin säännöt, mitä heiltä odotetaan ja miten eri tilanteissa kuuluisi toimia ja käyttävät näitä tietojaan hyväksi vastustaessaan sosiaalista järjestystä (Markström 2010, 309). Päiväkodin sosiaalisten sääntöjen ja toimintatapojen mukaan toimiminen edesauttaa lapsia saamaan itselleen kasvattajilta laajemmat toimintamahdollisuudet kuin sääntöjä vastaan kapinoimisella voi saavuttaa (Eerola-Pennanen 2013, 105). Vaikka päiväkotin pyrkiikin muokkaamaan lapsista institutionaalisesti sopeutuneita, tämä ei siis tarkoita instituutio toimisi ikään kuin pakkopaitana lapselle. Instituution tavat ja odotukset ovat yleistyksiä, jotka heijastelevat päiväkotin instituution pedagogisia tavoitteita ja joista käydään myös neuvotteluja. (Alasuutari & Markström 2011, 529.)

3 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA -KYSYMYKSET

Lasten elämään olennaisesti liittyviä koulutuksellisia siirtymiä on alettu tutkia yhä enenevässä määrin. Tutkimukset ovat kuitenkin keskittyneet pääsääntöisesti tarkastelemaan lapsen siirtymää kouluun. Siirtymään kotoa varhaiskasvatukseen ei sen sijaan ole vielä kiinnitetty yhtä paljon huomiota, vaikka tämä siirtymä on merkittävä ja ensimmäinen näin suuri muutos monen pienen lapsen elämässä (ks. Suhonen 2009, 3; Brooker 2008, 4). Lasten varhaiskasvatuksen aloitusta ja sinne sopeutumista on tarkasteltu perinteisesti psykologisesta näkökulmasta esimerkiksi kiintymyssuhteen (ks. esim. Bowlby 2007; Keltikangas-Järvinen 2012; O'Connor 2013), äidistä erossaolon (Klein, Kraft & Shohet 2010), lapsen kortisolitasojen, stressin ja väsymyksen (ks. esim. Ahnert, Gunnar, Lamb & Barthel 2004; Undheim & Drugli 2012) sekä lapsen temperamentin (ks. esim. De Schipper, Tavecchio, Van Ijzendoorn & Van Zeijl 2004) kautta. Nämä näkökulmat korostavat varhaiskasvatuksen aloituksen ja päiväkotiin siirtymän olevan lapselle yksilönä tämän hyvinvointia ja suotuista kehitystä riskeeraava vaihe, jossa lapsi tarvitsee paljon aikuisten tukea. Näistä näkökulmista lapsen sopeutumista tarkkailtaessa lapsen hyvinvointi ja kiintymyssuhteet korostuvat.

Päiväkotiin siirtymistä ja sopeutumista voidaan kuitenkin tarkastella myös vähemmän tutkitusta yhteiskuntatieteellisen lapsuudentutkimuksen näkökulmasta. Kuten olen tämän tutkimuksen teoriaosuudessa esittänyt, lapsi kohtaa päiväkotiin siirtyessään uuden kulttuurisen ympäristön ja siellä häneen kohdistetut institutionaaliset odotukset, joiden myötä lapsen rooleissa ja toiminnassa tapahtuu muutosta (ks. Lam 2009, 126, 142; Dockett & Einarsdóttir

2017, 134; Dockett ym. 2017, 287). Nämä odotukset luovat kuvaa siitä, millainen päiväkotilapsen tulisi olla (ks. Alasuutari 2010; Markström 2010, Alasuutari & Markström 2011; Gulløv 2011), eli millaiseen rooliin lapsen toivotaan sopeutuvan ja näin ollen muuttavan toimintaansa tämän roolin mukaiseksi. Lapsen toiminnassa tapahtuneen, instituution toiveiden mukaisen muutoksen on havaittu kuvaavan lapsen yksilöllistä sopeutumista päiväkotiin kasvattajien puheessa (Heiskanen ym. 2018, 837). Siirtymätutkimuksissa ei ole yleisesti kiinnitetty tähän muutosprosessiin paljoakaan huomiota, vaikka muutos on olennainen osa mitä tahansa siirtymää – huomio on kiinnittynyt enemmän juuri siirtymän tukemiseen liittyviin näkökulmiin (Dockett ym. 2017, 287).

Tässä tutkimuksessa lapsen sopeutumista haluttiinkin tarkastella yksilön ja siirtymän tukemisen sijaan päiväkotinstituution ja muutoksen näkökulmasta: miten alle puolitoistavuotiaana varhaiskasvatuksen aloittaneen lapsen toiminta muuttuu ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana ja mitä tämä muutos kertoo päiväkotinstituution sopeutumisesta ja siihen liittyvistä odotuksista? Päiväkotinstituution keskeisinä toimijoina varhaiskasvattajat viestivät näitä odotuksia lapsille ja heidän vanhemmilleen (ks. Lam & Pollard 2006, 131–133), minkä vuoksi tässä tutkimuksessa on haastateltu nimenomaan varhaiskasvattajia.

Tutkimuskysymykset:

1. Mitä varhaiskasvattajien kuvaukset lapsen ja hänen toimintansa muutoksesta kertovat päiväkotinstituution sopeutumisesta?
2. Mitä varhaiskasvattajien kuvaukset kertovat päiväkotinstituution sopeutumiseen liitetystä odotuksista varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä?

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

4.1 Tutkimuskohde ja lähestymistapa

Tämän tutkimuksen tarkoituksena oli tarkastella varhaiskasvattajien kuvauksia päiväkodin institutionaalisesta järjestyksestä ja päiväkotit-instituutioon sopeutumisesta alle kolmevuotiaan lapsen varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä. Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tuottamaan tilastollisia yleistyksiä, vaan sen sijaan tavoitteena on kuvata valittua ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtää tiettyä toimintaa sekä tulkita tutkittavaa ilmiötä teoreettisesti. Tämän vuoksi on keskeistä, että tutkimuksen osallistujat, informantit, tietävät tutkittavasta aiheesta mahdollisimman paljon tai heillä on kokemusta siitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85.) Tässä tutkimuksessa informantteina toimivat varhaiskasvattajat, joilla oli omakohtaisia tuoreita kokemuksia tutkittavasta ilmiöstä, eli pienen, alle kolmevuotiaan lapsen varhaiskasvatuksen aloituksesta.

Tämä tutkimus on osa kahta eri tutkimushanketta, sillä tutkimuksessa hyödynnettiin kahden eri hankkeen haastatteluaineistoa. Ensimmäinen näistä hankkeista on *Lapsen siirtymä kotihoidosta alle kolmivuotiaiden päiväkotiryhmään*, joka kuuluu laajempaan Jyväskylän yliopistossa toteutettavaan *Lasten polut varhaiskasvatuksessa* -pilottihankkeeseen. Toinen tutkimushankkeista on *Lasten siirtymät varhaiskasvatuksessa* -hanke, joka puolestaan kuuluu laajempaan kansainväliseen *Social and emotional experiences in transition through the early years* -tutkimusprojektiin. Lisätietoa tutkimushankkeista ja jo julkaistuista tutkimusraporteista löytyy sivustolta <https://invisibletoddlerhood.wordpress.com>.

Tutkimushankkeiden aineistonkeruut toteutettiin etnografista tutkimusotetta soveltaen. Etnografiassa on tavoitteena kuvata ja ymmärtää tutkittavaa yhteisöä tarkastelemalla pientä määrää tapauksia ja selvittämällä perusteellisesti tietyn sosiaalisen ilmiön luonnetta (Metsämuuronen 2005, 207–208). Tässä tapauksessa tutkittava sosiaalinen ilmiö on alle kaksivuotiaan lapsen varhaiskasvatuksen aloitus ja siirtyminen kotihoidosta päiväkotiin. Etnografiselle tutkimukselle tyypilliseen tapaan aineistoa keränneet henkilöt osallistuivat tutkimuspäiväkotien arkeen useita päiviä suhteellisen pitkän kenttätöjakson aikana. Lisäksi molempien hankkeiden aineistonkeruussa hyödynnettiin useita erilaisia menetelmiä: havainnointia, haastattelua ja videointia. (Ks. esim. Lappalainen 2007, 9–11; Brewer 2000, 59; Eskola & Suoranta 1999, 107.)

4.2 Tutkimukseen osallistujat ja tutkimusaineisto

Tutkimukseen osallistui yhteensä seitsemän varhaiskasvattajaa, jotka toimivat lastentarhanopettajina tai lastenhoitajina alle kolmevuotiaiden lasten päiväkotiryhmissä yhteensä neljässä päiväkodissa. Kaikissa tutkimushankkeisiin osallistuneissa päiväkodeissa aloitti tutkimusten alkaessa vähintään yksi alle puolitoistavuotias lapsi. Näin ollen kaikilla haastatelluilla varhaiskasvattajilla oli tuore kokemus pienen, taaperoikäisen, lapsen varhaiskasvatuksen aloituksesta. Käytän tässä tutkimusraportissa tutkimukseen osallistuneista termejä varhaiskasvattaja tai lyhyemmin kasvattaja, sillä en vertaile lastentarhanopettajien ja lastenhoitajien vastauksia keskenään. Sen sijaan tutkimuksen lähtökohtana on, että molemmissa ammattiluokissa toimivat henkilöt toteuttavat samaa päiväkotinstituution perustehtävää ja ovat yhtä lailla instituution toimijoita, jotka luovat odotuksia lapsen toiminnalle päiväkodissa.

Aluksi sain käyttööni *Lapsen siirtyminen kotihoidosta alle kolmevuotiaiden päiväkotiryhmään* -tutkimushankkeessa syksyn 2016 ja kevään 2017 aikana yhdessä päiväkodissa toteutetut kolmen varhaiskasvattajan haastattelut. Hankkeen vastuuhenkilön, apulaisprofessori Niina Rutasen, tekemät

haastattelut toteutettiin kolmessa vaiheessa. Ensimmäiset haastattelut suoritettiin yhden alle kolmevuotiaiden lasten päiväkotiryhmän kolmelle kasvattajalle, kun ryhmässä aloitti useampi alle puolitoistavuotias lapsi suunnilleen samaan aikaan. Toiset haastattelut toteutettiin noin neljän kuukauden kuluttua lasten päivähoidon aloituksesta. Kolmas haastattelu suoritettiin vain yhdelle kasvattajista noin kahdeksan kuukauden kuluttua lasten päivähoidon aloituksesta. Kuunneltuani tutkimuskäyttöön saamiani kasvattajien haastatteluja päätin valita omien tutkimusintressieni pohjalta kasvattajien toiset haastattelut tutkimusaineistokseni, sillä niissä kasvattajilla oli jo enemmän kerrottavaa siitä, miten ensimmäiset päiväkotikuukaudet olivat sujuneet.

Syksyllä 2017 *Lasten siirtymät varhaiskasvatuksessa* -tutkimushanke käynnistyi kolmessa eri päiväkodissa ja selvisi, että sieltä voisin saada täydennystä tutkimusaineistooni, sillä hankkeessa toteutetut teemat liittyivät yhtä lailla pienen lapsen varhaiskasvatukseen aloitukseen, ja tutkimushankkeen toteutus oli samanlainen kuin aiemmassa pilottihankkeessa. Sainkin käyttööni kolme haastattelua, jotka oli myös toteutettu noin neljän kuukauden kuluttua alle puolitoistavuotiaan lapsen aloitettua päiväkotiryhmässä. Tutkimusasetelma oli siinä mielessä eri kuin aiemmassa hankkeessa, että näissä päiväkotiryhmissä tarkasteltiin vain yhden alle puolentoista vuoden ikäisen lapsen varhaiskasvatukseen aloitusta. Lisäksi tutkimushaastatteluihin osallistui vain yksi ryhmän kasvattajista lukuun ottamatta yhtä haastattelua, joka toteutettiin parihaastatteluna kahdelle ryhmän kasvattajalle. Haastattelut suorittivat varhaiskasvatustieteen maisteriopiskelijat Milla Tuikka, Eveliina Varis ja Sari Toivonen.

4.3 Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä

Haastattelu on yksi laadullisen tutkimuksen yleisimmistä aineistonkeruumenetelmistä (Tuomi & Sarajarvi 2009, 71). Tämän tutkimuksen aineistona toimivat haastattelut toteutettiin puolistrukturoituina

teemahaastatteluina. Teemahaastatteluissa haastattelutilanne etenee ennalta valittujen teemojen ja tarkentavien kysymysten varassa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75; Hirsjärvi & Hurme 2001, 47–49). Teemahaastattelu voi vaihdella strukturoidusta hyvin avoimeenkin haastatteluun (Tuomi & Sarajärvi 2009, 75). Tutkimusaineistossani kolme aiemmassa hankkeessa kerättyä haastattelua olivat luonteeltaan avoimempia kuin toisessa hankkeessa johtuen muun muassa jälkimmäiseen tutkimushankkeeseen kansainvälisesti suunnitellusta haastattelurungosta. Haastattelun teemat pyörivät kuitenkin molemmissa hankkeissa samojen teemojen ympärillä: pienen lapsen varhaiskasvatuksen aloitus ja sen sujuminen, lapsen sopeutuminen ja kasvatusyhteistyö vanhempien kanssa (ks. Liite 1). Teemahaastattelu sopi hyvin tähän tutkimukseen, sillä yleisesti teemahaastatteluiden avulla voidaan selvittää heikosti tiedostettuja asioita, kuten arvostuksia tai ihanteita (Metsämuuronen 2005, 226) – tässä tutkimuksessa ainakin osittain tiedostamattomia tai itsestään selvinä pidettyjä odotuksia, joita kasvattajien kuvaukset paljastivat.

Tutkimukseen käyttämäni haastattelut poikkesivat tavanomaisista haastatteluista siinä, että haastattelujen aikana muistoja pienen lapsen varhaiskasvatuksesta ja sen etenemisestä palautettiin mieliin näyttämällä haastateltaville päiväkodissa lapsesta kuvattuja videopätkiä lapsen ensimmäisten päiväkotikuukausien ajalta. Tällaista menetelmää kutsutaan videon pohjalta reflektoiduksi haastatteluksi (video stimulated interview) (Rutanen 2017). Etuna tässä menetelmässä on se, että haastateltavalle voi videon katsomisen kautta palata mieleen asioita, jotka todennäköisesti muuten olisi jäänyt sanomatta. Tutkimusaineistoissani näytetyt videopätkät herättivätkin paljon keskusteluja ja toivat esiin erityisesti muutosta, jota lapsessa oli tapahtunut ensimmäisten kuukausien aikana.

Tutkimushankkeiden etnografisen lähestymistavan vuoksi haastateltavien ja haastattelijan suhde oli erityinen. Tavanomaisesta yhden kerran toteutettavasta tutkimushaastattelusta poiketen tässä tutkimuksessa hyödynnetyissä etnografisista haastatteluissa haastattelijalla oli paikalla päiväkodin arjessa havainnoiden ryhmän toimintaa ja lapsia. Näin ollen

haastateltavilla oli mahdollista keskustella asioista konkreettisemmalla tasolla hyödyntäen esimerkkejä arjen tilanteista, joissa myös tutkija oli ollut läsnä. Haastateltavan ja tutkijan suhde oli myös siinä määrin erilainen, että tutkija oli jo ehtinyt tulla tutuiksi haastattelemiensa kasvattajien kanssa. Tutun ja luottamuksellisen suhteen myötä kasvattajien oli ehkä helpompi palata jo käsiteltyihin aiheisiin, kertoa tilanteista syvemmin ja korjata omia sanojaan myöhemmin. Kasvattaja on myös tiennyt, että tutkija itse on nähnyt tiettyjä tilanteita, joten niitä on myös voitu pohtia yhdessä. Toisaalta tämän vuoksi kasvattajalle on voinut tulla tarve myös selittää tai perustella näitä tilanteita ja omaa toimintaansa niissä. Tavanomaisessa haastattelussa kasvattaja voisi herkemmin kertoa niin sanotusti kaunisteltua totuutta ja antaa tutkijan esittämiin kysymyksiin sellaisia vastauksia, joita hän ajattelee tutkijan toivovan hänen kertovan.

4.4 Aineiston analyysi

Tutkimukseni aineisto on analysoitu laadullista sisällönanalyysia, erityisesti temaattista analyysia, hyödyntämällä. Analyysi on toteutettu teoriaohjaavasti. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä analyysi toteutetaan aluksi aineistolähtöisesti, mutta analyysin myöhemmässä vaiheessa analyysiin liitetään kytkentöjä aiempaan teoriataustaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–99). Tässä tutkimuksessa tutkimuskysymysten asettelua ja analyysin etenemistä ohjasivat erityisesti Alasuutarin (2010), Markströmin (2010) sekä Alasuutarin ja Markströmin (2011) havainnot päiväkodin tavoista, säännöistä ja odotuksista, jotka tuottavat kuvaa ”tavallisesta” päiväkotilapsesta. Seuraavaksi kuvaan tämän tutkimuksen aineiston analyysin etenemisen vaihe vaiheelta.

Aloitin analyysin kuuntelemalla pilottihankkeen haastattelutiedostoja läpi. Oman tutkimusaiheeni kannalta mielenkiintoisimmiksi haastatteluiksi valikoituivat kasvattajien toiset haastattelut noin neljän kuukauden jälkeen lapsen varhaiskasvatuksen aloituksesta. Myöhemmin sain käyttööni myös jälkimmäisen hankkeen kasvattajien toiset haastattelut. Luin haastattelijoiden

muistiinpanot haastattelutilanteista ja litteroin haastatteluaineiston sanatarkasti. Haastatteluäänitteiden pituudet vaihtelivat 39 minuutista 83 minuuttiin. Kuudesta haastattelusta aineistoa kertyi yhteensä 6 tuntia ja 26 minuuttia. Litteroituna aineistoa oli yhteensä 102 sivua fontin ollessa Calibri, fonttikoon 11 ja rivivälin 1. Litteraatteihin en kirjannut kaikkea myötäilevää puhetta, kuten ”niin” ja ”joo”, etenkin kohdissa, joissa myötäilevä puhe ilmeni päällekkäispuhuntana tai myötäilevä sana toistui useasti peräkkäin viemättä keskustelua eteenpäin.

Jo haastatteluaineistoa kuunnellessani ja litteroidessani tulin tutuksi aineiston kanssa. Litteroinnin jälkeen luin haastatteluja kuitenkin vielä läpi uudelleen, sillä huolellinen perehtyminen aineistoon on analyysin kannalta olennaista (Braun, Clarke & Weate 2016, 196). Koin huolellisen perehtymisen aineistoon erityisen tärkeäksi, koska en itse osallistunut aineistonkeruuseen ja itse haastattelutilanteisiin. Samalla aineistoa lukiessani merkitsin ylös tutkimusaiheeni kannalta mielenkiintoisia kohtia aineistosta, mikä kuuluu Braunin ym. (2016,196) mukaan temaattisen analyysin ensimmäiseen vaiheeseen, aineistoon perehtymiseen.

Koska laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti tutkimuskysymykseni eivät olleet vielä täysin muotoutuneet (ks. Braun ym. 2016, 197), lähdin tarkastelemaan aineistoa kysymyksen ”mitä kasvattajat puhuvat pienestä lapsesta varhaiskasvatuksen aloituksessa?” avulla. Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010, 9–13) painottavatkin, että haastattelussa esitetyt kysymykset eivät useinkaan anna suoria vastauksia tutkimuskysymyksiin, vaan tutkijan on esitettävä aineistolle uusia analyttisiä kysymyksiä, jotta hän voi löytää vastauksia häntä kiinnostaviin tutkimuskysymyksiin. Asettamani kysymyksen avulla aloin tehdä aineiston koodausta, eli merkitä aineistosta mielenkiintoisia kohtia, jotka jostakin näkökulmasta vastasivat kysymykseeni (ks. Braun ym. 2016, 197).

Seuraavaksi muutin kaikki kuusi haastattelulitteraattitiedostoa eri värisiksi, jotta analyysin edetessä olisi helpompi muistaa, missä haastattelussa mistäkin asiasta oli puhuttu. Tämän jälkeen aloin yhdistellä aineistosta

löytyneitä vastauksia yhteen tiedostoon erilaisten alustavien teemojen alle, joita olivat *muutos lapsen toiminnassa ja olemuksessa, varhaiskasvatuksen aloitus, sopeutuminen sekä varhaiskasvatuksen aloituksen muotoutumiseen ja päiväkotiiin sopeutumiseen liittyvät tekijät*. Analyysiyksikkönä toimi yhden tai useamman lauseen tai jopa puheenvuoron ajatuskokonaisuus, jonka siirsin kokonaisuudessaan toiseen tiedostoon, jotta tulkintani ei muuttuisi analyysin edetessä. Samalla aineistostani karsiutui pois kaikki, mikä ei ollut tutkimukseni kannalta merkityksellistä. Tätä vaihetta kutsutaan redusoinniksi eli aineiston pelkistämiseksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109).

Analyysi jatkui aineiston klusteroinnilla eli ryhmittelyllä, jossa etsitään aineistosta samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia, ja niiden pohjalta muodostetaan alaluokkia (Tuomi & Sarajärvi 2009, 109–110). Samasta vaiheesta voidaan käyttää myös nimeä teemoittelu (ks. Braun ym. 2016, 198). Luin karsimaani aineistoa läpi ja aloin ryhmitellä pelkistettyjä ilmauksia alaluokkien alle. Tämän vaiheen tein useita kertoja, sillä tutkimusaiheeni rajautui, muuttui ja täsmentyi koko ajan, sillä aineisto olisi vastannut moniin mielenkiintoisiin kysymyksiin. Tällainen prosessi onkin tyypillistä temaattiselle analyysille aineiston luokkien muodostumisen näkökulmasta (ks. Braun ym. 2016, 196). Päädyin usean analyysikokeilun jälkeen kuitenkin keskittymään kasvattajien puheeseen, joka jollakin tapaa kuvasi muutosta, jota lapsessa oli tapahtunut tai jota tulkitsin kasvattajien toivovan tapahtuvaksi. Samalla aineistosta rajautui vielä pois lisää tutkimuksen kannalta epäolennaista tietoa.

Lapsessa tapahtunutta muutosta kuvaavien alaluokkien muodostuessa havaitsin, että löytämissäni alaluokissa oli selkeitä kytkentöjä Alasuutarin (2010), Markströmin (2010) ja Alasuutarin ja Markströmin (2011) aiempiin tutkimustuloksiin. Tässä vaiheessa aiempi teoriatieto alkoi ohjata ja auttaa aineiston jäsentämisessä. Aloin jäsenellä alaluokkia ja niistä muodostuneita yläluokkia Alasuutarin ja Markströmin (2011) kuvaamien päiväkodin tapojen mukaisesti kolmeen pääluokkaan: *päiväkodin arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen liittyvään muutokseen, lasten ja kasvattajien välisiin suhteisiin sekä lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvään muutokseen*. Päiväkodin arkikäytäntöihin ja

päiväkodissa toimimiseen liittyvään muutokseen liitin arjen eri rutiinitilanteisiin liittyviä kuvauksia sekä lasten omatoimisuuteen ja itsenäisyyteen liittyviä ilmauksia. Lasten ja kasvattajien välisiin suhteisiin yhdistin ilmauksia, jotka kertoivat luottamuksesta ja läheisyydestä kasvattajiin sekä suhtautumisesta kasvattajiin ja päiväkotiin ylipäätään. Lasten keskinäisiin suhteisiin puolestaan sisällytin sellaiset maininnat, joissa kuvattiin lapsen toimintaa suhteessa päiväkodin muihin lapsiin. Jotkin kasvattajien kuvaukset olisivat voineet sopia kahdenkin eri pääluokan alle, mutta sijoitin ne siihen luokkaan, mihin ne mielestäni vahvemmin liittyivät.

Alasuutarin (2010) tutkimustulokset auttoivat analyysissä myös tarkastelemaan lapsen sopeutumista kasvattajien puheessa myönteisten ja kielteisten kuvausten näkökulmasta: Alasuutari (2010, 152) on tulkinnut, että kasvattajan myönteinen kuvaus lapsesta kertoo siitä, että lapsi täyttää tai ylittää päiväkotin odotukset, kun taas kielteisissä kuvauksissa lapsi jollakin tapaa rikkoo tai haastaa päiväkodin tapoja. Seuraavaksi havaitsinkin, että kasvattajat puhuvat muutoksesta kolmella eri tavalla: toteutunut myönteinen muutos, toteutunut kielteinen muutos ja odotettavissa oleva muutos. Aiemman tutkimustiedon perusteella tulkitsin, että kasvattajien puhe lapseen liittyvästä muutoksesta kuvaa lapsen sopeutumista, sillä siirtymäprosessin eri vaiheiden myötä lapsi kohtaa muutosta ja lopulta sopeutuu uuden ympäristön odotuksiin, jotka kohdistuvat lapsen uuteen rooliin päiväkotilapsena (ks. Lam & Pollard 2006, 129–132; Kalkman & Clark 2017, 293; Vogler ym. 2008, 19–20; Heiskanen ym. 2018, 837). Havaitsemani toteutunut myönteinen muutos piti sisällään kasvattajien kuvaukset *lapsen sopeutumisesta*. Kasvattajat kuvasivat neutraalisti lasten täyttäneen tai jopa ylittäneen heille asetettuja odotuksia. Toteutunut kielteinen muutos puolestaan piti sisällään kasvattajien *huolen lasten sopeutumisesta*. Lapsessa tapahtunut muutos oli aiheuttanut kasvattajissa huolta lapsen sopeutumiseen liittyen: lapsi ei vastannut häneen kohdistettuihin odotuksiin. Odotettavissa oleva muutos sen sijaan kattoi kasvattajien *odotukset ja toiveet lapsen sopeutumisesta*. Näitä tulkitsin kasvattajien puheesta heidän kuvatessaan jotakin, mitä lapsi ei *vielä* ole tai *vielä* tee. Tähän luokkaan liitin myös

kasvattajien kuvaukset lapsen tuentarpeista: asiat, joissa kasvattajat kuvasivat lapsen tarvitsevan tukea juuri nyt. Tulkitsin kasvattajien mainitsemien tuentarpeiden viestivän siitä, mihin suuntaan lapsen toimintaa pyritään ohjaamaan eli millaiseen odotukseen lapsi koetetaan saada vastaamaan. Näin muodostuivat aineistoa yhdistävät luokat. Tätä vaihetta kutsutaan aineiston abstrahoinniksi eli käsitteellistämiseksi (Tuomi & Sarajärvi 2009, 111). Kasvattajien kuvauksissa saattoi ilmetä jopa kaikkia edellä mainittuja aineistoa yhdistäviä luokkia samasta lapsesta puhuttaessa, joten kuvaukset eivät näin ollen ole lapsikohtaisia, vaan erilaisia painotuksia, joita kasvattajien puheesta oli havaittavissa.

Tutkimuskysymykseni asettuivat lopulliseen muotoonsa oikeastaan vasta, kun olin saanut analyysin valmiiksi. Kysymykset siis kehittyivät ja muuttivat muotoaan analyysin aikana useaan otteeseen ja analyysin eteneminen ohjasi niiden muotoutumista. Tämä on hyvin tyypillistä laadulliselle sisällönanalyysille (Braun ym. 2016, 196). Lopuksi, tuloksia kirjoittaessani, luin aineiston vielä kertaalleen läpi palaten alkuperäisiin haastatteluihin varmistuakseni, että tulkitsin oikein kasvattajien puhetta muutoksesta. Samalla löysin vielä joitakin alaluokkia lisää kasvattajien puheeseen liittyen toiveisiin lapsen sopeutumisesta.

Tutkimustulosten esittelyn yhteydessä luvussa 5 esittelen myös joitakin keskeisiä aineistositaatteja. Sitaateissa merkintä - - tarkoittaa, että olen katkaissut aineistositaatin siitä kohtaa poistamalla sisällön ja analyysin kannalta epäolennaisia aineistoa. Kaksoissulkeiden (( )) sisällä oleva teksti on omaa litterointivaiheessa lisäämääni kuvausta esimerkiksi tavasta, jolla ilmaus on sanottu. Hakasulkeiden [ ] sisällä oleva teksti on puolestaan kuvausta itse haastattelutilanteesta. Tämän tutkimuksen kannalta taukojen pituudet eivät olleet merkityksellisiä, joten ne on vain mainittu aineistositaateissa sulkujen sisällä: (tauco). Aineistositaatteja on luettavuuden vuoksi myös hieman siistitty poistamalla turhia täytesanoja, esimerkiksi "niinku" ja "tota", sekä saman sanan peräkkäisiä toistoja. Lisäksi olen muuttanut sitaateista murteellisia ilmauksia yleiskielisemmiksi ja poistanut sellaisia ilmaisuja, jotka olisivat lisänneet

tutkimukseen osallistuneiden tunnistettavuutta. Tässä olen kuitenkin huomionnut, että sitaatin sanoma ja merkitys pysyy ennallaan.

4.5 Eettiset ratkaisut

Tässä luvussa esittelen tutkimukseen liittyneitä eettisiä kysymyksiä. Koska tutkimus toteutettiin osana kahta eri tutkimushanketta, näiden hankkeiden eettiset periaatteet luonnollisesti koskevat myös tätä tutkimusta. Hankkeen eettisiä kysymyksiä tarkastelen tässä kuitenkin vain tämän tutkimuksen näkökulmasta. Keskeisiksi eettisiksi kysymyksiksi nousevat näin ollen erityisesti tutkimukseen osallistuneisiin kasvattajiin ja heidän kanssaan toteutettuihin haastatteluihin liittyvät teemat. Tämän tutkimusprosessin alkuvaiheessa allekirjoitin sopimuksen tutkimusyhteistyöstä ja tutkimuksen eettisistä periaatteista ja sen myötä sitouduin noudattamaan tässä pro gradu -työssä hyvää tieteellistä käytäntöä Tutkimuseettisen neuvottelulautakunnan ohjeiden mukaisesti. Lisäksi sitouduin kunnioittamaan tutkimukseen osallistuneita henkilöitä ja heidän yksityisyyttään, suojaamaan ulkopuolisilta pääsyä tutkimushankkeissa kerättyyn aineistoon ja salaamaan tutkimuspaikkakunnat ja -päiväkodit.

Yksi tutkimusprosessin ensimmäisistä eettisyyteen liittyvistä seikoista on tutkimusaiheen valinta (Gordon 2006, 242). Tuomen ja Sarajärven (2009, 129) mukaan tutkimuksessa tulee selvittää, kenen ehdoilla tutkimusaihe on valittu ja miksi tutkimukseen on ryhdytty. Kyseessä oleviin tutkimushankkeisiin on ryhdytty, koska siirtymää kotoa varhaiskasvatukseen on tutkittu Suomessa vielä varsin vähän, vaikka se on merkittävä vaihe elämässä niin lapselle kuin koko perheellekin (Karikoski & Tiilikka 2012, 79). Oman näkökulmani tutkimushankkeeseen valitsin omista tutkimuksellisista intresseistäni käsin, mutta myös, koska ajattelen päiväkotin instituution itsestään selvien käytäntöjen ja odotusten näkyväksi tekemisen mahdollisuutena kehittää varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatukseen liittyviä käytäntöjä, joilla voitaisiin edistää lasten sujuvaa siirtymää päiväkotiin. Tarkoituksena ei ole ollut loukata tai

arvostella esimerkiksi päiväkotin instituution kasvattajien käsityksiä ja toimintaa, vaan tehdä näkyväksi päiväkodin arjen toimintaa, jotta sitä voidaan kehittää yhä laadukkaammaksi.

Koska aineisto kerättiin etnografiselle tutkimukselle tyypillisesti, siihen liittyy eettisiä kysymyksiä muun muassa tutkijan ja tutkimukseen osallistujien välisistä valta-asetelmista ja suhteista. Tutkimukseen osallistuneet kasvattajat ovat voineet kokea epävarmuutta tutkijan läsnäollessa ja ajatella, että tutkija arvioi heidän toimintaansa (ks. Gordon 2006, 244). Toisaalta taas tutkijan ja kasvattajien välisestä suhteesta on voinut tulla tuttu ja jopa läheinen heidän jakaessaan päiväkodin arkea tutkimusjaksojen aikana, minkä vuoksi kasvattajan on voinut olla helpompaa ja luontevampaa puhua tutkijalle. Tämä aiheuttaa eettisen kysymyksen siitä, että tutkittava saattaa kertoa tutkijalle jopa enemmän kuin olisi alun perin tarkoittanut (Gordon 2006, 246). Hankalaa voi olla myös se, että kasvattaja on kiinnostunut siitä, miten tutkija on nähnyt tilanteet: tutkija ei saisi tutkimuksen luotettavuuden kannalta esittää omia näkemyksiään, mutta toisaalta olisi ylläpidettävä myönteistä suhdetta tutkijan ja tutkittavan välillä.

Tutkimukseen osallistuneiden luottamuksellisuuden ja itsemääräämisoikeuden kannalta on tärkeää, että tutkimukseen osallistuneita henkilöitä on informoitu riittävästi ja ymmärrettävästi tutkimuksen tarkoituksesta ja sen etenemisestä sekä selvitetty heidän halukkuutensa osallistua tutkimukseen (ks. Kuula 2006, 124–129, 136–137; Gordon 2006, 234; Patton 2001, 408; Hirsjärvi & Hurme 2000, 20). Tutkittavien ja tutkijan välisissä sopimuksissa on olennaista määritellä aineiston käyttäjät, käyttötarkoitus, aineiston käsitteleminen sekä sen säilyttäminen (ks. Kuula 2006, 131; Patton 2001, 408–409). Tutkimukseen osallistuneita päiväkodin kasvattajia oli molempien tutkimushankkeiden aluksi tiedotettu tarkasti hankkeiden tarkoituksesta ja toteutuksesta. Tutkittaville on tiedotettu, että kerättyä aineistoa voidaan käyttää myös opinnäytetöissä. Lisäksi tutkimukseen osallistujien kanssa oli laadittu henkilökohtaiset sopimukset tutkimushankkeisiin osallistumisesta. Kasvattajille oli annettu tutkijoiden yhteystiedot, jotta he voisivat halutessaan pyytää lisäinformaatiota tutkimuksesta.

Vaikka tämän tutkimuksen eettisyyden kannalta nimenomaan varhaiskasvattajien osallistumiseen liittyvät kysymykset ovat keskeisimpiä, tutkimukseen osallistui myös lapsia haastatteluissa kasvattajille näytettyjen videokatkelmien kautta. Myös lasten osallistumishalukkuutta tarkkailtiin aineistonkeruun aikana ja mikäli vaikutti siltä, että tutkimuksen toteutus häiritsi lapsia, tilanteista vetäydyttiin. Lasten huoltajia oli tiedotettu huolellisesti tutkimuksesta ja myös heiltä oli pyydetty suostumus heidän lapsensa osallistumisesta tutkimukseen, mikä on olennaista tutkittaessa alaikäisiä lapsia (ks. Alasuutari 2005, 147).

Tutkimukseen osallistujille oli annettu mahdollisuus perua tutkimukseen osallistuminen missä tahansa vaiheessa. Tutkimusetiikan kannalta tutkittavien osallistumisen tuleekin olla vapaaehtoista koko tutkimusprosessin ajan (ks. Kuula 2006, 136). Mahdollisuus perua osallistumisensa tutkimukseen missä tahansa vaiheessa voi kuitenkin olla hankala isossa tutkimushankkeessa, jossa tutkimusta samasta aineistosta voi tehdä useampi tutkija samanaikaisesti: tutkimukseen osallistuneet voivat kokea hyvin vaikeaksi vetäytyä tutkimushankkeesta kesken kaiken. Toisaalta Kuulan (2006, 135) mukaan tutkimukseen osallistuminen on kuitenkin usein tarkan harkinnan tulos ja tutkittavat haluavat olla mukana tutkimuksessa, jolla voidaan saada tuotettua jotakin uutta ja merkittävää tietoa.

Tämän tutkimuksen eettisyyden kannalta nämä edellä mainitut kysymykset ovat myös siinä mielessä hankalia, että vaikka kasvattajia on tiedotettu tarkasti tutkimushankkeista, ja kasvattajilta on saatu yleinen suostumus hankkeisiin osallistumisesta, he eivät kuitenkaan ole tietoisia siitä, millaiseen tutkimustarkoitukseen heidän vastauksiaan on hyödynnetty esimerkiksi juuri tässä pro gradu -työssä. Siksi tämän tutkimuksen eettisyydessä nousee keskeiseksi se, miten kerätystä tutkimusaineistosta on huolehdittu, miten tutkimusraportissa on onnistuttu suojaamaan tutkimukseen osallistuneiden anonymiteettiä, ja onko tutkimustulokset osoitettu tutkimukseen osallistujia kunnioittavalla ja loukkaamattomalla tavalla.

Tutkimushankkeisiin kerätystä aineistosta, sen käsittelystä ja tietoturvasta huolehdittiin suunnitelmallisesti koko tutkimuksen teon ajan. Haastattelutallenteet sekä -litteraatit säilytettiin yliopiston salasanoilla suojatussa tietokannassa, johon oli pääsy vain tutkimushankkeeseen osallistuneilla henkilöillä. Pääsin itse käsiksi vain sellaiseen hankkeiden aineistoon, joka oli oman tutkimukseni kannalta olennaista. En esimerkiksi missään vaiheessa nähnyt videoita, joita kasvattajille näytettiin haastatteluissa: kuulin vain, mitä videoilla tapahtui. Käsittelin tutkimusaineistoa vain yliopiston tietokoneilla tai omalla kotikoneellani niin, etteivät ulkopuoliset päässeet näkemään tai kuulemaan aineistoa. Tutkimushankkeita varten kerättyä ja itse käyttämäni aineistoa ei hävitetä vielä tämän pro gradu -tutkielman valmistumisen jälkeen, vaan kuten haastateltaville on hyvän eettisen käytänteen mukaisesti tiedotettu (ks. Kuula 2006, 129), aineisto säilytetään hankkeisiin liittyviä jatkotutkimuksia varten.

Tutkimuksen eettisyyden kannalta oli olennaista suojata anonymiteetillä haastatteluihin osallistuneita kasvattajia, lapsia sekä tutkimuspäiväkoteja (ks. Kuula & Tiitinen 2010, 452; Kuula 2006, 124, 132–133). Molemmissa tutkimushankkeissa aineistosta poistettiin jo litterointivaiheessa tutkimukseen osallistuneita yksilöivät tunnistetiedot, kuten kasvattajien, lasten ja päiväkodin sekä lapsiryhmien nimet. Poistettujen tunnistetietojen tilalle keksittiin kaikille hankkeissa kerätylle aineistolle yhteneväiset peitenimet, joista säilytettiin listaa suojatussa tietokannassa. Tutkimusraporttia varten muutin vielä kerran itse haastateltujen varhaiskasvattajien sekä niiden lasten nimet, joista kasvattajat puhuivat tutkimusraporttiin sisällyttämässäni aineistoesimerkeissä. Aineistoesimerkeistä häivyttin tai jätin pois tutkimusraporttia varten myös sellaisia yksityiskohtia, jotka olisivat lisänneet tutkimukseen osallistuneiden tunnistettavuutta. Missään vaiheessa tätä tutkimusraporttia ei myöskään paljasteta tarkasti kuntia, joiden alueella tutkimukset toteutettiin. Tutkimustulokset ja niihin liittyvät aineistoesimerkit on pyritty esittämään anonymiteetin suojaamisen lisäksi myös niin, että tulokset eivät loukkaa tutkimukseen osallistuneita tai aiheuta heille harmia millään lailla (ks. Kuula

2006, 137). Tutkimuksen raportoinnissa on pyritty noudattamaan myös yleisesti hyvää tieteellistä käytäntöä kirjoittamalla tutkimuksen näkökulmista rehellisesti ja huolellisesti.

5 MUUTOS JA PIENEN LAPSEN SOPEUTUMINEN PÄIVÄKOTIIN VARHAISKASVATAJAJEN KUVAUKSISSA

Tämä tulosluku jakautuu neljään alalukuun. Luvuissa 5.1-5.3 esittelen tutkimuksen tulokset löytämieni pääluokkien kautta: päiväkotinstituution arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen liittyvä muutos, päiväkodin kasvattajien ja lasten välisiin suhteisiin liittyvä muutos ja lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvä muutos. Viimeisessä alaluvussa 5.4. kiteytän tutkimukseni keskeiset tulokset ja vastaan tutkimuskysymyksiini: millaisena päiväkotinstituutioon sopeutuminen näyttäytyi varhaiskasvattajien puheessa ja millaisia odotuksia varhaiskasvattajat liittivät sopeutumiseen.

Kaikki kolmen ensimmäisen alaluvun tulokset jakautuvat kolmeen aineistoa yhdistävään luokkaan: *kuvaus lapsen sopeutumisesta, huoli lapsen sopeutumisesta sekä odotukset ja toiveet lapsen sopeutumisesta*. *Kuvaukset lapsen sopeutumisesta* pitää sisällään kasvattajien puheet, joissa lapsen kuvataan neutraalisti täyttäneen instituution odotukset tai jopa ylittäneen ne. *Huoli lapsen sopeutumisesta* kuvaa kasvattajien puhetta siitä, että lapsi jollakin tavalla haastaa tai rikkoo instituution järjestystä, eikä vastaa instituution odotuksiin. *Odotukset ja toiveet lapsen sopeutumisesta* puolestaan kuvaa kasvattajien puhetta, johon sisältyy toive tai odotus lapsen toiminnan muuttumisesta tulevaisuudessa.

5.1 Päiväkoti-instituution arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen liittyvä muutos

5.1.1 Kuvaus lapsen sopeutumisesta päiväkodin arkikäytäntöihin

Kuten luvussa 2.1.2. olen kuvannut, Alasuutarin ja Markströmin (2011) mukaan päiväkodin arkikäytäntöihin liittyviin tapoihin kuuluvat erilaisiin päiväkotiarjen tilanteisiin, eritoten lapsen hoivaamiseen, liittyvät säännöt ja toimintatavat sekä lasten itsenäisyys ja omatoimisuus, jotka ovat alisteisia sukupolvijärjestykselle: lapsen tulee noudattaa aikuisen määräyksiä ja toimia aikuisen ohjauksen mukaisesti (Alasuutari 2010, 170). Tämän tutkimuksen aineistossa kasvattajat kuvasivat lapsen sopeutumista päiväkodin arkikäytäntöihin *päiväkodin arjen sujumisen, päiväkodin kulttuuristen tapojen omaksumisen, päiväkodin fyysiseen ympäristöön tottumisen sekä lasten omatoimisuuden ja itseohjautuvuuden lisääntymisen* kautta. Nämä neljä yläluokkaa kuvaavat myönteistä muutosta, jota lapsessa oli jo tapahtunut ensimmäisten päiväkodissa vietettyjen kuukausien aikana suhteessa päiväkodin arkikäytäntöihin.

Päiväkodin arjen sujuminen. Kasvattajat kuvasivat lasten tottuneen ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana arjen eri tilanteisiin: lapset tiesivät jo, mitä esimerkiksi lepohetkellä tai vessassa tapahtuu ja kuinka niissä toimitaan. Lapset näin ollen oppivat päiväkotiarjen eri tilanteisiin liittyviä päiväkodin tapoja (ks. Alasuutari 2010, 154–158; Alasuutari & Markström 2011, 522–524), mikä näyttäytyi kasvattajille arjen parempana sujumisena. Erilaisten päiväkodin arjen tilanteiden kerrottiin aiheuttaneen lapselle aluksi esimerkiksi ahdistusta tai palauttaneen mieleen koti-ikävän, mutta tilanteiden kuvattiin helpottuneen ja sujuvan lapselta paremmin tämän tottumisen myötä.

Haastattelija: *nii muistatko tai et mitä on jääny mieleen niistä ihan ekoista viikoista*
 Oona: *no just semmoset tosi klassiset missä pienet lapset niinku tulee esim ikäviä äitiä nii just Vilhollaki siirtymätilanteissa aina tuli ikäviä ja semmone, ja sitte jos joku lounas loppu et ei vielä siinä vaiheessa ku oli nälkä ja söi mut sit ku se tekemine loppu nii ne on tosi yleiset semmoset ikävöintihetket ja nyt sitte taas tuntuu että hymyilee jo kun näkee eikä tuukkaan enää sillain että apua apua vaa että et jotenki jää paljo enemmän mielissään*

Yllä olevassa esimerkissä kasvattaja kuvaa, kuinka lapsen toiminta on muuttunut verrattuna ensimmäisiin päiväkotipäiviin. Siirtymätilanteet ovat helpottuneet, sillä lapsi tulee mielellään päiväkotiin, enää ei tule niin helposti ikävä vanhempia, eikä lapsi ole enää niin hädissään. Siirtymätilanteiden helpottumista kuvattiinkin useammassa kasvattajien haastatteluissa esimerkiksi tilanteiden ajallisen lyhenemisen, sujuvuuden, itkun ja ahdistuksen vähenemisen ja lapsen viihtymisen kautta. Lapsen kuvattiin esimerkiksi pystyvän viipymään kauemmin arjen erilaisissa siirtymätilanteissa, koska siirtymät olivat tulleet tutuiksi lapselle. Myös esimerkiksi pienryhmätoimintaan jakautumisen kuvattiin helpottuneen: *”ei enää kauheaa hässäkkää ja pahaa mieltä”*. Lisäksi lasten kuvattiin viihtyvän paremmin ja pidempään arjen eri tilanteissa, kuten ruokailussa.

Päiväkodin rytmiin pääseminen on yksi kasvattajien puheesta noussut tema, joka kuvaa arjen sujumista. Kasvattajat kuvasivat lasten saaneen kiinni päiväkodin toimintarytmistä. Useimmiten rytmillä viitattiin päiväuniin: lapsi oli esimerkiksi alkanut nukkua samaan aikaan muiden lasten kanssa, luopunut toisista päiväunista tai päiväunet olivat pidentyneet. Alla olevissa aineistoesimerkeissä kasvattajat kuvaavat, kuinka lapsi on päässyt eroon yllättävänkin nopeasti toisista aamu-unistaan. Jälkimmäisestä esimerkistä käy myös ilmi, että päiväkodissa on varattu tietty aika päiväunille, jota olisi syytä noudattaa. Tämä kuvastaa hyvin päiväkodissa vallitsevaa sukupolvijärjestystä: päiväuniaika ja päiväkodin toimintarytmi ylipäättään ovat aikuisten määrittämiä ja siten ne eivät ole välttämättä aina neuvoteltavissa (ks. Alasuutari 156–157). Varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä tästä kuitenkin selvästi joustetaan antamalla lapselle aluksi mahdollisuus myös toisiin aamu-uniin.

Haastattelija: joo, mites, tuliko jotain tai että onko lapsen alotukseen liittyen tullu jotain yllätyksiä (tauko) Kaapon nimenomaan ja tai jotain mihin ei oo osattu varautua

Venla: mm (tauko) eipä nyt varmaan mitään sillei ihmeitä, se ehkä yllätti meitä miten nopeesti hän pääsi niistä tota tupla-aamu-unista sitte kuitenkin pois et niitä oli kuitenkin kotona ymmärtääkseni nukkunu vielä silloin ihan säännöllisesti

Sonja: - - ja siitä ehkä just huomas sen että just kotona kun on menty tosi paljon niinku sen no miten se lapsi nyt sit käy kunnes se käy nukkuun mut ku sit meillä no tää on nyt se aika kun nukutaan niin silloin nukutaan että tavallaan ei oo hirveesti vaihtoehtoja välttämättä että (tauko) alussahan se saatto nukkua itseasiassa niinku et se nukahti uloskin (tauko) rattaisiin mut aika äkkiä se musta

niinku meni (tauko) meni ohi tavallaan se että ei niinku enää nukahtanu sinne ulos - -

Kasvattajien puhetta päiväkodin arjen sujumisesta kuvasi myös lasten henkilökohtaisista erityisjärjestelyistä luopuminen. Näillä erityisjärjestelyillä viitattiin erityisesti lapsen nukkumiseen liittyviin järjestelyihin: lapsella saattoi olla alkuun käytössä esimerkiksi omat lastenvaunut, joissa hän nukkui tai lapsi saatettiin nukuttaa syliin. Haastatteluissa kasvattajat kuvasivat, kuinka lapsen henkilökohtaisista erityisjärjestelyistä oli kuitenkin alun jälkeen onnistuneesti luovuttu, päästy eroon. Viittaus sukupolvijärjestykseen arjen käytännöissä näkyy vahvasti myös tässä: aikuinen on määrittänyt, mikä on niin sanotusti oikea toimintatapa arjen tilanteissa ja lasten tulee siihen mukautua (ks. Alasuutari 2010, 157).

Päiväkodin kulttuuristen tapojen omaksuminen. Arjen sujumisen lisäksi kasvattajat kuvasivat, kuinka lapsi on omaksunut erilaisia päiväkodin arkeen liittyviä käytäntöjä ja rutiineja sekä sääntöjä. Eräs kasvattaja kuvasi esimerkiksi, kuinka lapsi on *”sisäistänyt homman”*, millä kasvattaja viittasi päiväkodin toimintaan ja juurikin rutiinien oppimiseen. Toinen kasvattaja kuvasi, kuinka lapsi on tottunut siihen, etteivät isä tai äiti ole läsnä päiväkotipäivän aikana – sekin kuuluu päiväkotitoiminnan luonteeseen.

Venla: - - et hän tavallaan tietää sen et saa huudella ja saa pitää ääntä ja ottaa kontaktia muihin ja sillein niinku osallistua itse nii se on ainaki muuttunu siis noista tilanteista mitä näytit

Yllä olevassa aineistoesimerkissä kasvattaja kuvaa, kuinka lapsi on oppinut päiväkodin kirjoittamattomiakin sääntöjä. Lapsi näyttää kasvattajan kuvauksen mukaan jo tietävän, millainen toiminta päiväkodissa on sallittua ja myös toivottavaa. Toisessa haastattelussa kasvattaja ihaili haastattelijan näyttämää videota katsoessaan, kuinka hienosti lapset maltoivat jo istua laulutuokiolla paikoillaan: lapset olivat jo oppineet, miten tuokiolla kuuluu toimia, eli he olivat omaksuneet päiväkodin sukupolvijärjestyksen (ks. Alasuutari 2010, 170).

Haastattelija: *onko sitte toisia lapsia jotka jää niinku että onko niin että kaikki ihan samallalalla vai onko niin että just Pihla on yks niistä jotka eniten haluaa sulta huomioo ja on sitte joitaki lapsia jotka sitte ei nii paljoo*

Eeva: *no tota lapset silleen varmaan reagoi että ne saa sitte sen tietyn huomion et tietty tilannekki on vaikka menny ohi vaikka että ku pieni itkee ja sitte hän on mun sylissäni ni sitte he on tavallaa oppinu siihe että he osaa niinku odottaa sitä että koskahan se syli vapautuu ((nauraen)) et sillee*

Haastattelija: *tarkotak sää näitä vanhempia jotka on ollu kauemmin*

Eeva: *kyllä (tauko) siinä on semmone*

Haastattelija: *ja sitte ne tulee vai*

Eeva: *nii ja niinku Kasperki nii se niinku varmistelee että siinä ei oo sitte heti lähellä ja sit se oikein rojahtaa syliin ((nauraen))*

Edellä oleva esimerkki paljastaa, kuinka lapsille on ehtinyt kehittyä ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana myös jo tietynlaista tilannesilmää, milloin aikuisen syliin voi ja kannattaa yrittää mennä. Lapset ovat oppineet odottamaan vuoroaan: ensin on sellaisten lasten vuoro, jolla on hätä ja joita itkettää, ja kun syli vapautuu, siihen on sallittua mennä.

Päiväkodin fyysiseen ympäristöön tottuminen kuvaa kasvattajien puhetta siitä, kuinka päiväkodin tilat ovat tulleet lapsille tutuiksi ja lapsi kokee olonsa turvalliseksi eri tiloissa, lapsi on tottunut päiväkodin äänimaisemaan sekä tutustunut päiväkodin erinäisiin varusteisiin ja tavaroihin.

Venla: *- - ja menee just huoneesta toiseen ja ei oo sillee että jotenki varmistelisi et voiks tästä mennä et jos ovi aukee nii hän kyllä menee siitä ovesta aina heti et tavallaan kokee sillein turvalliseks täällä olonsa (tauko) et voi mennä ja voi tutkia*

Yllä olevassa aineistoesimerkissä kasvattaja kuvaa, kuinka lapsi uskaltaa kulkea rohkeasti päiväkodin tiloissa varmistelematta aikuiselta, voiko jonnekin mennä vai ei. Kasvattajat kuvasivatkin haastatteluissa, kuinka lapset olivat tutustuneet päiväkodin eri tiloihin ja tottuneet niihin. Tiloihin tutustumisen ja tottumisen nähtiin vaikuttaneen myös arjen sujumiseen esimerkiksi lepohetkellä.

Haastatteluissa kasvattajat toivat myös esille, kuinka lapset ovat tottuneet ääniin arjen eri tilanteissa. Lapset olivat tottuneet siihen, että päiväkodissa on välillä hälyistä ja meluista. Tämä näkyi kuvauksina, kuinka lapsi ei enää välitä melusta, muiden itkusta tai hätkähdä eikä väistä toisen lasten äänekkäitä puuhia ja leikkejä. Myös päiväkodin äänimaisemaan tottuminen vaikutti helpottaneen arkea, kun lapsilla oli tutumpi ja turvallisempi olo päiväkodissa.

Erilaisiin päiväkodin tavaroihin tutustuminen näkyi myös kasvattajien kuvauksissa lapsissa tapahtuneista muutoksista. Lasten kerrottiin tottuneen esimerkiksi lepoa hetkellä päiväkodin patjaan, tyyneen ja sänkyyn, mikä helpotti lapsen oloa lepoa hetkellä. Lasten kuvattiin myös tietävän, mistä tavarat ja lelut löytyvät, ja mitä niillä tehdään: aluksi leluja oli enemmän vain tutkittu ja niihin tutustuttu, nyt niillä jo leikittiin tarkoituksenmukaisesti.

Lapsen omatoimisuuden ja itseohjautuvuuden lisääntyminen. Alasuutarin ja Markströmin (2011, 522–524) mukaan lasten omatoimisuus ja itsenäisyys on yksi keskeisimmistä päiväkodin arkikäytäntöihin liittyvistä tavoista. Kasvattajat esittivätkin haastatteluissa useita lasten omatoimisuuden ja itsenäisyyteen viittaavia kuvauksia arjen eri tilanteisiin liittyen. Ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana lapset olivat oppineet paljon uusia asioita ja alkaneet olemaan omatoimisempia arjen eri tilanteissa. Kasvattajat kuvasivat lasten esimerkiksi oppineen kävelemään, mikä on helpottanut lapsen omatoimista liikkumista. Lisäksi lasten kerrottiin syövän, pukevan ja nukahtavan itsenäisemmin ja myös haluavan tehdä asioita itse. Myös vessatilanteissa lapset olivat alkaneet osoittaa enemmän omatoimisuuttaan, esimerkiksi ottamalla pottia valmiiksi esille itse. Haastatteluissa kasvattajat kuvasivat lasten myös ilmaisevan tarpeitaan kasvattajalle omatoimisemmin: lapset olivat aloitteellisempia ottamaan itse aikuisiin kontaktia ja olivat oppineet hakeutumaan tarvittaessa aikuisen luo. Vaikka olen luokitellut aiemmin mainitsemani yläluokat omiksi luokikseen, tulkitseen niiden liittyvän myös vahvasti lapsen omatoimisuuden ja itsenäisyyteen: arki sujuu, kun lapset kykenevät toimimaan itsenäisemmin tutustuttuaan päiväkodin tiloihin ja omaksuttuaan päiväkodin kulttuurisia tapoihin.

5.1.2 Huoli lapsen sopeutumisesta päiväkodin arkikäytäntöihin

Päiväkoti-instituution arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen liittyvää huolta kuvaavaa puhetta löytyi aineistosta varsin vähän, minkä voidaan tulkita kertovan, että lapsissa tapahtuneet muutokset ovat olleet päiväkotin instituution

kannalta suurimmalta osin myönteisiä. Huolipuhetta kuvaavia luokkia löytyi kaksi: *taantumisen omatoimisuuteen vaikuttavissa taidoissa* sekä *arjen tilanteiden vaikeutuminen*, jotka ovat Alasuutarin ja Markströmin (2011, 522–524) kuvaamien päiväkodin tapojen vastaisia. Kasvattajien kuvauksista ilmenneet huolet toteutuneesta muutoksesta ovat hyvin tilannesidonnaisia, jostakin ulkopuolisesta tekijästä johtuvia, eikä näin ollen lapsesta itsestään johtuvia. Huolta aiheuttavaa muutosta ei nähdä pysyvänä, vaan ennen kaikkea väliaikaisena ja ohimenevänä, kuten myös aiemmissa tutkimuksissa on havaittu (Heiskanen ym. 2018, 837; Alasuutari 2010, 152).

Eeva: - - *mut sitte oon huomannu sitä just että se ottaa takapakkia kun on näitä pieniä*

Haastattelija: *aha*

Eeva: *alkaa konttaamaan lattialla ja*

Haastattelija: *jaa joo*

Eeva: *et sit sillä on tämmösiä juttuja tullu että*

Taantumisen omatoimisuuteen vaikuttavissa taidoissa. Yllä oleva aineistoesimerkki kuvaa, kuinka lapsi on taantunut taidossa, jonka hän on aiemmin osannut. Kasvattajille huolta aiheuttaneelle muutokselle esitetään syyksi lapsiryhmässä tapahtuneet muutokset, kun lapsiryhmään on tullut uusia vielä pienempiä lapsia. Kyseinen lapsi on reagoinut uusiin tulokkaisiin taantumalla konttaamaan. Tätä ei nähdä myönteisenä muutoksena, mutta kuitenkin perusteltavissa ja ymmärrettävissä olevana asiana.

Arjen tilanteiden vaikeutuminen. Kasvattajien puheet huolta aiheuttaneesta muutoksesta kuvasivat lapsen taidoissa taantumisen lisäksi myös arjen tilanteiden vaikeutumista. Haastatteluissa kasvattajat kuvasivat lapsessa tapahtuneen kielteisen muutoksen syyksi usein pitkiä lomia, viikonloppuja tai esimerkiksi sairaspöissaoloja, joiden aikana lapsi on unohtanut, kuinka päiväkodissa toimitaan. Eräs kasvattaja kuvasi, kuinka esimerkiksi nukkumaan rauhoittuminen on hankalampaa, jos lapsi on ollut vaikkapa lomalla. Paluu päiväkotiin voi olla haastavaa, kunnes lapsi saa taas päiväkodin rytmistä kiinni sekä huomaa, että päiväkodissa ovatkin ne tutut ihmiset ympärillä. Lapsi ikään kuin joutuu uudelleen sopeutumaan päiväkotiin, mikä ei kasvattajan mukaan kuitenkaan ole niin rankkaa kuin varsinaisen varhaiskasvatuksen aloituksen

yhteydessä saattaa olla. Sopeutumisella viitataan tässä erityisesti päiväkodin sukupolvijärjestykseen sopeutumiseen: miten päiväkodin eri tilanteissa kuuluu aikuisten mukaan toimia.

5.1.3 Odotukset ja toiveet lapsen sopeutumisesta päiväkodin arkikäytäntöihin

Kasvattajat kuvasivat puheessaan epäsuorasti myös toiveita ja odotuksia liittyen muutokseen lapsessa ja hänen toiminnassaan. Nämä toiveet olivat lähinnä yksittäisiä huomautuksia, jotka osoittavat, että varhaiskasvatuksen aloitus ja ensimmäiset päiväkotikuukaudet näyttäytyvät erilaisina eri lapsille: toinen lapsi voi olla jo lyhyessäkin ajassa saavuttanut instituution kannalta myönteisen muutoksen, kun taas toiselta lapselta tämän odotetun muutoksen toteutuminen voi viedä enemmän aikaa, ja hän voi tarvita siihen enemmän aikuisen tukea. Kasvattajien puheet lapsen tuentarpeesta tai haasteista kuvaavat, kuinka lapsi ei ole vielä saavuttanut päiväkotin instituution odotuksia tai jollain tapaa vastustaa päiväkodin institutionaalista järjestystä (ks. Gulløv 2011, 26–27; Markström 2010, 307; Alasuutari 2010, 152). Myös ”vielä”-sanon käyttö kuvastaa kasvattajien puheessa odotusta muutoksesta, toisenlaisesta toiminnasta.

Kasvattajien puheessa ilmeni kolmenlaista odotuksia ja toiveita kuvaavaa luokkaa: *päiväkodin arjen sujuminen, päiväkodin kulttuuristen tapojen omaksuminen ja lasten omatoimisuuden lisääntyminen*. Nämä luokat ovat hyvin samankaltaisia kuin kasvattajien sopeutumista kuvaavasta puheesta löytyneet luokat, mikä kertoo siitä, että lasten ja heidän toimintansa odotetaan muuttuvan kohti sellaista käytöstä, jota kasvattajat tulkitsevat myönteiseksi muutokseksi.

Päiväkodin arjen sujuminen. Odotusta arjen sujumisesta kuvasivat kasvattajien maininnat siirtymätilanteiden helpottumisesta sekä päiväkodin rytmiin aikanaan pääsemisestä. Arjen siirtymätilanteiden, kuten pukeutumisen- ja riisumistilanteiden tai toiminnasta toiseen siirtymisen, kuvattiin vielä olevan eräälle lapselle rankkoja:

Haastattelija: *onks ne tietyt tilanteet ku mä aloin sitä mieltiin et onks se jossain tietyssä tilanteessa missä semmosta tapahtuu jos se ahdistus on jos se näkyy vaikka itkuna tai jonain semmosena*

Sonja: *mun mielestä enemmän niinku siirtymissä kuitenkin vielä vaikka ne on tuttuja ne siirtymätkin mut tietyissä semmosissa niinkun*

Haastattelija: *missä tarkotaksä siirtymillä niinku mennään pukeen*

Sonja: *no esim kun mennään ulkoo sisälle niin ne oli niinku semmosia tai sisältä ulos*

Lapsi saattoi edelleen vaikuttaa siirtymätilanteissa ahdistuneelta tai itkeä siitäkin huolimatta, että tilanteet itsessään olivat jo tulleet lapselle tutuiksi. Kasvattajien kuvauksesta välittyy kuitenkin odotus, että siirtymätilanteet helpottuvat kyllä jossakin vaiheessa, vaikka tilanteissa toimiminen aiheuttaakin *vielä* haasteita lapselle. Odotusta päiväkodin rytmiin pääsemistä kuvaa puolestaan seuraava aineistoesimerkki:

Haastattelija: *joo mitäs sitte tota mitäs te kasvattajat ootte pitäny tärkeenä Kaapon kohalla (tauko) mitä asioita*

Venla: *- - tietysti se et ku hänellä on vielä vähän eri rytmi ku muilla lapsilla nii et saa mennä aikasemmin nukkuu ja saa alottaa syömisen vähä aikasemmi ja saa nukkuu niin pitkää ku nukuttaa (tauko) no toki jos me herätellään lapsia nii sillon se johtuu vanhempien toiveesta mutta että annetaan hänen mennä niinku enemmän siinä omassa rytmissä (tauko) kun se on meillä mahdollista*

Kasvattajan mukaan lapsella on vielä vähän eri rytmi kuin muilla päiväkotiryhmän lapsilla. Tässäkin tapauksessa sana "*vielä*" viittaa odotukseen, että lapsi kyllä pääsee päiväkodin rytmiin, kunhan on siihen valmis. Aineistoesimerkissä kasvattaja kuvaa myös, kuinka päiväkodissa ja juuri heidän ryhmässään on onneksi mahdollista antaa lapsen myös toimia omassa rytmissään – kahdessa muussa haastattelussa kasvattajat kuvasivat päiväkodin yhteisessä rytmissä toimimista näin: "*tottakai helpompihan meille on jos ne kaikki samaan aikaan siellä nukkuu niinku suunnilleen samassa rytmissä*" ja "*ehkä se niin nopsaan kun pystyy ilman että se lapsi ahistuu nii mennä siihe rytmii että missä mennää ettei tuu sit semmone et ensi opitaan tämä tapa ja sit on vielä taas uuestaan opetella että*". Päiväkodin sujuvan toiminnan kannalta olisi siis hyvä, että lapset oppisivat kaikki mahdollisimman nopeasti toimimaan suunnilleen samassa rytmissä. Tämä aiheuttaa myös odotuksen lapsille siitä, että lapsen tulisi päästä yhteiseen rytmiin. Toisaalta varhaiskasvatuksen alkuvaiheessa lapsille halutaan tarjota myös mahdollisuus toimia joustavasti omassa rytmissään, kunnes lapsi on

valmis siirtymään päiväkodin rytmiin ahdistumatta siitä. Institutionaalinen järjestys näyttäytyy näin ollen varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä joustavana: sen mukaista toimintaa harjoitellaan pikkuhiljaa ja päiväkodin tavoista poikkeava toiminta selitetään sillä, että varhaiskasvatuksessa vasta aloittanut pieni lapsi ei ole vielä valmis omaksumaan uusia tapoja ahdistumatta.

Päiväkodin kulttuuristen tapojen omaksuminen. Kasvattajat kuvasivat odotuksiaan päiväkodin kulttuuristen tapojen omaksumisesta liittyen päiväkodissa liikkumiseen ja kasvattajan sylissä olemiseen.

Venla: - - hän on tosi liikkuvainen lapsi ja hän on siinä mielessä tosi vahdittava että pääsee kyllä siis ihan joka paikkaa ja haluaa joka paikkaan et tavallaan työntekijöiden näkökulmasta se on haasteena et aina pitää jonkun tietää missä Kaapo on koska hän on hirveen taitava pääsemään joka paikkaan ((haastattelija nauraa)) ja ei niin taitava pääsemään sieltä alas ((huvittuneena)) et ehkä siinä hän on ollu meille niinku työntekijöiden näkökulmasta tavallaan haasteena et ku ei me nyt täällä muittenkaan lasten anneta juosta vapaasti mutta se että hän on siis hän on todella taitava pääsemään joka paikkaan et se meillä ehkä täällä haasteena et aina pitää tietää et missä Kaapo on tai ottaa se mukaan

Yllä olevassa aineistoesimerkissä kasvattaja kuvaa, kuinka lapsen toiminta näyttäytyy kasvattajille haasteena: jonkun on aina oltava erityisessä valvontavastuussa liikkuvaisesta pienestä lapsesta. Lapsen taidot rajoittavat tiloissa kulkemista: lapsi saattaa esimerkiksi jäädä jumiin tai satuttaa itsensä, ellei kasvattaja herkeämättä valvo lapsen toimintaa. Haasteena on myös se, että ei päiväkodissa toisillakaan lapsilla ei ole lupaa juosta ja kulkea vapaasti tiloissa: miksi siis tämän kyseisen lapsen kohdalla tehtäisiin poikkeusta? Odotuksena onkin, että lapsi oppisi, kuinka tiloissa on sallittua kulkea ja minne mennä – näin lapsi vaatisi kasvattajien puolelta vähemmän yksilöllistä valvontaa ja toimisi samoilla säännöillä kuin ryhmän muutkin lapset. Odotuksia kohdistuu myös lapsen omatoimisuuteen ja itsenäisyyteen, sillä jos lapsen liikkumisen taidot kehittyisivät niin, että lapsi oppisi esimerkiksi tulemaan alas paikoista, johon hän on onnistuneesti kiivennyt, hän tarvitsisi vähemmän aikuisen jatkuvaa huomiointia ja valvontaa.

Toinen kasvattajien kuvaama päiväkodin kulttuuristen tapojen omaksumiseen liittyvä asia on se, milloin aikuisen syliin on sopivaa tulla:

[Katsovat haastattelijan näyttämää videota]

Eeva: *syliin syliin he he*

Haastattelija: *nii [katsovat videota] onko sulla ollu joskus tai mietik sää joskus että ottaako vai eikö tai onko teillä niinku onko teillä ollu jotain että ei aina ottaiskaan syliin tässä sä et ottanu syliin*

Eeva: *joo ja tota nii hänellä ei ollu niinku mitään hätää siinä että sitte ainoostaan että jos on joku tosi itku tai kaatunu tai jotain että sillon että siinä vähän selitän että miks en ottanu nyt syliin että*

Haastattelija: *joo onko siinä eroa onko sisällä vai ulkona jos ne haluaa syliin*

Eeva: *no on siinä oikeestaan että sitte ku se ulkona oleminen on joillekin lapsille että ne ei haluais niinku olla siellä hirveesti että sitte vaan olis sylissä ja senhän tiiät sit että jos päivään pidät jotakin nii he he täytyy ajatella vähän itseki siinä että*

Kasvattajan puheesta käy ilmi, että hän yrittää opettaa lapsille, milloin on sopivaa tulla kasvattajan syliin ja milloin ei. Odotuksena on, että lapsi oppii hakeutumaan kasvattajan luokse ja syliin vain, kun hänellä on jokin hätänä. Videolta katsotussa tilanteessa lapsi ei ollut vielä toiminut tämän odotuksen mukaisesti, vaan oli yrittänyt kasvattajan syliin, vaikka lapsella ei ollut mitään hätää, hän ei vain viihtynyt ulkona. Syynä tälle odotukselle kasvattaja kuvaa kasvattajien fyysistä työhyvinvointia: on ajateltava itseäänkin, koko päivää ei pysty lapsia kanniskelemaan.

Lapsen omatoimisuuden lisääntyminen. Haastatteluista löytyi odotuksia koskien lasten omatoimisuuden lisääntymistä erityisesti päiväkodin ulkoilutilanteissa. Nämä odotukset kuvaavat lapsen omatoimista liikkumista ja toimintaa ulkona. Lapsen kuvattiin esimerkiksi konttaavan vieläkin pihalla paljon, vaikka osasikin jo kävellä. Lapsi myös hakeutui rattaisiin istumaan, eikä lähtenyt puuhastelemaan itseksensä. Kasvattajat kuvasivat, kuinka ulkona on varmaankin lapsen mielestä hankala ja ikävä liikkua itsenäisesti, kun on tullut lunta ja maa on kostea. Odotuksen omatoimisesta liikkumisesta kuitenkin paljastavat kasvattajien ilmaukset *"paljon vieläki pihalla konttaa"* ja *"ei kerta kaikkiaan yhtään"*. Odotuksena on, että lapsi omatoimisesti ja sujuvasti kulkisi pihalla ja alkaisi aktiivisesti puuhastelemaan, eikä hakeutuisi vain istumaan rattaisiin. Yhdessä haastattelussa kasvattaja myös kuvasi, kuinka lapsi tarvitsee edelleen todella paljon aikuisen huomiota ja tukea erityisesti ulkona:

[keskusteltu mikä olisi lapselle tärkeää, missä lapsi tarvitsisi tukea]

Sonja: - - siis niinku just ulkona huomias et sit niinku (tauko) että ehkä ensin hakee vähän et no kukas tässä nyt niinku ottas sen huomion, mut sit kun kukaan ei välttämättä aina tai kun joskus sillain vaan kauempaa seurailee mitä se siellä pihan vähän kauempana teki että no sit se rupes niinku touhuumaan kuitenkin et keksi niinku yksin sitä tekemistä tai sillain että kun kukaan muu ei sinänsä ottanu siihen heti semmosta et sitte siinähan se meni ja vaapotti siellä ja lapiolla rupes et kyllä niinku OSAA tarttua mutta kyllä huomaa että hakee niinku tosi paljon aikuiselta huomioo (tauko) tai tosi paljon aikuiselta kuitenkin semmosta jotain tukee siihen

Aineistoesimerkistä ilmenee, kuinka on hyvä asia, että lapsi osaa tarttua itse toimeen ja ruveta puuhastelemaan esimerkiksi ulkona. Lapsen kuvataan kuitenkin tarvitsevan korostetun paljon tukea ja aikuisen huomiota – lapsen itsenäinen toiminta ei siten ole vielä aivan sujuvaa ja sen odotetaan kehittyvän. Lapsen itsenäisyyden lisääntyminen helpottaisi myös instituution sujuvaa toimintaa, kun yksittäinen lapsi ei enää tarvitsisi korostetun paljon tukea ja aikuisen huomiota touhujen aloittamisessa.

5.2 Päiväkodin kasvattajien ja lapsen välisiin suhteeseen liittyvä muutos

5.2.1 Kuvaus kasvattajien ja lapsen väliseen suhteeseen liittyvästä sopeutumisesta

Kuten luvussa 2.1.3 olen avannut tarkemmin, kasvattajien ja lapsen väliseen suhteeseen liittyviä päiväkodin tapoja määrittelee vahvasti sukupolvijärjestys eli aikuisten valta-asema suhteessa lapseen (Alasuutari 2010, 158). Lasten odotetaan osallistuvan aikuisten suunnittelemaan toimintaan aktiivisesti ja olevan siitä kiinnostuneita, minkä puolestaan ajatellaan osoittavan lapsen suhtautuvan myönteisesti päiväkotitoinstituutiota kohtaan. Lapsen oletetaan olevan läheinen päiväkodin kasvattajien kanssa ja luottavan heihin, mutta ei olevan kuitenkaan liian riippuvainen päiväkodin aikuisista. Lisäksi lapsen odotetaan tulevan mielellään päiväkotiin ja hyväksyvän päiväkodin aikuiset sekä suhtautuvan heihin myönteisesti. (Alasuutari & Markström 2011, 524–526; Alasuutari 2010, 170.) Tämän tutkimuksen aineistosta löytyneet myönteiset kuvaukset kasvattajien ja lasten välisiin suhteisiin liittyvästä muutoksesta ja sen myötä

toteutuneesta sopeutumisesta jakautuivat aiemman tutkimustiedon pohjalta neljään yläluokkaan: *luottamuksen lisääntyminen ja myönteinen suhtautuminen kasvattajia kohtaan, hyvinvointi ja myönteinen suhtautuminen päiväkotia kohtaan, aktiivisuuden lisääntyminen ja innokas osallistuminen päiväkodin toimintaan sekä lapsen kielellisen ilmaisun kehittyminen.*

Luottamuksen lisääntyminen ja myönteinen suhtautuminen kasvattajia kohtaan. Tämä yläluokka pitää sisällään teemoja, jotka kuvaavat, kuinka lasten ja kasvattajien väliset suhteet ovat lähentyneet ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana, kuinka luottamus on lisääntynyt ja lasten suhtautuminen kaikkia kasvattajia kohtaan muuttunut myönteisemmäksi. Ensimmäkin kasvattajat kuvasivat haastatteluissa, kuinka lapset olivat oppineet tunnistamaan ja tuntemaan oman ryhmän kasvattajat. Lapset olivat oppineet kasvattajien nimet ja muistivat heidän kasvonsa. Lapset olivat jopa oppineet kasvattajille ominaisia toimintatapoja:

Susanna: ja sit ehkä just semmosia ku sää kysyt että miten niinku eri aikuiset, aikuisten kans toimimista, nii mää huomaa vaikka Pihla on tosi taitava et hän on ilmiselvästi tehny meistä semmoset profilit että ((huvittuneena))

Haastattelija: aha ((naurahdus))

Susanna: että kuka toimii mitenkäki että ku Eeva tulee nii hän saattaa ää tällain näin että lällällällällä et mää tuun nii hän rupee silleen jotenki ((eläytyen)) kävellä et ehkä mää sit joskus mietin et onko liikaa vaan sellasta hassuttelua mutta ku toisaalta tuntuu että et hän selvästi aina kun sen tunnistaa ilmeestä siis Pihlan ilmeestä et kuka on tulossa

Haastattelija: onkos sitte niinku siitä iha alusta se suhde muuttunu tai jotenki miten toimii aikuisten kanssa tai

Venla: - - tosiaan se että saatto just kattoo et kuka toi on niinku et ei sillee kasvoja välttämättä tunnistanu ku joku vaikka nappas hänet syliin nii saatto pidemmänki aikaa kattoo sillee et mä en nyt oo ihan varma et tunneks mä tota mut nykyään ku ottaa ni sieltä kyllä tulee se kunnon se niinku räkätysnauru et kyl mä ton tiiän

Edellisissä aineistoesimerkeistä näkyy selvästi, kuinka lapsi suhtautuu kasvattajiin aiempaa myönteisemmin ja on tullut tutuiksi kasvattajien kanssa. Kasvattajiin tutustumisen lisäksi kasvattajat kuvasivat, kuinka luottamussuhde kasvattajan ja lapsen välillä on kasvanut:

Oona: - - ja semmone välillä on niinku vaikka et juoksee ilosesti sylii ja huomaa semmosen niinku että niinku tietynlaisen semmosen lähentyminen ja luottamussuhde kasvanu ehkä ja - -

Oona: ja on niinku rentoutunu selkeesti ku osaa sillei jo vähän niinku vaatia meiltäki ja osottaa mieltää ja et on niinku hyvät tunteet ja iloset tunteet ja sit surulliset tunteet ja sillee on reippaampi (tauko) huomaa kyllä muutoksen siihe iha alkuu jos vertaa tätä päivää

Minna: Hyvin on tosi nopeesti kotiutunu ja on ehkä sillain rentoutunu että on oma itsensä, on tullu semmosta omaa tahtoo ja näyttää niinku mielensä meille et pitää meitä niinku omanaan

Edellä olevissa aineistoesimerkeissä kasvattajat kuvasivat luottamussuhteen kasvamista kertoen, kuinka lapsi uskaltaa jo osoittaa tunteensa ja halunsa kasvattajalle ja uskaltaa olla oma itsensä. Lasten kuvattiin myös rentoutuneen kasvattajien seurassa, minkä kasvattajat kertoivat ilmenevän esimerkiksi hymyilynä kohdatessa, hassutteluna ja ilmeilynä sekä kasvattajalle nauramisena tai iloisesti syliin juoksemisena. Alasuutarin ja Markströmin (2011, 525) mukaan luottamus ja läheisyys näyttäytyvätkin muun muassa siinä, että lapsi ilmaisee avoimesti tunteitaan ja ajatuksiaan kasvattajille, sekä suhtautuu kasvattajiin myönteisesti. Seuraavassa aineistoesimerkissä näkyy lapsen suhtautumisen muuttuminen kaikkia ryhmän kasvattajia kohtaan:

Oona: - - nii on siinä siis muutosta tottakai joo et ehkä ja semmonen ehkä muitten aikuisten hyväksyminen et musta tuntuu et Vilho alussa hyväksy vaikka nyt aluks mut herkemmi ja sit jos siihe tuli joku muu nii oli heti niinku herkemmi itkunen että ekat viikot oli selkeesti sellanen että mä mielellään jo niinku oli tarkotuskin, että mä siinä sitte oon niin paljon ku mahollista koska on siinä niinku tuttu, ja että oiskin siinä alussa semmone yks tuttu aikuinen (tauko) mut sit et ku nyt on vähä rentoutunu nii se on vähä niinku mennykki niinku haaveili ja toivo että se sitte ku on tutumman aikuisen kanssa vähän tutustuttu kaikkeen muuhunki nii sit hyväksytään enemmän ja enemmän niinku ihmisiä siihen ja on nyt just Emilian syliin tai meillä oli Kaisa-opiskelija ja muita et tosi niinku hyväksy ja meni herätessä yhtälaila kenen vaan syliin että et joskus vaikka päiväunilta nii se on semmone et ollaan vielä vähä herkkänä ja unisena nii semmone saatto olla et jos mä vaikka oonki ollu nukkarissa, nii jos siellä oli joku muu nii saatto vaikka alkaa itkemään, mut sit jos mä olin nii se kuuli jo mun äänen, ku vaik siellä on pimeetä ja hämärää nii sit oli ihan pötkötteli rauhassa ja alko mulle höpötteleen et sen huomaa, et nykyään se on eri tavalla että niinku jotenki rennompi muittenki aikuisten kanssa että ei oo nii jännittävä (tauko) joo-o hyväksyy niinku muita aikuisia niinku vaikka tietysti must tuntuu että vieläki jos tähä tulis nyt iha upouus ihmine nii edelleen luontasesti onki et sit semmosta aikuiset et kuka vaan mejän ryhmästä varmaan toimis samalla tavalla että sit hyväksyis niinku tutumman aikuisen ensi

Aineistoesimerkissä lapsi oli ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana alkanut hyväksyä muitakin ryhmän aikuisia kuin hänet, johon he olivat mahdollisesti

eniten kiintyneitä. Muissa haastatteluissa kävi ilmi, että tällainen aikuinen saattaa olla lapselle esimerkiksi oman pienryhmän vetäjä, ”omahoitaja” tai vaikkapa aamuvuorolainen, joka on ottanut lapsen aamulla vastaan ja tarjonnut lohtua. Kasvattajat kertoivat lapsen pyrkivän yhtä lailla kaikkien kasvattajien syliin, takertuvan vähemmän tiettyyn kasvattajaan ja tekevän vähemmän valikointia kasvattajien välillä kuin ennen. Kasvattajat kuvasivat kuitenkin luonnolliseksi sen, että lapsi valitsisi edelleen tutumman oman ryhmän aikuisen, jos ryhmässä olisi esimerkiksi uusia sijaisia. Tämäkin toisaalta kertoo, että lapsi kokee oman ryhmänsä kasvattajat tutuiksi ja turvallisiksi. Näin ollen lapset olivat melko hyvin sopeutuneet päiväkodin tapaan luottamuksesta ja läheisyydestä kasvattajien ja lasten välillä (ks. Alasuutari 2010, 170; Alasuutari & Markström 2011, 524–526).

Hyvinvointi ja myönteinen suhtautuminen päiväkotia kohtaan. Alasuutarin (2010, 170) ja Alasuutarin ja Markströmin (2011, 525) mukaan lapsen iloisuus ja päiväkodissa olosta nauttiminen kuvaavat lapsen myönteistä suhtautumista päiväkotit-instituutiota ja sen aikuisia kohtaan ja liittyvät näin ollen kasvattajien ja lasten välisiin suhteisiin sekä sukupolvijärjestyksen noudattamiseen. Tämän vuoksi olen tulkinut lasten hyvinvointiin liittyvät kuvaukset kasvattajien ja lasten välisiin suhteisiin liittyviin päiväkodin tapoihin: lasten kuuluu nauttia aikuisten suunnittelema päiväkodin toiminnasta ja sen myötä voida hyvin päiväkodissa.

Hyvinvoinnin ja myönteisen päiväkotiin suhtautumisen lisääntyminen näkyi kasvattajien puheessa vahvasti monella tapaa. Lapsen kuvattiin ensinnäkin viihtyvän ja voivan hyvin päiväkodissa. Kasvattajat kuvailivat lasta tyytyväiseksi, iloiseksi ja nauravaiseksi. Lapsen kuvattiin vapautuneen, rentoutuneen ja paljastaneen todellisen luonteensa kasvattajille. Lapsen jännittyneisyys oli vähentynyt ja uteliaisuus sekä reippaus lisääntyneet. Toiseksi lasten hyvinvointia osoitti kasvattajien kuvaus siitä, että lapsilla ei ole enää hätää päiväkodissa ollessaan, toisin kuin aivan alkuvaiheessa, jolloin ahdistus saattoi olla voimakastakin:

Sonja: - - *no tietysti just semmonen itkisuus, onhan se nyt vähentynyt ja sit kun sillähän siinä alussa vähän mietittiin että onks tää nyt kauheeta kun sillä kun se joka aamu itki niin kovasti - -*

Haastattelija: *no Vilho alotti sillo syyskuun alussa nii miten tää syksy on hänellä sun mielest menny*

Oona: *se on menny niinku hyoi että ehkä oli semmone niinku eroahistus jonku aikaa et just tuli toho että jos ei keksiny heti jotain lapiohommaa tai ei ollu tekemistä nii sitte niinku kaipas vielä enemmän äitiä mutta jos sai sen homman niinku käyntii ja keksi jonkun puuhan nii sit se meni tosi hyvin ja ei niinku mitään hätää ja tällä hetkellä tosi luontevasti ja rennosti menee ei niinku oo mitää hätää*

Eroahdistus vanhemmista ja itkuisuus näyttivät vähentyneen paljon varhaiskasvatuksen aloituksen alkuvaiheesta, vaikka kaikilla lapsilla se ei ollut ollut yhtä voimakasta edes alussa. Lapsen nähtiin rentoutuneen, eikä hänellä nähty enää olevan mitään hätää päiväkodissa. Hätäntynyt olemus, stressi ja väsymys olivat laantuneet, eikä vanhempiakaan tullut kasvattajien puheiden mukaan enää niin herkästi ikävä: ensimmäisinä päiväkotipäivinä puuhien loppuminen tai ulkona päiväkodin portti oli saattanut laukaista ikävän ja itkun. Lapsen itku tai kiljuminen lepoa hetkellä, päiväkotiin tullessa tai vanhempien hakiessa häntä kotiin oli vähentynyt selvästi. Ahdistuksen ja itkuisuuden vähenemisen lisäksi itkujen syyt näyttivät myös muuttuneen ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana: lapsi ei enää itkenyt ahdistustaan, vaan itku johtui ennemminkin oman mielensä osoituksesta kasvattajalle esimerkiksi kivan tekemisen loppumisen vuoksi etenkin siirtymätilanteissa. Oman mielensä osoittaminen kasvattajille on siinä mielessä myönteinen asia, että se osoittaa lapsen luottamusta kasvattajiin ja vastaa päiväkodin odotukseen siitä, että lapsi ilmaisee tunteitaan ja omia asioitaan kasvattajille (ks. Alasuutari 2010, 170), vaikka samalla vastustaakin sukupolvijärjestystä.

Itkuisuuden vähenemisen myötä lapsi ei enää tarvinnut arjen eri tilanteissa, kuten lepoa hetkellä ja tulo- ja lähtötilanteissa, yhtä paljon kasvattajan jatkuvaa läsnäoloa ja tukea kuin aluksi, vaan kasvattajat tulkitsivat pienemmän ja lyhytkestoisemman huomioinnin riittävän lapselle. Kasvattajat kuvasivat lapsen myös istuvan ja viihtyvän nykyään vähemmän kasvattajien sylissä, mikä nähtiin myönteisenä asiana. Eräs kasvattaja kuvasi lapsen toiminnan muutosta näin:

"nyt hän on niinku kumminki eriytynyt minusta silleen että pystyy olemaan tuolla ulkona ja sitte ku on lunta paljon nii hän on tosi innoissaan tekemässä kaikkee kolahommia ja tämmösiä et". Lapsi oli siis eriytynyt kasvattajasta ja suuntautunut kasvattajan sijaan innokkaasti puuhastelemaan kuten muut lapset. Lapsi ei tarvinnut enää kasvattajien välitöntä läheisyyttä. Alasuutarin ja Markströmin (2011, 526) mukaan lapset eivät saisikaan olla liian riippuvaisia tietystä kasvattajasta, eikä lasten tulisi hakeutua liiaksi aikuisten seuraan. Lapsen hyvinvoinnin lisääntyminen arjen eri tilanteissa edisti näin ollen myös instituution sujuvaa toimintaa, sillä kasvattaja ei voi päiväkodissa omistautua vain yhdelle lapselle, vaan hänen on jaettava huomionsa kaikkien lasten kesken (Alasuutari 2010, 162–164, 170; Alasuutari & Markström 2011, 526; Markström 2010, 309).

Aktiivisuuden lisääntyminen ja innokas osallistuminen päiväkodin toimitaan. Eräs kasvattaja kuvasi haastattelussa, kuinka *"se oma aktiivisuus on ainaki niissä tilanteissa huomattavasti lisääntynyt"* viitaten haastattelijan näyttämiin videopätkiin muun muassa päiväkodin aamupala- ja leikkitilanteesta. Lapsi oli alkanut ottaa itse enemmän kontaktia muihin aloitteellisesti ja olla läsnä tilanteissa, esimerkiksi hakeutumalla yhteiseen tekemiseen ja vuorovaikutukseen niin aikuisten kuin toisten lasten kanssa. Lasten kuvattiin myös osallistuvan yhteisiin puuhiin ja toimintaan innolla, mikä vastaa päiväkodin tapaa sukupolvijärjestyksestä (ks. Alasuutari & Markström 2011, 525).

Lapsen kommunikoinnin kehittyminen. Kasvattajat kertoivat haastatteluissa, että lasten sanavarasto oli karttunut ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana, lapset olivat alkaneet enemmän höpötellä omia juttujaan ja että lasten kommunikointi oli ylipäätään lisääntynyt.

Oona: mm Vilho paljon niinku puuhastelee itestään mut sitte on kiva et niinku tulee kyllä luokse jos tarvi jotenki vähä apua ja osaa vaikka ottaa jotenki sormesta kii ja vetää ja jotenki ilmasee eleillä ja ääntelyillä ja jos ei niitä sanoja vielä riitä tarpeeks mutta jotenki se kommunikointi on kyllä lisääntynyt tosi paljon ja että niinku miltei aina pääsee kuitenkin jyoälle että mistä nyt onkaan kysymys että et onks se nyt lisää ruokaa tai jotain tai et esimerkiks just et tarviiko apua et haluuko et jotenki syötetään tai jotenki et hirveesti elehtii ja ilmehtii et tuntuu että Vilho on jotenki paljon helpompi niinku tulkita tai että just ymmärtää mitä hän tarkoittaa

Myönteinen muutos lasten kommunikoinnin kehittämisessä kuvaa hyvin myös sitä, että lapsi tulee paremmin ymmärretyksi päiväkodissa: kuten edellä olevassa aineistoesimerkissä kasvattaja kuvaa, hänen on ollut helpompaa ymmärtää lasta, kun lapsi ilmaisee itseään eleillä, ääntelyllä ja sanoilla. Myös eräs toinen kasvattaja kertoi haastattelussa, että *”puhuminenki rupee aukeemaan”*. Odotuksena näissä molemmissa esimerkeissä on ollut, että lapsi ilmaisee itseään kasvattajalle ymmärrettävällä tavalla: jos ei vielä osaa täysin puhua, niin sitten käyttämällä apuna ilmeitä, eleitä ja ääntelyä. Omien ajatusten ilmaiseminen kasvattajalle ymmärrettävällä tavalla, yleensä puheella, onkin yksi odotus, joka liittyy kasvattajan ja lapsen väliseen suhteeseen liittyviin päiväkodin tapoihin (ks. Markström 2010, 38; Gulløv 2011, 28; Eerola-Pennanen 2013, 107).

5.2.2 Huoli lapsen ja kasvattajien väliseen suhteeseen liittyvästä sopeutumisesta

Kasvattajien huolipuhetta lapsen ja kasvattajien suhteisiin liittyvästä muutoksesta ja sopeutumisesta löytyi aineistosta varsin vähän. Huolta aiheuttanut puhe koski *lasten emotionaalisen hyvinvoinnin heikkenemistä*. Kasvattajat kuvasivat haastatteluissa tilanteita, joissa lapsi oli alkanut uudelleen osoittaa samankaltaista stressiä tai ahdistusta, jota oli näkynyt päiväkotiin siirtymisen ensimmäisinä päivinä. Ahdistuksen ja stressin kuvattiin näkyneen esimerkiksi lapsen lisääntyneenä itkeskelynä.

Susanna: *ja nyt on ollu just vähä sitä semmosta samaa ku tossa alussa et Pihlasta huomaa et ei hän enää oikein leiki mitään ja kauheen huolestuneen näkönen ja sit sillei alkaa vaeltelemaan - -*

Haastattelija: *joo*

Susanna: *ja kaikkiahan sitä nyt joskus itkettää mut ehkä just sitä semmosta huolestunutta itkeskelyä ja semmosia että*

Haastattelija: *mutta te sä oot nyt kuitenkin ollu siinä ryhmässä ja Marjo ja Eevaki eikö vaan että kuitenkin tavallaan*

Susanna: *no Marjo tuli nytte*

Haastattelija: *että te ootte kuitenkin tuttuja Pihlalle ja*

Susanna: *nii-i kyllä*

Haastattelija: *joo mistä sen huomaa onko se itkusuus vai et ne ei muista enää miten tehään jotain niistä*

Sonja: *no ehkä se itkusuus ja semmonen heti semmonen (tauko) no semmonen itku siinä aamulla ehkä ja semmonen ihan hysteri- tai semmonen (tauko) et se tulee taas jotenki yllätyksenä tai (tauko) et kyllähän ne sitte Ville tai muutki ne rutiinit kun niitä sitte lähetään tekemään niin ne niinku osaa ne (tauko) tai tietää sillain jotenkin et nyt mennään vaikka sinne potalle ja ottaa niitä pottia suurin piirtein ite sieltä*

Haastattelija: *nii että ne ei oo niitä sitte unohtanu kuitenkaan*

Sonja: *nii kuitenkaan tavallaa mut ehkä se just (tauko) ehkä se lapselle on, onks se lapselle stressaavaa se vaihtelu emmä tiä joillekin lapsille enemmän ja joillekin vähemmän*

Ensimmäisessä aineistoesimerkissä haastattelija ja kasvattaja koettavat selvittää, mistä lapsen lisääntynyt itkeskely voisi johtua – syitä etsitään arjen muutoksista, kuten henkilöstövaihtuvuudesta. Emotionaalisen hyvinvoinnin heikkenemisen syyksi kasvattajat kuvasivat haastatteluissa myös lomina tai poissaoloja päiväkodista sekä lapsen sairasteluja tai perheen erilaisia elämäntilanteita, jotka heijastuvat lapseen. Kuten jälkimmäisessä aineistoesimerkissä kasvattaja Sonja kuvaa, toisille lapsille vaihtelu esimerkiksi juurikin hoitoajoissa voi aiheuttaa enemmän stressiä kuin toisille lapsille. Nämä huolta aiheuttaneet muutokset lasten emotionaalisisessa hyvinvoinnissa kuvastavat hyvin sitä, kuinka kasvattajat pyrkivät selittelemään instituution tapojen vastaista toimintaa tekemällä asiaa ymmärrettäväksi (ks. Alasuutari 2010, 152–153; Alasuutari 2014, 251), esimerkiksi viitaten vaihtuvuuteen, poissaoloihin, perhetilanteisiin sekä eroihin lasten persoonissa.

5.2.3 Odotukset ja toiveet kasvattajien ja lapsen väliseen suhteeseen liittyvästä sopeutumisesta

Kasvattajien haastatteluista löytyi kaksi teemaa, jotka kuvasivat odotuksia ja toiveita tulevasta muutoksesta eli sopeutumisesta liittyen kasvattajien ja lapsen välisiin suhteisiin: *hyvinvoinnin ja päiväkodissa viihtymisen osoittaminen lasten vanhemmille ja kaikkien kasvattajien hyväksyminen tasapuolisesti.*

Hyvinvoinnin ja päiväkodissa viihtymisen osoittaminen lasten vanhemmille. Kasvattajien puheesta välittyi epäsuora toive, että lapsi osoittaisi myös omille vanhemmilleen, että tulee päiväkotiin mielellään. Tämä olisi tärkeää, koska

muuten vanhempien voi olla vaikea uskoa, että lapsi ihan oikeasti viihtyy päiväkodissa, jos lapsi itkee kovasti vanhemman tuodessa hänet:

Susanna: nii kyllä ja sit semmonen et jonku vanhemman on ollu niinku tosi vaikee ym- tai jotenki siis joskus tuntuu että ihan hyväksyä se että ei ole päivän aikana ollu mitää hätää että on ollu hyvällä tuulella ja ei oo juurikaa itkeny et ku on tai se lähtötilanne oli kauheen itkune mut sit varsinki isommille lapsille nii on ollu iha semmosia että hurjasti itkettää ja saman tien ku ovi menee kiinni nii laps lopettaa näin ja sanoo että ottaisin puuroa sillai et että kuin kovasti on sillain täällä itkettäny jos sää pystyt sanomaan rauhallisesti että ottaisin puuroa

Myös toisen kasvattajan kuvauksessa ilmeni, kuinka lapsen kova itkeskely päiväkotiin tullessa oli aiheuttanut lapsen vanhemmille huolta. Tämän vuoksi päiväkodissa oli päädytty erityisjärjestelyyn viestittää puhelimitse vanhemmille päivän mittaan lapsella olevan kaikki ihan hyvin. Vaikka kummassakaan edellä kuvatuissa tilanteissa ei esitetä odotusta tai vaatimusta, että lapsi ei saisi itkeä päiväkotiin tullessaan, kasvattajien kuvauksista käy silti ilmi, että olisi myönteistä, että vanhempi itsekkin näkisi lapsen voivan hyvin päiväkodissa. Tämä edistäisi päiväkodin sujuvaa toimintaa, kun kasvattajien ei tarvitsisi enää vakuutella lasten vanhemmille, että heidän lapsensa todella viihtyy päiväkodissa.

Kaikkien kasvattajien hyväksyminen tasapuolisesti. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista lapsista oli kasvattajien kuvausten mukaan oppinut ensimmäisten kuukausien aikana hyväksymään kaikki kasvattajat omasta lapsiryhmästään. Erityisesti yhdellä tutkimukseen osallistuneella lapsella kuitenkin ilmeni edelleen yhteen tiettyyn aikuiseen ripustautumista.

Eeva: et hän, muuthan nyt on sitte suhtautunu aika silleen kypsästi ((naurahten)) et tota mut jotenki meillä on Pihlan kans semmone että välillä täytyy ottaa vähä etäisyyttäki sitte jo että ku hän haluais olla niin lähellä minua että

Haastattelija: joo onks se sitte ollu tavallaan sieltä alusta sehän näky siellä alussa ja näin nii onko se ollu koko ajan yhtä intensiivistä tässä syksyn aikana vai miten se on muuttunu onks se muuttunu mitenkää

Eeva: no sillee tietysti että nytten kun nyt me ollaan tehty sillein että välillä hän on ollu eri ryhmässä mutta sitten kun hän tulee sieltä eri ryhmästä niin heti huomioi että aai Eevaki on paikalla ja

Yllä olevasta aineistoesimerkistä näkyy, kuinka lapsi on ripustautunut aikuiseen hyvin vahvasti ja kasvattaja on joutunut ottamaan etäisyyttä lapseen. Lapsi on

vaihdettu toisen kasvattajan pienryhmään, jotta ripustautumista kyseiseen kasvattajaan saataisiin vähennettyä. Ripustautuminen on tässä tapauksessa jo vähän vähentynyt, mutta edelleen sen vähenemisen eteen tehdään töitä. Eräs toinen kasvattaja kuvaa, kuinka ripustautuminen tiettyyn kasvattajaan aiheuttaa haasteita esimerkiksi iltapäivisin, jos ”suosikkikasvattaja” onkin lähtenyt aamuvuorolaisena ensimmäisenä kotiin. Tällöin kyseinen lapsi saattaa kaivata muilta kasvattajilta erityistä huomiota. Tiettyyn kasvattajaan ripustautuminen aiheutti haasteita myös siirtymätilanteissa, jos lapsi olikin ehtinyt kiintyä jonkin toisen ryhmän aikuiseen esimerkiksi ulkoilun aikana:

Sonja: no varmaan esimerkiks ulkoilutilanteessa jos se oli ottanu sieltä jonkun semmosen muun aikuisen, muun ryhmän aikuisen sellaseks että se sitä vähän niinku seuraili siellä - - nii sit ku pitikin lähtee vaikka niinku minun tai kenenkä tahansa meistä kanssa sisälle nii et erottautua siitä keneen oli jotenkin siellä pihalla saanu jonkun semmosen niinku nii se oli ehkä rankkaa sitte - -

Edellä olevassa aineistoesimerkissä lasta harmitti, että hän joutui jättämään kiintymyksen kohteensa ja siirtymään oman ryhmänsä kasvattajien kanssa ulos. Instituution sujuvan toiminnan kannalta ripustautuminen kehenkään tiettyyn kasvattajaan ei ole suotavaa, vaan odotuksena on, että lapsi hyväksyisi tasapuolisesti kaikki päiväkodin kasvattajat (ks. Alasuutari 2010, 162–164, 170; Alasuutari & Markström 2011, 526; Markström 2010, 309).

5.3 Lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvä muutos

5.3.1 Kuvaus lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvästä sopeutumisesta

Kuten luvussa 2.1.4. olen esittänyt, päiväkodin tapoihin kuuluu olennaisesti, että lapsi suosii toisten lasten seuraa ja nauttii siitä. Lasten vertaissuhteet ja leikki nähdään ensisijaisen tärkeinä. (Alasuutari 2010, 165; Alasuutari & Markström 2011, 527.) Tässä tutkimuksessa kasvattajien kuvaukset lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvästä sopeutumisesta pitävät sisällään lasten *ryhmytymisen, vertaissuhteiden kehittymisen ja toisiin lapsiin suuntautumisen sekä lapsiryhmässä toimimiseen tottumisen.*

Ryhmäytyminen. Haastatteluissa kasvattajat kuvasivat, kuinka lapsi on tullut tutuksi oman ryhmänsä lasten kanssa ja oppinut heidän nimiään ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana.

[Haastattelussa katsottu videota aamupiirille siirtymisestä]

Haastattelija: - - tässä Pihla tais sanoo Vernerin et ooks sä huomannu et se ois jotenki ollu kiinnostunu Verneristä tai

Eeva: no hän niinku huomaa yleensä että kuka on pois

Haastattelija: aijaa just joo

Eeva: että silleen tavallaan niinku ryhmäytyny hyoin

Haastattelija: joo (tauko) onks se ryhmäytyminen tarkottaako se mitä sää tarkotat sillä jotenki sitä et lapsi mitä se kaikkee tarkoittaa

Eeva: nii että hän niinku huomioi sen että ketä siihen kuuluu siihe heijän ryhmään et sitte joskus ku meillä on ollu lainalapsia tavallaan sieltä isoilta tai tallein nii sitte just että se ei kuulu niinku meille tavallaan että huomaa sen että

Haastattelija: joo joo että se on niinku nyt tavallaan täss on nyt neljä viis kuukautta kulunu et tässäkin ajassa jo ((Eeva myötäilee: Kyllä kyllä)) syntyy lapsille tämmönen käsitys, joo onko se muillaki ku Pihlalla tullu semmosta

Eeva: on joo kyllä

Yllä olevassa aineistoesimerkissä kasvattaja kuvaa, millaisena ryhmäytyminen pienten ryhmässä voi näyttäytyä: lapsi on oppinut tietämään, ketkä kuuluvat heidän ryhmäänsä ja ketkä eivät. Lapsen kuvataan näin ollen ryhmäytyneen hyvin. Eräs toinen kasvattaja kuvasi ryhmäytymistä myös lapsen itsensä näkökulmasta: "se niinku jotenki kuuluu tähän joukkoon jo". Myönteinen kuvaus käy ilmi sanasta "jo": odotuksena on ollutkin, että lapsi kokisi kuuluvansa ryhmään.

Vertaissuhteiden kehittyminen ja toisiin lapsiin suuntautuminen. Tähän luokkaan kuuluvia teemoja kasvattajat mainitsivat haastatteluissa paljon: lapsi ottaa kontaktia toisiin lapsiin, lapsi hakeutuu muiden lasten seuraan ja leikkeihin, lapsi nauttii toisten lasten seurasta ja lapsi luottaa toisiin lapsiin. Haastatteluissa lasten kuvattiin ensinnäkin ottavan toisiin lapsiin aiempaa enemmän kontaktia. Kasvattajien kuvausten mukaan lapset "juttelivat" ruokapöydässä, matkivat toinen toistaan ja menivät lohduttamaan toista.

Haastattelija: no entäs ku aattelette noita leikkitalanteita niin mitenkä niissä Elli on toiminu ku on ollu niinku leikkihuoneessa vaikka

Johanna: no nythän Elli siellä itekseen jo kulkee ja tutkii ja haluaa mennä ja vähän menee jo kaverin lähelleki jo enemmän - -

Kuten kasvattaja kuvaa edellä olevassa aineistoesimerkissä, lapsen toiminnassa suhteessa toisiin lapsiin on alkanut näkyä odotettua edistystä: lapsi on alkanut lähentyä toisten lasten kanssa. Tässä aineistoesimerkissä toisten lasten seuraan hakeutuminen on kuitenkin vielä alkuvaiheessa, mutta monissa haastatteluissa lasten kuvattiin jo hakeutuvan leikkimään ja touhuamaan yhdessä tai vieretysten – jos ei kaikkien lasten kanssa, niin ainakin joidenkin tiettyjen lasten kanssa, joihin lapsi oli ehtinyt paremmin tutustua.

Haastattelija: onks se muitten lasten kanssa touhuaminen muuttunu jotenkin siitä ihan alusta

Oona: no on siis ylipäätään musta tuntuu et merkitys ehkä kasvanu siinä että niinku nauttii ja on iloo muista enemmän että ne oli aluks ehkä vaan semmosia vähä vieraita keihin tartti ajan tutustua ja tottua, ja just semmone että ku on osa kaks vee ja sit osa vuoden vähä päälle ja sit se ero on kuitenkin semmone että toiset osaa jo vähä vaikka sanoo jotain ja tai on oppinu just vaikka vetään pipoo päästä nii sitte semmone et jos siihen alkuun justinsa on saanu kokemuksen että nyt ne tulee vaan nykimään mun pipot päästä ((eläytyen)) nii sit voi olla semmonen et onks tää nyt hyvää juttu laisinkaan että täällä on näitä toisia, mutta sit ku on niitä hyviä kokemuksia että tää onki hauskaa ja palloilla leikkiä ja joku jumppahetki tai joku tämmöne, nii sitte musta tuntuu että nyt on ehottomasti niinku ilonen juttu aina kun he näkee et se hymy ehkä kertoo paljo että sitten ku ne näkee kavereita nii on semmone hehhehhee (tauko) ja saattaa niinku naureskella ja repeillä toisilleen ja et se on et alussa ehkä enemmän jäi niinku tuijottamaan vaa ja voi olla vähän sille et hmp okei tommone toi tollel mutta nykyään niinku enemmän rennommin silleen hahhahhaa ja että Eetu ja hehhehhee

Oona: - - ja sitte jotenki on tutustunu muihin lapsiin että tänäänki toisten lasten kanssa tossa vielä naureskeli ja hippaa juoksentelivat ja silleen niinku nauttii muitten seurasta vielä eikä, se alussa se oli ehkä enemmän semmosta että mun lelut ja vähä suojeli sitä omaa reviiriä et nyt selkeesti vielä rennommin suhtautuu toisiinki pieniä samanikäisiin - -

Yllä olevissa aineistoesimerkeissä kasvattaja kertoo, kuinka toisten lasten merkitys on kasvanut, ja luottamus lisääntynyt lasten välillä myönteisten kokemusten myötä. Lapsen kuvataan myös nauttivan toisten seurasta aiempaa enemmän ja olevan rennompina toisten lasten seurassa. Aluksi lapsi oli ollut varautuneempi toisia lapsia kohtaan ja suojellut omaa reviiriään, mutta sittemmin rentoutunut toisten lasten seurassa ja alkanut luottaa toisiin lapsiin. Lapsen kuvataan lähteneen mukaan yhteiseen puuhasteluun ja hauskanpitoon, kun taas aluksi kontaktit toisiin lapsiin olivat olleet vähäisempiä ja varautuneempia. Samankaltaisia kuvauksia löytyi myös muista haastatteluista. Rohkeus lähestyä muita lapsia, hakeutua leikkien keskelle ja osoittaa heille omat

rajansa ja halunsa oli selvästi lisääntynyt ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana. Alkavia kaverisuhteita oli alkanut myös näkyä joissakin lapsiryhmissä. Lasten keskinäinen kommunikointi olikin yllättänyt erään kasvattajan, kun lapset ilman oikeita sanoja olivat onnistuneet kommunikoidaan sujuvasti ja muodostamaan jo leikkisuhteita. Näin ollen jotkut lapset olivat jopa ylittäneet kasvattajien odotukset kaverisuhteisiin liittyen: alle kaksivuotiailta ei odoteta ikä- ja kehitystasonsa puolesta vielä selviä ystävyysuhteita, mutta on ehdottomasti myönteinen asia, jos viitteitä tällaisista suhteista alkaa jo näkyä.

Lapsiryhmässä toimimiseen tottuminen. Lasten keskinäisissä suhteissa oli kasvattajien kuvausten mukaan tapahtunut myönteistä muutosta ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana myös lapsiryhmässä toimimisen näkökulmasta: lapset olivat tottuneet toisten lasten läsnäoloon ja oppineet yhdessä toimimiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja.

Venla: - - ja sit taas tossa toisessa videossa nii sehän siellä viiletti toisten seassa eikä paljo haitannu vaikka ne toiset oli siinä aika niinku iholla että et hän vaan koitti sieltä et joo mä täältä tuun ja sit siinä just Leon kanssa ku Leo heitti sen tota pehmolelun siitä pois ja sit se yhtäkkiä siitä katos nii Leo hänelle siitä naureskeli siinä ja sit et he jako yhdessä et se nyt johonki katos ja sit siinä kieriskeli lattialla vaan niinku jotenki sillein tosi rennon oloisena et ei täs mitään hätää vaikka nää täs muut ympärillä pyörii että tota oli ehkä enemmän oma itsensä näissä jälkimmäisissä videoissa

Yllä olevassa esimerkissä kasvattaja kuvaa, kuinka lapsi on tottunut siihen, että läsnä on muitakin lapsia. Lapsi ei häiriinny muiden lasten seurasta, eikä edes siitä, että toiset lapset ovat "aika niinku iholla": lapsella oli rento olo lapsiryhmän keskelläkin.

Haastattelija: - - joo no minkälaisia ajatuksia teille tuli tästä näistä jälkimmäisistä videoista Ellin sopeutumisesta tähän ryhmään (pitkä tauko) tuliks jotain ((huvittuneena)) ajatuksia

Minna: mun mielestä aika nopeasti sitten sen alku sellasen jäykkyyden jälkeen nii sopeutunu ja sit nyt huomaa että enää ei ehkä hätkähdä sellasia vauhdikkaampia poikien leikkejäkään mitä ehkä alussa sitte ja ehkä niinku itekkin tuolla syöksy pelastamaan heti siitä pois (tauco) mut ei enää ehkä nii väistä

Lapsiryhmään tottuminen näkyi haastatteluissa myös siinä, että lapsi ei enää säikkynyt toisten vauhdikkaampia leikkejä, meteliä tai hälinää ympärillään. Alkuun lapsen saatettiin kuvata esimerkiksi vetäytyneen sivummalle hälinästä

ja muusta lapsiryhmästä, kun taas haastattelujen aikaan lapsi jo tottuneesti ja rohkeasti hakeutui muiden lasten seuraan ja jopa keskelle porukkaa äänekkäästäkin toiminnasta huolimatta.

Oona: -- että huomaa sen eron siinä että -- on ehkä vähän tottunu siihen että tässä jaetaan leluja ja ollaanki yhdessä ja ei ookaan vaan mun jutut ja mut on tottakai niinku vieläkin siis samoissa jutuissa siis nää että mä haluan ton lelun ja mun lelu että eihän se vielä hetkessä mihinkää katoa ku se niin kuuluu vielä toho vaiheeseen mutta

Oona: nii ja sitte jos on vaikka otetaan vaikka kirjatkin että luetaan nii sitte jos se on semmosta selkeätä että vaikka onki nii ei siinä samalla tavalla tuu semmosta että äää ((eläytyen)) että jotenki herkemmi ehkä mahtuu just sylii, osalle lapsille vaikka se että yks kerrallaa että ku mä tuun syliin nii sitte ei mahu muita, ni ehkä semmosessa just muutosta et sit siihen mahtuukin muita samaa kirjaa lukemaan

Edellä olevista aineistoesimerkeistä puolestaan näkee, kuinka lapsen kuvataan jo oppineen yhteiseen toimintaan liittyviä sääntöjä ja tapoja: lapsi on jo oppinut jakamaan leluja ja aikuisen sylin sekä tottunut siihen, että päiväkodissa on tapana toimia yhdessä muiden lasten kanssa. Toisaalta vielä ei aseteta tiukkoja odotuksia esimerkiksi lelujen jakamisesta, koska lelujen omimisen ja puolustamisen nähdään kuuluvan tietyn ikäisen lapsen ohimenevään kehitysvaiheeseen. Sylin jakamisen kuvataan olevan toisille lapsille vaikeampaa kuin toisille, mutta kyseinen lapsi oli jo ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana oppinut hyväksymään, että aikuisen syliin mahtuu muitakin kuin hän itse. Eräässä haastattelussa paljastui lisäksi päiväkodin tapojen ja odotusten kannalta mielenkiintoinen seikka siitä, että vasta hiljattain päiväkodissa aloittaneelle pienelle lapselle vaikuttaisi olevan jopa täysin odotettavaa käytöstä, että hän alkaa kokeilla viedä leluja toisten lasten kädestä. Myöhemmässä vaiheessa tämä nähtäisiin todennäköisesti kielteisenä toimintana, joka ennemminkin haastaa päiväkodin tapoja ja odotuksia: vanhemman lapsen odotetaan jo tietävän, että lapsiryhmässä toimimiseen liittyy pelisääntö, ettei leluja saa ottaa toiselta kädestä. Lasten toimintaa siis arvioidaan ja myös oikeutetaan suhteessa heidän ikä- ja kehitystasoonsa (Rutanen & Karila 2013, 19, 21, 23; Alasuutari 2010, 152–153; Alasuutari 2014, 251).

5.3.2 Huoli lapsen sopeutumisesta vertaisryhmään

Kasvattajien puheesta löytyi kaksi teemaa liittyen huolta aiheuttaneeseen muutokseen lasten keskinäisissä suhteissa: *vetäytyminen vertaisryhmästä* sekä *jo muodostuneen kaverisuhteen päättyminen*. Näiden teemojen sisällöt vastustavat selvästi muun muassa Alasuutarin ja Markströmin (2011, 526–528) kuvaamia päiväkodin odotuksia siitä, että lapsen tulee leikkiä, hakeutua aktiivisesti toisten lasten seuraan ja nauttia toisten lasten seurasta.

Vetäytyminen vertaisryhmästä. Eräässä haastattelussa kasvattaja kuvasi huolestuneena, kuinka lapsessa on alkanut näkyä samanlaisia piirteitä kuin varhaiskasvatuksen aloittamisen yhteydessä: *”et hän ei oikein enää leiki mitään”*. Leikkimisen lopettaminen näyttäytyi huolestuttavana asiana. Huolestuttavalta muutokselta ja taantumiselta näytti kasvattajien mukaan myös lapsen vetäytyminen yksin sivummalle:

Haastattelija: -- näkyykö se muussa se ku sää sanoit että taantuminen että konttaamisessa ja onko se

Eeva: sitte hän sillain vetäytyy sinne jonnekin yksin välillä ja sitte tarkkailee sieltä että mitähän ton pienen kans nyt tehään ja sitte mää monestikki niinku juttelen sinne hänellekki että hän ei tunne sitte oloaan niinku syrjäytetyksi että he he

Yllä olevassa aineistoesimerkissä lapsen vertaisryhmästä vetäytymisen syyksi ilmenee se, että lapsiryhmässä on aloittanut uusia pieniä lapsia, joihin lapsi reagoi tarkkailemalla heitä ja kasvattajan heille antamaa huomiota etäämpää. Kasvattaja osoittaa myös epäilystä siitä, että lapsi saattaa kokea olonsa syrjäytetyksi ryhmän uusien tulokkaiden vuoksi. Toisissa kasvattajien haastatteluissa kävi myös ilmi, että samankaltaista vertaisryhmästä vetäytymistä voi näyttäytyä ymmärrettävästi esimerkiksi lapsen ollessa tulossa kipeäksi.

Jo muodostuneiden kaverisuhteiden päättyminen. Kasvattajien mukaan lapsille oli alkanut ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana jo muodostua alkavia kaverisuhteita ja kivoja yhteisiä juttuja toisten lasten kanssa. Eräs kasvattaja kuitenkin haastattelussa kuvasi, kuinka lapsi oli ollut hämmentynyt ja hänen luottamuksensa oli horjunut, kun hänen kaverinsa lähtikin ryhmästä pois. Kasvattaja kuvasi tilannetta ymmärrettävästi: *”ku noin pienelle ei niin pysty sitä*

selittämään että mihin se on hävinny se että edellisenä iltana se oli täällä ja seuraavana aamuna ku tuut nii sitä ei oo". Kasvattajat selittelevät näin ollen myös lasten vertaissuhteisiin liittyviä huolenaiheitaan ja päiväkodin tapojen vastaista toimintaa ja tekivät sen ymmärrettäväksi vedoten esimerkiksi muutoksiin lapsiryhmässä tai sairasteluun.

5.3.3 Odotukset ja toiveet lapsen sopeutumisesta vertaisryhmään

Kasvattajien puheessa ilmeni kahdenlaisia odotuksia ja toiveita lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvästä muutoksesta ja sopeutumisesta: *toisiin lapsiin suuntautumisen ja leikin lisääntyminen sekä toisten lasten kanssa toimimisen pelisääntöjen oppiminen.*

Toisiin lapsiin suuntautuminen ja leikin lisääntyminen. Kasvattajat esimerkiksi kuvasivat, kuinka lapsi ei välttämättä vielääkään ole oikein suuntautunut muihin lapsiin, eikä itse hakeudu muiden lasten kanssa touhuamaan.

Sonja: - - mut ehkä huomannu (tauko) tai en tiää liittyykö tää nyt tai että Eeva pohdiskeli tämmöstäkin et se on vähän jännä ehkä erikoinen että se ei pahemmin kuitenkaan (tauko) vielääkään ei hirveesti ei ota semmosta kontaktia toisiin muihin lapsiin

Yllä olevassa aineistoesimerkissä toisiin lapsiin kohdistuvan kontaktinottamisen vähyyttä pidetään jopa erikoisena – lapsi ei *vieläkään* ole kiinnostunut toisista lapsista. Toisessa haastattelussa painotettiin, kuinka saman lapsen kohdalla olisi tärkeää tukea nimenomaan toisiin lapsiin suuntautumista, toisten lasten huomioimista ja heidän kanssaan leikkimistä. Kasvattaja kuvasi yrittäneensä ohjata lasta esimerkiksi pallottelemaan yhdessä toisten lasten kanssa. Lapsen yksin puuhastelu ja aikuisen kanssa leikkimään hakeutuminen nähtiin ongelmallisina, koska muut lapset näyttivät jo ryhmäytyneen keskenään. Odotuksena oli selvästi, että tämänkin kyseisen lapsen tulisi ryhmäytyä ja suuntautua enemmän toisiin lapsiin aikuisen sijaan. Kasvattajat pyrkivät tukemaan muutosta kohti tämän odotuksen mukaista toimintaa erilaisilla pedagogisilla ratkaisuilla (ks. Lam & Pollard 2006, 131).

Toisiin lapsiin suuntautumisen ja heidän kanssaan leikkimään hakeutumisen vähyyttä kasvattajat perustelivat esimerkiksi lasten iällä: *"Siiri nyt*

on aika pieni ja Vernerin kanssa varmaan tosi pieni vielä mutta heiltä nyt en vielä sillain oota". Lapsi ei siis ole vielä suuntautunut muihin lapsiin, koska on niin pieni, mutta kun lapsi vähän siitä kasvaa, niin heiltä voi jo alkaa odottaa enemmän toisten lasten luo hakeutumista. Toiseksi mahdolliseksi syyksi sille, että tietyt lapset eivät ota toisiinsa juurikaan kontaktia, kasvattajat esittelivät yksinkertaisen perustelun: "tai ei vaan jotenki ne kemiat muutenkaan kohtaa että eivät ehkä sillain, se yks kaveri herätä minkäänlaista reaktiota suuntaan eikä toiseen". Jälleen kasvattajat etsivät järkeenkäyviä selityksiä sille, miksi lapset eivät vielä ole sopeutuneet toimimaan odotusten mukaisella tavalla.

Kasvattajien puheista välittyi myös odotus siitä, että lasten puuhat ja leikit kehittyisivät lasten kasvaessa. Eräs kasvattaja kuvasi varhaiskasvatuksessa vasta aloittaneen lapsen puuhien olevan vielä hyvin erilaisia kuin osalla pidempään päiväkodissa olleilla lapsilla, mutta lapsen viihtyvän ja olevan sopeutunut ryhmään siitä huolimatta. Toinen kasvattaja puolestaan kuvasi lapsen leikkiä toisten lasten kanssa seuraavasti: *"et onhan se semmosta vielä alkuvaiheessa olevaa semmosta yhteispuuhastelua mutta kuitenkin"*. Pienten lasten touhujen ei siis nähdä vielä olevan sellaista leikkiä, jota kasvattajat odottavat ja toivovat lasten oppivan heidän tullessaan vähän vanhemmiksi, vaan toiminnan nähdään olevan vielä alkuvaiheessa olevaa yhteistä puuhastelua.

Toisten lasten kanssa toimimisen pelisääntöjen oppiminen. Kasvattajien kuvauksista välittyi odotus, että lapsi oppisi huomioimaan toiset lapset sopivilla tavoilla ja että lapsi ei ahdistuisi toisten lasten osoittamasta hoivasta.

Oona: - - vielä on kuitenkin semmosta, kasvatukselliset jutut aika pikkusissa kengissä et ei sinänsä tarvii nyt hirveesti mitää asettaa mitää rajoja eikä oo mitää et sellane et on yhteiset linjat vanhempien kaa ollu vaikka jos en, Vilholla on vaikka et on se raja vaan vaikka et muihin lapsiin että ku halua näyttää et tää on mun raja, että hän saattaa vaikka puristaa tai tarttua tai vähä liian kovasti nii semmosessa ohjaaminen ja mut siinäkin semmone et on niinku lempee kuitenkin ja turoallinen eikä vaikka onki silleen selkee että ei näi että, ja ohjaa miten toisia niinku kosketaan ja pajataan tai (tauko) mut aika vähän vielä semmosta et aika perusasioissa ollaan (tauko) pienten kaa

Tässä aineistoesimerkissä kasvattaja kuvaa, kuinka pienille lapsille ei aseteta mitään isoja rajoja, mutta lasten toimintaa kuitenkin ohjataan suuntaan, joka on päiväkodissa sallittua, esimerkiksi toisten lasten kanssa toimiessa. Lapsen

toiminnan ohjaaminen kertoo odotuksesta, että lapsi vielä tulee oppimaan, kuinka kavereita kohdellaan, mutta hän tarvitsee siihen vielä aikuisen tukea. Toisessa haastattelussa lapsen kuvattiin ahdistuvan vielä toisten lasten osoittamasta hoivasta ja huolenpidosta, mihin puolestaan liittyi odotus siitä, että kunhan lapsi tottuu isompien lasten läsnäoloon, hän hyväksyy myös heidän hoivansa. Instituution tavat ja säännöt näyttäytyivät edellisen aineistoesimerkin mukaan myös selvästi väljemminä pienille lapsille kuin mitä ilmeisesti on myöhemmin luvassa, kun lapselle aletaan hänen kasvaessaan asettaa enemmän tarvittavia rajoja.

5.4 Yhteenveto: päiväkotiin sopeutumiseen liitetyt odotukset

Haastatteluissa kasvattajat kuvasivat lapsen liittyvää muutosta ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana Alasuutarin ja Markströmin (2011) kuvaamien kolmen päiväkodin tavan mukaisesti: arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen, kasvattajien ja lasten välisiin suhteisiin sekä lasten keskinäisiin suhteisiin liittyen. Tässä luvussa käyn yhteenvetona läpi tutkimuksen tulokset pienen lapsen sopeutumisesta ja siihen liitetyistä odotuksista taulukoiden 1 ja 2 avulla.

Taulukossa 1 on kuvattu, millaisena alle kaksivuotiaan lapsen päiväkotiinsopeutumiseen näyttäytyi kasvattajien puheessa. *Kuvaukset lapsen sopeutumisesta* kertovat, millaisissa asioissa lasten sopeutuminen näkyy ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana. *Kasvattajien kuvaama huoli lapsen sopeutumisesta* puolestaan kuvaa lasten sopeutumattomuutta: lapsen toimintaa, joka on ollut kasvattajien ja päiväkotinsopeutumiseen odotusten vastaista. Kasvattajat kuvasivat kuitenkin huolta aiheuttaneita muutoksia lapsessa ja lapsen toiminnassa pitkälti selitettävänä asioina: useinkin lapsen toiminnalle oli löytynyt tai ainakin yritettiin etsiä loogista syytä. *Odotukset ja toiveet lapsen sopeutumisesta* nimensä mukaisesti kuvaavat kasvattajien lapsiin ja heidän toimintaansa kohdistamia toiveita ja odotuksia, eli miten lapsen tulisi muuttua tai muuttaa toimintaansa ollakseen sopeutunut kasvattajien silmissä.

TAULUKKO 1. Lapsen sopeutuminen kasvattajien puheessa.

	Arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen liittyvä muutos	Kasvattajien ja lasten välisiin suhteisiin liittyvä muutos	Lasten keskinäisiin suhteisiin liittyvä muutos
Kuvaus lapsen sopeutumisesta	<p>Päiväkodin arjen sujuminen</p> <p>Päiväkodin kulttuuristen tapojen omaksuminen</p> <p>Päiväkodin fyysiseen ympäristöön tottuminen</p> <p>Lapsen omatoimisuuden ja itseohjautuvuuden lisääntyminen</p>	<p>Luottamuksen lisääntyminen ja myönteinen suhtautuminen kasvattajia kohtaan</p> <p>Hyvinvointi ja myönteinen suhtautuminen päiväkotia kohtaan</p> <p>Aktiivisuuden lisääntyminen ja innokas osallistuminen päiväkodin toimintaan</p> <p>Lapsen kommunikoinnin kehittyminen</p>	<p>Ryhmäytyminen</p> <p>Vertaissuhteiden kehittyminen, toisiin lapsiin suuntautuminen</p> <p>Lapsiryhmässä toimimiseen tottuminen</p>
Huoli lapsen sopeutumisesta	<p>Taantuminen omatoimisuuteen vaikuttavissa taidoissa</p> <p>Arjen tilanteiden vaikeutuminen</p>	<p>Lapsen emotionaalisen hyvinvoinnin heikkeneminen</p>	<p>Vetäytyminen vertaisryhmästä</p> <p>Jo muodostuneen kaverisuhteen päättyminen</p>
Odotukset ja toiveet lapsen sopeutumisesta	<p>Päiväkodin arjen sujuminen</p> <p>Päiväkodin kulttuuristen tapojen omaksuminen</p> <p>Lasten omatoimisuuden lisääntyminen</p>	<p>Hyvinvoinnin ja päiväkodissa viihtymisen osoittaminen vanhemmille</p> <p>Kaikkien kasvattajien hyväksyminen tasapuolisesti</p>	<p>Toisiin lapsiin suuntautumisen ja leikin lisääntyminen</p> <p>Toisten lasten kanssa toimimisen pelisääntöjen oppiminen</p>

Käytännössä kasvattajat kuvasivat lähes kaikkien tutkimukseen osallistuneiden lasten kuitenkin olevan sopeutuneita päiväkotiin, vaikka kaikki sopeutumista kuvaavat tekijät eivät olisikaan toteutuneet ja vaikka kasvattajilla olisi edelleen joitakin huolenaiheita tai odotuksia lapsen sopeutumiseen liittyen. Lasten

sopeutumista arvioitiin myös tilannekohtaisesti ja suhteessa lapsen ikä- ja kehitystasoon (ks. Rutanen 2012b, 202–203, Rutanen & Karila 2013, 19), eli kaikkia odotuksia ja toiveita lapsen sopeutumisesta ei siis välttämättä edes odotettu vielä tapahtuvaksi, vaan vasta kun lapsi kasvaa ja kehittyy. Näin ollen taulukon 1 luoma kuva sopeutumisesta osoittaa ideaalikuvaan siitä, millaisena ”täydellinen” sopeutuminen voisi näyttäytyä.

Sopeutumista, huolta sekä odotuksia ja toiveita kuvaavien luokkien avulla saatiin selville, millaisia odotuksia kasvattajilla on lasten sopeutumisesta päiväkotinstituutioon. Kasvattajien odotukset on esitetty alla olevassa taulukossa 2, jossa kasvattajien odotukset on jaoteltu kolmeen luokkaan: *Odotukset lapsen sopeutumisesta päiväkodin arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen, odotukset lapsen sopeutumisesta suhteessa päiväkodin kasvattajiin ja odotukset lapsen sopeutumisesta suhteessa päiväkodin toisiin lapsiin.*

Odotukset lapsen sopeutumisesta päiväkodin arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen. Kasvattajat näyttivät tämän tutkimuksen perusteella odottavan sopeutumiselta sitä, että ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana arki lapsen kanssa alkaa sujua mutkattomasti. Lapsen odotetaan oppivan toimimaan päiväkodin kulttuuristen tapojen mukaan arjen eri tilanteissa ja oppivan tuntemaan päiväkodin fyysisen ja materiaalisen ympäristön niin, että hän kokee olonsa turvalliseksi eri tiloissa. Lisäksi kasvattajat odottavat lapsen osoittavan omatoimisuuttaan ja itseohjautuvuuttaan kasvattajille. Kasvattajat odottivat lapsen myös pikkuhiljaa alkavan pärjätä ilman aikuisen jatkuvaa huomiointia ja kasvattajan tukea. Tämä odotus liittyy sekä lapsen itsenäisyyteen, sillä lapsen ei kuulu olla liian riippuvainen kasvattajista, vaan hänen odotetaan pärjäävän päiväkodin arjessa myös olematta jatkuvasti kiinni aikuisessa, koska kasvattaja ei yksinkertaisesti voi omistautua vain yhdelle lapselle (ks. Alasuutari 2010, 161–162; Alasuutari & Markström 2011, 525; Markström 2010, 309). Nämä tulokset vastaavat hyvin Markströmin (2010, 306–307) ja Alasuutarin ja Markströmin (2011, 523) havaintoja odotuksista tavallisesta päiväkotilapsesta: lapsen odotetaan olevan omatoiminen ja itsenäinen niin pitkälti kuin on mahdollista. Omatoimisuutta lasten odotettiin osoittavan ikänsä mukaisesti etenkin

syömisessä ja pukeutumisessa, mitkä ovatkin Rutasen ja Karilan (2013, 20–21) mukaan juuri niitä tilanteita, joissa lasten itsenäisyyttä arvioidaan suhteessa 3–5-vuotiaiden ryhmässä tarvittaviin taitoihin. Myös päiväkotiarjen eri tilanteisiin ja niiden kulttuurisiin sääntöihin liittyviä odotuksia on mainittu myös aiemmissa tutkimuksissa (ks. esim. Kuukka 2015; Månsson 2011; Alasuutari 2010, Rutanen 2012b).

Odotukset sopeutumisesta suhteessa päiväkodin kasvattajiin. Tämän tutkimuksen perusteella kasvattajat odottavat, että lapsi alkaa ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana luottaa päiväkodin tuttuihin kasvattajiin ja hyväksyä heidät kaikki tasapuolisesti ketään erityisesti suosimatta. Kasvattajat myös odottavat, että lapsi suhtautuu myönteisesti kasvattajiin esimerkiksi hymyillen ja nauraen heille. Sen lisäksi, että lasten odotetaan suhtautuvan myönteisesti kasvattajiin, heidän odotetaan suhtautuvan myönteisesti myös päiväkotia kohtaan ylipäättään. Lapsen odotetaan viihtyvän ja voivan hyvin päiväkodissa, ja osoittavan sen myös vanhemmilleen. Lisäksi lapsen odotetaan olevan aktiivinen ja osallistuvan toimintaan innokkaasti. Nämä tulokset ovat hyvin yhteneväisiä Alasuutarin ja Markströmin (2010, 524–526) havaintoihin tavallisesta päiväkotilapsesta ja häneen liitetyistä odotuksista, joita olen esitellyt luvussa 2.1.3. Kasvattajien puheesta oli löydettävissä myös odotuksia liittyen lasten kielelliseen kehittymiseen: lasten kommunikoinnin odotettiin kehittyvän sellaiseksi, että kasvattaja voi paremmin ymmärtää ja tulkita lapsen tarpeita. Tämä tulos vastaa myös hyvin odotusta tavallisesta päiväkotilapsesta, joka ilmaisee itseään kasvattajalle puhumalla ymmärrettävällä tavalla (Markström 2010, 308; Eerola-Pennanen 2013, 107).

Odotukset sopeutumisesta suhteessa päiväkodin toisiin lapsiin. Kasvattajat kuvauksista kävi ilmi heidän odotuksensa siitä, että lapsi alkaa pikkuhiljaa ryhmäytyä vertaisryhmäänsä ja näin kokee kuuluvansa sinne. Ylipäättään kasvattajat odottavat, että varhaiskasvatuksen aloittanut lapsi alkaa vähitellen aikuisten sijaan suuntautua toisiin lapsiin, hakeutua mukaan leikkeihin ja kehittää suhteitaan toisiin lapsiin. Tämä onkin Alasuutarin ja Markströmin (2011, 527) mukaan kasvattajien perusolettamus: lasten odotetaan suosivan toisten

lasten seuraa ja nauttivan siitä. Tässä tutkimuksessa selvisi myös, että kasvattajat odottavat lasten tottuvan lapsiryhmässä toimimiseen, eli esimerkiksi jakamaan aikuisen huomion ja sylin muiden lasten kanssa, sekä oppivan toimimaan vähitellen vertaisryhmässä hyväksytyillä tavoilla. Näitä sosiaalisia taitoja kuitenkin vasta harjoitellaan, joten vaatimukset ja odotukset tästä eivät näyttäydy yhtä tiukkoina kuin Alasuutarin ja Markströmin (2011) tarkastelemassa kuvassa tavallisesta päiväkotilapsesta, johon liitettiin ehdottomia nyrkkisääntöjä siitä, että ketään ei saa satuttaa tai kiusata, eikä kenellekään ei saa puhua rumasti.

TAULUKKO 2. Kasvattajien odotukset lapsen sopeutumisesta

Odotukset sopeutumisesta päiväkodin arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimimiseen	Odotukset sopeutumisesta suhteessa päiväkodin kasvattajiin	Odotukset sopeutumisesta suhteessa päiväkodin toisiin lapsiin
<p>Päiväkotiarki sujuu lapsen kanssa</p> <p>Lapsi oppii toimimaan päiväkodin kulttuuristen tapojen mukaan</p> <p>Lapsi tuntee päiväkodin fyysisen ympäristön ja kokee olonsa turvalliseksi</p> <p>Lapsi osoittaa omatoimisuutta ja itseohjautuvuutta</p>	<p>Lapsi luottaa päiväkodin tuttuihin kasvattajiin, hyväksyy kaikki kasvattajat tasapuolisesti ja suhtautuu heihin myönteisesti</p> <p>Lapsi voi hyvin päiväkodissa ja suhtautuu myönteisesti päiväkotia kohtaan, ja osoittaa päiväkodissa viihtymisen vanhemmilleen</p> <p>Lapsi on aktiivinen ja osallistuu toimintaan innokkaasti</p> <p>Lapsen kielellinen ilmaisu ja kommunikointi kehittyy niin, että kasvattaja ymmärtää lasta</p> <p>Lapsi pärjää ilman jatkuvaa huomiointia ja kasvattajan tukea</p>	<p>Lapsi ryhmäytyy vertaisryhmään</p> <p>Lapsen suhteet toisiin lapsiin kehittyvät, lapsi suuntautuu toisiin lapsiin ja hakeutuu mukaan leikkeihin</p> <p>Lapsi tottuu lapsiryhmässä toimimiseen ja osaa toimia hyväksytyillä tavoilla</p>

Taulukkoa 2 tarkastellessa on kuitenkin huomattava, että kuten Alasuutarin (2010) ja Markströmin (2010) tutkimuksissa, odotukset luovat vain ideaalikuva siitä, millainen ”tavallinen” päiväkotilapsi on. Tämän tutkimuksen odotukset kertovat siitä, millainen olisi päiväkodissa muutaman kuukauden ollut ideaalilapsi, jos hän täyttäisi kaikki kasvattajien odotukset. Odotuksissa ei näy esimerkiksi lasten itkeskely ja instituution tapojen vastustaminen, koska kasvattajat eivät niitä luonnollisestikaan odota ja toivo, sillä ne aiheuttavat kasvattajille huolta lapsesta ja instituution sujuvasta toiminnasta. Tämä ei tarkoita, ettei niitä voisi silti ilmetä toisinaan päiväkodin arjessa ja etteivät ne silti kuuluisi luonnollisena osana pienen lapsen elämään päiväkodissa. Kuten tämänkin tutkimuksen tuloksissa havaittiin, kasvattajat pystyvät kuitenkin selittämään instituution tapojen ja odotusten vastaisen toiminnan ymmärrettäväksi. Koska mahdolliset haasteet, tuentarpeet ja päiväkodin tapojen vastainen väliaikainen ja tilannesidonnainen toiminta selitettiin luonnolliseksi, niiden voidaan myös katsoa kuuluvan olennaisena osana päiväkotilapsen rooliin. Odotuksena ei siis ole, että lapsi koko ajan ja jatkuvasti vastaisi ideaalikuva tavallisesta päiväkotilapsesta, vaan poikkeukset ja niiden selittely ennemminkin vahvistavat kuvaa ”tavallisesta” päiväkotilapsesta.

6 POHDINTA

6.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

Tässä tutkimuksessa tarkasteltiin varhaiskasvattajien kuvauksia alle puolitoistavuotiaana varhaiskasvatuksen aloittaneiden lasten päiväkotiinsopeutumisesta ja sopeutumiseen liitettyistä odotuksista. Tavoitteena oli selvittää, miten varhaiskasvattajien puhe lapsessa ja hänen toiminnassaan ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana tapahtuneesta muutoksesta kuvaa päiväkotiinsopeutumista ja siihen liitettyjä odotuksia. Tuloksia tarkasteltiin Alasuutarin ja Markströmin (2011) kuvaamien päiväkotiinsopeutumiselle tyypillisten tapojen, sääntöjen ja odotusten mukaisesti päiväkotiinsopeutumisesta ja päiväkodissa toimimisen, lasten ja kasvattajien välisten suhteiden sekä lasten keskinäisten suhteiden näkökulmasta.

Kasvattajien kuvauksista lapsessa ja lapsen toiminnassa tapahtuneista muutoksista löytyi yhteensä kolme luokkaa liittyen edellä mainittuihin päiväkotiinsopeutumisesta ja toiveet lapsen sopeutumisesta. Instituution odotuksia vastaava muutos kuvattiin sopeutumisena päiväkotiin, kun taas odotusten vastainen tai odotuksia haastava muutos lapsen toiminnassa kuvattiin huoleksi lapsen sopeutumisesta. Kasvattajien kuvauksista ilmeni myös odotuksia ja toiveita tulevasta muutoksesta, eli odotuksia ja toiveita koskien lapsen parempaa sopeutumista päiväkotiin. Nämä luokat kuvasivat, millaisia asioita kasvattajat tarkastelevat kuvatessaan lapsen sopeutumista päiväkotiin varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä. Niiden perusteella saatiin myös selville, millaisia

odotuksia kasvattajilla on alle kaksivuotiaan lapsen päiväkotiin sopeutumiseen liittyen.

Arkikäytäntöihin ja päiväkodissa toimiseen liittyä sopeutuminen piti sisällään odotuksia siitä, että päiväkotiarki alkaa sujua lapsen kanssa mutkattomasti. Lapsi oppii toimimaan päiväkodin tapojen mukaisesti, oppii tuntemaan päiväkodin fyysisen ja materiaalisen ympäristön ja kokee olonsa turvalliseksi päiväkodissa, mitkä puolestaan osaltaan edistävät lapsen omatoimisempaa ja itsenäisempää toimintaa päiväkodissa. Keskeisin arkikäytäntöihin liittyvä odotus onkin, että lapsi alkaa osoittaa omatoimisuutta, itsenäisyyttä ja itseohjautuvuutta arjen toiminnassa, eikä näin ollen tarvitse enää aikuisen jatkuvaa läsnäoloa ja huomiointia. Nämä tulokset vahvistavat Alasuutarin ja Markströmin (2011, 522–524) kuvaamia päiväkodin arkikäytäntöihin liittyviä tapoja ja odotuksia erityisesti lapsen omatoimisuuteen ja itsenäisyyteen liittyen.

Kuten Månsson (2011) havaitsi tutkimuksissaan, pienistä lapsista puhutaan sekä kompetentteina että tarvitsevana. Tämä näkyi myös tässä tutkimuksessa: lapsilta odotettiin omatoimisuutta, mutta heidän odotettiin myös tarvitsevan apua ja tukea monissa asioissa. Saman havainnon on tehnyt myös Alasuutari (2010, 158): lapsilta odotetaan omatoimisuutta, mutta tietyissä aikuisen asettamissa rajoissa. Kuten Gulløv (2011, 27) ja Månsson (2011, 18) ovat havainneet, päiväkoti-instituution odotus lasten itsenäisyydestä liittyy vahvasti lasten ja aikuisten väliseen suhdeluun: lapsia on ohjattava itsenäisyyteen ja omatoimisuuteen, koska on yksinkertaisesti mahdotonta antaa päiväkodin toiminnan kannalta yksittäiselle lapselle niin paljon huomiota – itsenäisesti pärjäävät lapset ovat instituution toiminnan kannalta välttämättömiä. Yhteiskunnallinen politiikka vaikuttaa näin makrotasolta siihen, millaisia odotuksia lasten toiminnalle on päiväkodissa asetettava. Gulløv (2011, 28) tosin täsmentää, että kasvattajat itse eivät kuitenkaan perustele lapsen puutteellisia taitoja päiväkodin sujuvan toiminnan, vaan sen sijaan lapsen kehityksen kannalta: on huolestuttavaa, jos lapsi ei ala toimia omatoimisesti, vaan odottaa jatkuvasti aikuisen apua ja palvelua. Tämän huomion voi katsoa ilmentävän tässäkin tutkimuksessa havaittua kasvattajan huolta lapsen sopeutumisesta.

Sopeutuminen suhteessa päiväkodin kasvattajiin sisälsi puolestaan odotuksia, että lapsi alkaa luottaa päiväkodin tuttuihin kasvattajiin ja hyväksyy kaikki kasvattajat tasapuolisesti sekä suhtautuu heihin myönteisesti. Lisäksi lapsi voi hyvin ja suhtautuu myönteisesti päiväkotia kohtaan ja osoittaa myös vanhemmilleen viihtyvän päiväkodissa. Lapsen myös odotetaan alkukankeuden jälkeen olevan aktiivinen ja osallistuvan aikuisten suunnittelemaan toimintaan innokkaasti. Odotuksena on, että lapsi alkaa myös kommunikoida ja ilmaista itseään kielellisesti tavalla, jota kasvattajat voivat ymmärtää.

Tämän tutkimuksen tuloksissa lasten emotionaalisen hyvinvoinnin osoittamisen kasvattajille painottui odotuksissa vahvemmin kuin Alasuutarin (2010) ja Markströmin (2010) tutkimustuloksissa, minkä voidaan olettaa johtuvan varhaiskasvatukseen usein liitetyistä riskeistä ja haasteista lapsen hyvinvoinnille. Erityisesti lapsen kiintymyssuhteita ja niiden pysyvyyttä korostava tutkimustieto on saattanut vaikuttaa kasvattajien kuvauksiin esimerkiksi siitä, että pysyvät suhteet ja mahdollisimman vähäinen vaihtuvuus kasvattajien välillä nähtiin tärkeänä varhaiskasvatukseen aloituksessa. Näin ollen myös sijaisten ja vieraampien aikuisten vierastaminen nähtiin ymmärrettävämpänä. Tältä osin tutkimustulokset siis myös erosivat Alasuutarin (2010, 162) esittelemästä odotuksesta, jonka mukaan lasten odotetaan hyväksyvän kaikki päiväkodin vieraatkin aikuiset ja kykenevän toimimaan heidän kanssaan yhtä lailla.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 30) painotetaan myös lasten osallisuutta, mikä on osittain ristiriidassa muun muassa Alasuutarin ja Markströmin (2011) esittelemän päiväkodissa vallitsevan, kasvattajien ja lasten suhteeseen vaikuttavan vahvan sukupolvijärjestyksen kanssa. Voidaanko siis ajatella, että koska lasten osallisuutta painotetaan entistä enemmän, se on pikkuhiljaa muuttamassa tiukkaa vaatimusta sukupolvijärjestyksestä, jossa aikuinen määrää ja lapsi tottelee? Ainakaan sukupolvijärjestys ei näyttäisi olevan osallisuuden myötä yhtä selkeärajainen kuin aiemmin: lapselle annetaan

enemmän vaikutusmahdollisuuksia ja tilaa neuvotella päiväkodin tavoista ja arjesta.

Vertaisryhmään sopeutumiseen liittyi odotuksia siitä, että lapsi ryhmäytyy vertaisryhmäänsä ja hänelle alkaa muodostua myönteisiä suhteita toisten lasten kanssa. Lapsen odotetaan alkavan suuntautua toisiin lapsiin ja hakeutuvan mukaan leikkeihin. Lisäksi lapsen odotetaan siirtymäprosessin aikana tottuvan lapsiryhmässä toimimiseen ylipäättään ja oppivan yhteistoimintaan liittyviä sääntöjä. Vaikka nämä odotukset sisältyvätkin Alasuutarin (2010), Markströmin (2010) sekä Alasuutarin ja Markströmin (2011) kuvailemiin lasten keskinäisiin suhteisiin liittyviin odotuksiin, eroavat ne kuitenkin melko paljon ”tavallisen” päiväkotilapsen ideaalikuvausta. Tämä kertoo ennen kaikkea siitä, että alle kaksivuotiaalta ei voida hänen leikkitaitoihinsa ja sosiaalisiin taitoihinsa suhteutettuna vielä edes odottaa samoja asioita, mitä esimerkiksi yli kolmevuotiaalta lapselta voidaan jo alkaa odottaa. Tutkimustuloksissa oli kuitenkin viitteitä jo näistä tulevista odotuksista: lapsen suhteet ovat vielä alkuvaiheessa olevaa yhdessä puuhastelua, mutta myöhemmin aletaan näissäkin suhteissa odottaa jo selvempien kaverisuhteiden muodostumista ja ”aidompaa” leikkiä.

Mielenkiintoista tämän tutkimuksen tuloksissa on myös se, että sukupuolen merkitys ei näkynyt tutkimuksen tuloksissa millään tavalla, vaikka esimerkiksi Alasuutarin (2010, 170) kuvaamiin päiväkodin tapoihin kuitenkin kuuluu vahvasti sukupuolen mukainen toiminta ja Månsson (2011, 19) pitää myyttinä sitä, ettei sukupuolella olisi väliä päiväkodissa. Tämän tutkimuksen tulokset eivät myöskään vahvistaneet Markströmin (2010, 309–310) havaintoa siitä, että tyttöjen odotettaisiin olevan emotionaalisesti riippuvaisempia kasvattajista kuin poikien. Koska tämän tutkimuksen aineisto on kerätty osittain jo syksyllä 2016, sen jälkeen voimaan tulleen normiluontoisten Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2018, 30) painotus sukupuolisensitiivisestä kasvatuksesta tuskin riittää yksinään selittämään, miten lasten sukupuoli ei näyttäytynyt tämän tutkimuksen aineistossa kasvattajien puheessa. Toisaalta Alasuutarin (2010) ja Månssonin (2011) tutkimusaineistojen

keräämisestä on kulunut aikaa jo yli kymmenen vuotta, minkä aikana sukupuolisensitiivisyydestä on alettu muutenkin enemmän herätellä keskustelua kasvatuksen ja koulutuksen kentällä. Kenties päiväkodin tavat ovat siis sukupuolen näkökulmasta pikkuhiljaa muuttumassa. Voi tietysti myös olla, että sukupuolella ei vielä alle kaksivuotiaana ole kasvattajien näkökulmasta niin paljoa merkitystä kuin myöhemmässä vaiheessa. Kenties tämän tutkimuksen aineisto ei myöskään ole ollut riittävän suuri sukupuolittuneiden odotuksen havaitsemiseen.

Kuten edellä on osoitettu, tämän tutkimuksen tulokset vahvistivat aiempien tutkimusten tuloksia siitä, millaisena ”tavallinen” päiväkotilapsi näyttäytyy kasvattajien puheessa ja millaisia odotuksia lapsille asetetaan päiväkotinstituutiosta (Alasuutari 2010; Markström 2010; Alasuutari & Markström 2011; Månsson 2011; Gulløv 2011). Lisäksi tutkimus vahvisti käsitystä siitä, että jo alle kaksivuotias lapsi nähdään taitavana ja osaavana (Månsson 2011). Tutkimustulokset vahvistivat myös aiempia havaintoja siirtymä- ja sopeutumisprosessin luonteesta. Kuten aiemmissakin tutkimuksissa on havaittu (ks. esim. Vogler ym. 2008, 19–20; Dockett & Einarsdóttir 2017, 143; Dockett ym. 2017, 287; Niesel & Griebel 2007, 23), myös tämän tutkimuksen perusteella alle puolitoistavuotiaana varhaiskasvatuksen aloittaneiden lasten siirtymä päiväkotiin näyttäytyi dynaamisena prosessina, jossa muutoksella oli keskeinen rooli lapsen sopeutumisen kannalta. Vaikka jotkut lapset olivatkin kasvattajien mukaan ikään kuin sopineet luonnollisesti ja vaivattomasti päiväkotiin heti alusta asti, tutkimustulokset osoittivat, että päiväkotinstituutioon sopeutuminen vaatii joka tapauksessa muutosta lapselta ja hänen toiminnaltaan. Lapsen tulee kasvaa päiväkotilapseksi, joka toimii tietyllä, instituution määrittelemällä tavalla (ks. Lam & Pollard 2006, 129–132; Kalkman & Clark 2017, 293; Vogler ym. 2008, 19–20).

Siirtymän liminaalivaiheelle tyypillisesti (ks. Lam & Pollard 2006, 129–131) lapset opettelivat ensimmäisten päiväkotikuukausien aikana erilaisten käytäntöjen avulla päiväkodin tapoja ja päiväkotilapseen kohdistettuja odotuksia. Kuten aiemmissa tutkimuksissa on havaittu (ks. Dalli 1999, 64;

Rutanen 2012b, 209; Månsson 2011, 14–16), kasvattajat pyrkivät opettamaan lapsille näitä päiväkodissa olemisen tapoja ja tukemaan lapsen myönteistä muutosta eli sopeutumista päiväkotiin. Liminaali- ja postliminaalivaiheen raja näyttäytyi hyvin häilyväisenä myös tämän tutkimuksen tuloksissa (vrt. Lam & Pollard 2006, 132). Ajattelen tämän merkitsevän sitä, että myöskään kuva ”tavallisesta” päiväkotilapsesta ja tähän rooliin sopeutumisesta ei ole mustavalkoinen: sopeutuminen ei tarkoita sitä, että lapsen tulisi täyttää kaikki tavalliselle päiväkotilapselle kohdistetut odotukset, minkä jälkeen sopeutuminen selkeästi päättyy ja lapsi on sopeutunut.

Tässä tutkimuksessa saatiin selville aiempien tutkimusten (ks. Rutanen & Karila 2013, 21; Rutanen 2012b, 202–203) kanssa yhdenmukaisia tuloksia siitä, että odotukset näyttäytyvät hieman erilaisina eri-ikäisille lapsille ja näin ollen myös lapsen sopeutumista arvioidaan aina suhteessa lapsen ikä- ja kehitystasoon. Lapsen kasvaessa hän kohtaa jatkuvasti uusia ikäänsä ja kehitystasoonsa liitettyjä odotuksia, johon hänen tulee sopeutua. Sopeutuminen päiväkotiin on ikään kuin jatkuvaa liminaali- ja postliminaalivaiheen rajalla oloa, jota kasvattajat arvioivat aina lapsen ikäsidonnaisten odotusten lisäksi myös suhteessa arjen eri tilanteisiin ja laajemmin lapsen tilanteeseen, johon vaikuttavat esimerkiksi lapsen vireystila, terveys ja poissaolot (Dalli 1999, 60) sekä perhetilanne ja taustat (ks. esim. Lam 2009, 129; Lam & Pollard 2006, 132; Turunen 2017, 152). Erityisesti arkikäytäntöihin liittyvä sopeutuminen näyttäytyi myös hyvin tilannesidonnaisena, ja kuten Kalkman ja Clark (2017, 302) ovat havainneet, arjen tilanteet pitävät sisällään pienempiä siirtymiä, jotka vaativat lasta sopeutumaan aina uudelleen kulloiseenkin tilanteeseen. Tämä vahvistaa tutkimustuloksia siitä, että siirtymä ja sopeutuminen ei ole lineaarisesti eteneviä prosesseja (Ackesjö 2013, 287; Lam & Pollard 2006, 129–131), vaan ne voivat ilmetä niin sanotusti aaltoilevina.

Varhaiskasvattajat kuvasivat alun sopeutumisvaikeudet ja takapakit luonnollisina ja perusteltavina asioina. Päiväkodin odotusten vastainen toiminta tai huolta aiheuttanut muutos perusteltiin tyypilliseen tapaan ymmärrettäväksi, eikä lasta niiden perusteella määritelty esimerkiksi hankalaksi tapaukseksi tai

odotusten vastaista toimintaa pidetty lapsen pysyvänä ominaisuutena (ks. Alasuutari 2010, 152; Heiskanen ym. 2018, 837). Tämä huomio paljastaa jo itsessään kasvattajien odotuksen siitä, että lapsi ei ole ominaisuuksineen stabiili, vaan oppii, kasvaa ja kehittyy jatkuvasti. Sopeutuminen on hyvin yksilöllistä, kuten tässäkin tutkimuksessa havaittiin: toiset sopeutuvat nopeammin, toiset puolestaan tarvitsevat siihen enemmän tukea (ks. myös Dalli 2002, 93; van Genneep 1960, 28). Takapakkien ja sopeutumisvaikeuksien selittäminen ja luonnolliseksi tekeminen kertoo kuitenkin siitä, että kuva ”tavallisesta” päiväkotilapsesta ei ole tiukka normi, vaan siihen sallitaan myös joustoa. Toisinaan tapahtuva tai tiettyihin tilanteisiin liittyvä mahdollinen vastarinta, itkeskely tai huonot päivät esimerkiksi lapsen väsymyksestä johtuen eivät näin ollen kumonnet kasvattajien arvioita siitä, katsottiinko lapsen olevan yleisesti sopeutunut päiväkotiin vai ei. Päiväkodin odotusten vastainen toiminta ei siis yksiselitteisesti kuvaa lapsen sopeutumattomuutta. Se voi yhtä hyvin kuvata myös sitä, että lapsi on tullut niin tutuksi päiväkodin kulttuurin kanssa, että uskaltaa ja pystyy jo kyseenalaistamaan päiväkodin institutionaalista järjestystä (ks. Markström 2010, 307–310; Eerola-Pannen 2013, 109). Nykypäivän lapsikäsitteiden kompetenttilta lapselta voidaan mahdollisesti jopa odottaa institutionaalisen järjestyksen vastustamista tietyissä sukupolvijärjestyksen mukaisissa rajoissa lapsen osallisuuden näkökulmasta.

Päiväkodin rytmin ja toimintakäytäntöjen sekä niihin liittyvien sääntöjen oppiminen, lapsen hyvinvointi, sekä luottamus ja myönteiset suhteet niin kasvattajiin kuin toisiin lapsiin näyttivät asioilta, joihin kasvattajat erityisesti kiinnittivät huomiota lapsessa tapahtuneeseen muutokseen ja lapsen sopeutumiseen liittyen. Kasvattajien kuvaukset lasten sopeutumisesta kohdistuivat näin ollen toisaalta lapseen itseensä ja toisaalta lapsen ja päiväkotinstituution yhteensopivuuteen ja arjen sujumiseen. Sopeutuminen ei näin ollen näyttäytynyt tässä tutkimuksessa vain yksilön psykologisina ominaisuuksina, kuten siinä, onko lapsi sopeutuvainen, rauhallinen ja tasapainoinen. Sen sijaan sopeutuminen näyttäytyi sosiaalisena ilmiönä, jota tulkitaan ja rakennetaan jatkuvasti suhteissa. Sopeutuminen kertoo yhtä paljon varhaiskasvatuksen

kontekstista, arvoista, odotuksista, ideaalista kuin yksilöstä itsestään. Sopeutuminen määrittyy aina kulloisenkin tarkastelijan tekemistä tulkinnoista käsin, oli tarkastelija sitten päiväkodin varhaiskasvattaja tai lapsen vanhempi.

Tässä tutkimuksessa näkyi myös Bronfenbrennerin (1979, 3) idea siitä, että yksilö toimii aina vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa ja sen seurauksena yksilössä tapahtuu kehitystä. Kohdatessaan päiväkotin instituution kulttuurin lapsi kehittyi ja oppi pikkuhiljaa vastaamaan uuden ympäristön odotuksia, mutta toisaalta myös uusi ympäristö otti lapsen vastaan joustamalla institutionaalista järjestyksestään, jotta lapsen aloitus sujuisi helpommin. Vaikka päiväkotin instituutio ja kasvattajat sen toimijoina tukevat lapsen varhaiskasvatuksen aloitusta ja tulevat aluksi vastaan ja joustavat joissakin käytännöissään ja odotuksissaan, joustamisen tavoite näyttää kuitenkin olevan lähinnä helpottaa aloitusta, jotta lapsi voi turvallisesti alkaa kasvaa ja oppia päiväkodin tavoille. Ekologisen teorian mukaiset näkökulmat esimerkiksi kodin ja päiväkodin yhteistyöstä tai odotusten ja arvojen jatkuvuudesta eivät nousseet kasvattajien kuvauksissa juurikaan esille, vaikka niillä on todettu olevan merkittäviä vaikutuksia onnistuneen siirtymän kannalta (ks. Brooker 2008, 21; Turunen 2017, 153). Tämä on mielenkiintoista, sillä kasvattajien puheessa sopeutuminen näyttäytyi kuitenkin nimenomaan onnistuneen siirtymän merkinä. Omat tutkimuskysymykseni ohjasivat kuitenkin katsettani enemmän päiväkodin mikrosysteemiin ja kasvattajien arvioihin tämän mikrosysteemin ja lapsen suhteesta sekä uuteen mikrosysteemiin sopeutumisesta, mikä selittänee lapsen kodin ja päiväkodin väliseen mesosysteemiin liittyvien viitteiden vähyyden.

Tämän tutkimuksen tulokset lisäsivät tietoa toistaiseksi vähäisesti tutkitusta, mutta lapsen ja hänen perheensä kannalta merkittävästä siirtymästä institutionaalisen varhaiskasvatuksen piiriin. Tutkimustulokset auttavat ymmärtämään tätä siirtymää ja sinne sopeutumista entistä paremmin. Tämän tutkimus tuotti uutta tietoa siitä, millaisena päiväkotin instituution odotukset näyttäytyvät alle puolitoistavuotiaan lapsen varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä, eli mihin lapsen odotetaan sopeutuvan päiväkotiin tullessaan.

Kontekstin merkitys ilmeni selvästi tutkimuksen tuloksissa: koska sopeutumista arvioitiin päiväkodin kontekstissa, myös odotukset ja vaatimukset olivat erilaisia, kuin jos sopeutumista olisi tarkasteltu vaikkapa harrastuspiirien kontekstissa. Päiväkodin institutionaalinen järjestys ei näyttäytynyt yhtä tiukkana kuin esimerkiksi Alasuutarin (2010) tutkimuksessa: pieniltä ei luonnollisesti vaadita ja odoteta vielä yhtä paljon kuin vanhemmilta lapsilta.

Koska institutionaaliset odotukset ovat usein itsestään selvänä pidettyjä ja tiedostamattomiakin oletuksia instituution eri toimijoista (ks. esim. Alasuutari 2010, 150; Alasuutari & Markström 2011, 519), on niiden näkyväksi tekeminen ja esille tuominen tärkeää esimerkiksi päiväkotikulttuurin kehittämisen kannalta. Koska päiväkotinstituution ja kasvattajien odotukset konkretisoituvat arjen käytäntöjen tasolla (ks. Eerola-Pennanen 2013, 80; Alasuutari 2010, 150), odotusten tiedostaminen auttaa myös toimintakulttuurin kehittämisessä. Tämän tutkimuksen tulosten myötä varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä voidaan kiinnittää entistä enemmän huomiota lapsiin ja heidän sopeutumiseensa kohdistettuihin odotuksiin ja miettiä, voisiko instituutio tulla joissain kohdin paremmin vastaan lasta. Ovatko odotukset realistisia? Voidaanko toimintakulttuuria muuttaa helpottamaan lapsen sopeutumista? Miten paljon lapsen yksilöllisyydelle annetaan tilaa varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä?

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja jatkotutkimushaasteet

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella neljän eri luotettavuuskriteerin kautta: *uskottavuus*, *siirrettävyys*, *varmuus* ja *vahvistuvuus*. *Uskottavuudella* tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin tutkijan tekemät tulokset ja käsitteellistykset aineistosta vastaavat tutkittavien käsityksiä tutkittavasta aiheesta. (Eskola & Suoranta 1999, 212–213.) Eskola ja Suoranta (1999, 212) tuovat kuitenkin esiin, että tutkimuksen uskottavuutta ei kuitenkaan välttämättä aina lisää se, että tulokset vietäisiin tutkittavien arvioitavaksi. Tutkijana olen pyrkinyt tarkastelemaan tutkimusaiheeni ja tulkitsemaan aineistoani objektiivisesti ja

totuudenmukaisesti. Oma työkokemukseni päiväkodissa varhaiskasvatuksen erityisopettajana ja töissä tekemäni havainnot vahvistavat tutkimukseni tuloksia, sillä kuten Tauriainen (2000, 114) toteaa, tutkimuksen uskottavuutta lisää se, että tutkija tuntee kontekstin, jossa tutkittava ilmiö saa merkityksensä. Mikäli tulokset vietäisiin arvioitavaksi tutkimukseen osallistuneille varhaiskasvattajille, uskon myös heidän vahvistavan tekemäni tulkinnat ja havainnot siitakin huolimatta, että instituutiossa vallitsevat odotukset ovat usein tiedostamattomia ja itsestään selvänä pidettyjä asioita (ks. esim. Alasuutari 2010, 150; Alasuutari & Markström 2011, 519).

En ollut mukana tutkimusprojektien aineistonkeruuvaiheessa ja enkä näin ollen haastattelutilanteissa, olen vain kuunnellut äänitetyt haastattelut nauhalta ja lukenut haastattelijoiden tekemät muistiinpanot haastattelutilanteista. Tämän vuoksi en ole nähnyt haastateltavien elekieltä, vaan olen joutunut tulkitsemaan paljon esimerkiksi äänenpainojen perusteella. En ole myöskään ollut mukana haastattelurungon suunnittelussa, enkä ole voinut haastattelutilanteessa tehdä tarkentavia kysymyksiä, mikäli jokin itseäni kiinnostava aihe on jäänyt epäselväksi – toisaalta en olisi välttämättä huomannut niitä vielä haastattelutilanteessa edes kysyä, vaikka olisinkin itse toiminut haastattelijana. Tutkimustulosten luotettavuutta olisi kuitenkin voinut lisätä, jos haastattelut olisi myös videoitu, jolloin olisin itse saanut paremmin kiinni haastattelijan ja haastateltavan välisestä vuorovaikutuksesta. En myöskään nähnyt videoita, joita haastattelijat näyttivät haastateltaville päiväkodin arjesta, vaan olen kuullut ainoastaan ääninauhalta, mitä videoilla tapahtuu ja mitä videosta keskustellaan haastattelutilanteessa. Vaikka koen saaneeni haastatteluista irti olennaisen eli sen mitä videoista keskusteltiin, olisi luotettavuutta voinut lisätä, että olisin nähnyt, mitä videoilla tarkalleen ottaen tapahtui. Näin oma tulkintani tilanteista olisi jäänyt vähemmälle.

Ennen tutkimuksen varsinaista analyysivaihetta olin perehtynyt aiempaan tutkimuskirjallisuuteen, minkä vuoksi aiemmat teoriat ohjasivat aineistosta tekemiäni tulkintoja. Luvussa 4.4. olen kuitenkin pyrkinyt kuvaamaan, kuinka aiemmat tutkimukset ovat ohjanneet analyysin etenemistä. Aineiston analyysin

aikana aineistoa pelkistäessäni pyrin selvittämään tarkasti, mistä todella oli kyse lukemalla haastattelua useita kertoja. Analyysin loppuvaiheessa palasin vielä alkuperäisiin litteraatteihin tarkistaakseni, että olen tulkinut asian niin kuin se haastatteluissa oli sanottu.

Siirrettävyyden luotettavuuskriteerillä tarkoitetaan sitä, kuinka hyvin tutkimus on mahdollista siirtää toiseen tutkimuskontekstiin (Tauriainen 2000, 115). Vaikka laadullisessa tutkimuksessa ei pyritä tekemään yleistyksiä (Tuomi & Sarajärvi 2009, 85), periaatteessa tutkimustulosten siirrettävyys on mahdollista, mikäli tutkimuskohteesta ja tutkimuksen toteuttamisesta on kerrottu riittävän tarkasti (Tauriainen 2000, 115). Olen luvussa 4 pyrkinyt kuvaamaan tutkimuksen toteutuksen mahdollisimman tarkasti. Lisäksi olen liittänyt tutkimuksen loppuun esimerkin aineiston analyysin etenemisestä yhden pääluokan osalta (Liite 2). Varhaiskasvatukseen voi kuitenkin vaikuttaa moni asia, ja jokainen perhe, lapsi ja kasvattaja kokee siirtymän yksilöllisesti. Täysin samanlaista tutkimustilannetta on näin ollen mahdotonta luoda. Toisaalta päiväkodin institutionaalinen järjestys ja siihen liittyvät odotukset ovat Suomessa valtakunnallisten varhaiskasvatusta ohjaavien normatiivisten asiakirjojen ja ohjeistusten vuoksi todennäköisesti varsin yhteneväisiä, joten tutkimuksen siirtäminen toisiin tutkimuspäiväkoteihin tuskin muuttaisi tutkimustuloksia juurikaan.

Tutkimuksen *varmuutta* voidaan lisätä huomioimalla tutkimusta tehdessä mahdollisesti tutkimukseen ennustamattomasti vaikuttavat tekijät (Eskola & Suoranta 1998, 213). En itse osallistunut tutkimusprojektien aineistonkeruuseen, minkä vuoksi en ole itse pystynyt vaikuttamaan aineistonkeruun etenemiseen ja tiedonsaantiin mahdollisesti vaikuttaneisiin tekijöihin. En voi varmasti sanoa, ovatko haastattelukysymykset liittyen muutokseen asettaneet kasvattajille oletuksen, että heidän pitää kuvata nimenomaan myönteistä muutosta. Että tutkija odottaa nimenomaan todisteita siitä, että lapsella menee hyvin? Kasvattajat ovat voineet myös kokea pelkoa, että heidän ammattitaitoaan epäillänsä, mikäli lapsessa ei olisi juurikaan tapahtunut myönteistä muutosta tai lapsen käytös olisi muuttunut huonompaan suuntaan aloituksen jälkeen. Omiin

ennakko-oletuksiini tutkimusaiheesta olen pyrkinyt vaikuttamaan tekemällä tulkintoja mahdollisimman objektiivisesti. Tutkimuksen analyysivaiheessa tulkintojani kuitenkin ohjasi teoriaohjaavan sisällönanalyysin mukaisesti Alasuutarin (2010), Markströmin (2010) sekä Alasuutarin ja Markströmin (2011) tutkimustulokset. Näin ollen tutkimuskysymykseni ja ennakkokäsitykseni aiheesta ovat voineet suunnata katsettani nimenomaan tähän myönteiseen muutokseen, vaikka muissa yhteyksissä olisikin ilmennyt toisenlainen kuva sopeutumisesta.

Vahvistuvuuden luotettavuuskriteerin mukaan on keskeistä, että tutkimustulokset saavat tukea aiemmista tutkimuksista, joissa on tarkasteltu samaa ilmiötä (Eskola & Suoranta 1998, 213). Omat tutkimustulokseni saivat paljon vahvistusta aiemmista tutkimuksista, kuten olen osoittanut edellisessä alaluvussa. Tauriaisen (2000, 117) mukaan vahvistettavuuteen liittyy myös, että tutkija esittää avoimesti omat lähtökohtansa ja tulkintaan vaikuttaneet tekijät sekä kuvaa tarkkaan analyysin periaatteet ja menettelyt. Näin olen myös pyrkinyt toimimaan kuvatessani aineiston analyysin etenemistä luvussa 4.4.

Varhaiskasvatuksen aloitusta ja pienen lapsen siirtymää on tutkittu vielä varsin vähän, minkä vuoksi lisätutkimusta tarvitaan edelleen. Tämä tutkimus keskittyi tarkastelemaan kasvattajan kuvauksia pienen, alle puolitoistavuotiaan lapsen siirtymästä päiväkotinstituutioon ja sinne sopeutumisesta. Tässä tutkimuksessa keskityttiin tarkastelemaan ainoastaan varhaiskasvattajien puhetta varhaiskasvatuksessa aloittavan lapsen siirtymästä, minkä vuoksi olisikin mielenkiintoista tarkastella, kuinka paljon kasvattajat kokevat, että uusi lapsi ryhmässä vaikuttaa ryhmän toimintaan ja millainen prosessi on päiväkotinstituution ja päiväkotiryhmän sopeutuminen uuteen tulokkaaseen ja hänen perheeseensä. Yksi mielenkiintoinen tarkastelunäkökulma olisi myös instituution kuva ”ideaaliperheestä” varhaiskasvatuksessa: millaisena kasvattajat kuvaavat ideaaliperhettä, millaisia odotuksia instituutio asettaa perheelle ja miten kasvattajat pyrkivät vaikuttamaan perheen toimintaan päiväkodissa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatuksen aloituksen yhteydessä. Sopeutuminen ei nimittäin kosketa vain varhaiskasvatuksen aloittanutta lasta,

vaan se on koko perheen prosessi (Karikoski & Tiilikka 2012, 79) – myös perheen odotetaan sopeutuvan päiväkodin institutionaaliseen järjestykseen.

Tämän tutkimuksen myötä aloin myös pohtia, että mikäli alle kaksivuotiaan odotetaan jo hänen ikä- ja kehitystasonsa huomioon ottaen sopeutumaan instituution toimintaan, ja odotukset ohjaavat pikkuhiljaa aina lineaarisesti seuraavan kasvatusinstituution vaatimiin ihanteisiin, ei liene ihme, että myöhempien siirtymien on todettu sujuvan helpommin, jos kokemukset ensimmäisestä siirtymästä ovat olleet positiivisia (ks. Turunen 2017, 152). Näin varhaiskasvatuksen erityisopettajan näkökulmasta tämä herättää kuitenkin myös huolta niistä lapsista, joille esimerkiksi sosiaalisten normien ymmärtäminen ja noudattaminen voi olla haasteellista, tai joille itsenäisyyden ja omatoimisuuden taidot tai kielelliset taidot aiheuttavat suurta ponnistelua. Entäpä ne lapset, jotka tulevat täysin erilaisesta kulttuurista? Miten tällaisia lapsia tarkkaillaan ja arvioidaan päiväkodissa? Nähdäänkö heidät instituution normien rikkojina vai voidaanko heidän katsoa sopeutuneen, vaikka he eivät välttämättä vastaisikaan instituution odotuksia kielellisesti ja sosiaalisesti taitavasta kompetentista lapsesta? Määrittyvätkö institutionaaliset odotukset näin ollen myös lapsikohtaisesti, ja tehdäänkö mahdollinen sopeutumattomuus hyväksytyksi ja ymmärretyksi esimerkiksi diagnoosien ja tuentarpeen kautta? Tästä tarvittaisiin ehdottomasti lisää tutkimustietoa. Lopuksi haluan vielä painottaa, kuinka tärkeää kaikkien ammattikasvattajien ja vanhempien olisi pohtia näitä lapsiin kohdistettuja institutionaalisia odotuksia ja sitä, miten niitä viestitään lapsille niin päiväkodissa, kotona, kuin koulussa: odotuksilla ja tavoilla, joilla niitä osoitetaan ja pyritään saavuttamaan, voi olla merkittäviä vaikutuksia lapsen elämään ja esimerkiksi itsetuntoon.

LÄHTEET

- Ackesjö, H. 2013. Children crossing borders: School visits as initial incorporation rites in transition to preschool class. *International Journal of Early Childhood* 45(3), 387–410.
- Ahnert, L., Gunnar, M. R., Lamb, M. E. & Barthel, M. 2004. Transition to Child Care: Association With Infant-Mother Attachment, Infant Negative Emotion, and Cortisol Elevations. *Child Development* 75(3), 639–650.
- Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 145–162.
- Alasuutari, M. 2009. Kasvatusinstituutiot lapsuuden rakentajina. Teoksessa L. Alanen & K. Karila (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 54–69.
- Alasuutari, M. 2010. Suunniteltu lapsuus: keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoitossa. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, M. 2014. Voicing the child? A case study in Finnish early childhood education. *Childhood* 21(2), 242–259.
- Alasuutari, M. & Karila, K. 2009. Lapsuuden ja lapsen tulkinnat lapsikohtaisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Teoksessa L. Alanen & K. Karila. (toim.) *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*. Tampere: Vastapaino, 70–88.
- Alasuutari, M. & Karila, K. 2010. Framing the picture of the child. *Children & Society* 24, 100–111.
- Alasuutari, M. & Markström, A.-M. 2011. The Making of the Ordinary Child in Preschool. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 55(5), 517–535.
- Bowlby, R. 2007. Babies and toddlers in non-parental daycare can avoid stress and anxiety if they develop a lasting secondary attachment bond with one carer who is consistently accessible to them. *Attachment & Human Development* 9(4), 307–319.
- Braun, V., Clarke, V. & Weate, P. 2016. Using thematic analysis in sport and exercise research. Teoksessa Smith, B. & Andrew C. Sparkes, A. C. (toim.) *Routledge handbook of qualitative research in sport and exercise*. Abingdon: Routledge, 119–205.
- Brewer, J. D. 2000. *Ethnography*. Buckingham: Open University Press.

- Brooker, L. 2006. From home to home corner: Observing children's identity-maintenance in early childhood settings. *Children & Society* 20, 116–127.
- Brooker, L. 2008. *Supporting Transitions in the Early Years*. Maidenhead: Open University Press.
- Dalli, C. 1999. Learning to be in childcare: mothers' stories of their child's 'settling-in'. *European Early Childhood Education Research Journal* 7(2), 53–66.
- Dalli, C. 2002. Constructing identities: Being a "Mother" and being a "Teacher" during the experience of starting childcare. *European Early Childhood Education Research Journal* 10(2), 85–101.
- De Schipper, J. C., Tavecchio, L. W. C., Van Ijzendoorn, M. H. & Van Zeijl, J. 2004. Goodness-of-fit in center day care: relations of temperament, stability, and quality of care with the child's adjustment. *Early Childhood Research Quarterly* 19, 257–272.
- Dunlop, A.-W. 2017. Transitions as a Tool for Change. Teoksessa N. Ballam, B. Perry & A. Garpelin (toim.) *Pedagogies of Educational Transitions*. European and Antipodean Research. *International Perspectives on Early Childhood Education and Development* 16. New York: Springer, 257–273.
- Dockett, S. & Einarsdóttir, J. 2017. Continuity and Change as Children Start School. Teoksessa N. Ballam, B. Perry & A. Garpelin (toim.) *Pedagogies of Educational Transitions*. European and Antipodean Research. *International Perspectives on Early Childhood Education and Development* 16. New York: Springer, 133–150.
- Dockett, S., Perry, B., Garpelin, A., Einarsdóttir, J., Peters, S. & Dunlop, A.-W. 2017. *Pedagogies of Educational Transition: Current Emphases and Future Directions*. Teoksessa N. Ballam, B. Perry & A. Garpelin (toim.) *Pedagogies of Educational Transitions*. European and Antipodean Research. *International Perspectives on Early Childhood Education and Development* 16. New York: Springer, 275–292.
- Eerola-Pennanen, P. 2013. Yksilönä vaan ei yksin: lapset minuuden muodostajina päiväkodissa. Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 464.
- Ellegaard, T. 2004. Self-Governance and Incompetence: Teachers' Construction of "the Competent Child". Teoksessa H. Brembeck, B. Johansson, & J. Kampmann (toim.) *Beyond the competent child: Exploring contemporary*

- childhoods in the Nordic welfare societies. Roskilde, Saksa: Roskilde University Press, 177–197.
- Fabian, H. 2007. Informing transitions. Teoksessa A.-W. Dunlop & H. Fabian (toim.) Informing transitions in the early years: Research policy and practice. Lontoo: McGraw-Hill Open University Press, 3–17.
- van Gennep, A. 1960. The rites of passage (Käänt. B. V. Minika & G. L. Caffee) Lontoo: Routledge & Kegan Paul.
- Gordon, T. 2006. Naistutkimus ja eettisyyden teoriat ja käytännöt. Teoksessa J. Hallamaa, V. Launis, S. Lötjönen & I. Sorvali (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Tietolipas 211. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 241–257.
- Gulløv, E. 2011. Welfare and self care: Institutionalized visions for a good life in danish day-care centres. *Anthropology in Action* 18(3), 21–32.
- Heiskanen, N. 2018. Tuen tarve – lapsen ongelma vai lapsen ja ympäristön vuorovaikutussuhde? Tutkittua varhaiskasvatuksesta -blogin julkaisu. <https://tutkittuavarhaiskasvatuksesta.wordpress.com/2018/07/13/tuen-tarve-lapsen-ongelma-vai-lapsen-ja-ympariston-vuorovaikutussuhde/> Viitattu 20.4.2019.
- Heiskanen, N., Alasuutari, M. & Vehkakoski, T. 2018. Positioning children with special educational needs in early childhood education and care documents. *British Journal of Sociology of Education* 39(6), 827–843.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.
- Jackson, C. & Warin, J. 2000. The importance of gender as an aspect of identity at key transition points in compulsory education. *British Educational Research Journal* 26(3), 375–391.
- Kallio, K. P. 2010. Missä lapsuus tapahtuu? Teoksessa K. P. Kallio, A. Ritala-Koskinen & N. Rutanen (toim.) Missä lapsuutta tehdään? Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Verkkojulkaisuja 106.
- Kalkman, K. & Clark, A. 2017. Here we like *playing* princesses – newcomer migrant children’s transitions within day care: exploring role play as an indication of suitability and home and belonging. *European Early Childhood Education Research Journal*, 25(2), 292–304.
- Kansallinen koulutuksen arviointikeskus, Karvi. Varhaiskasvatus. <https://karvi.fi/varhaiskasvatus/> Viitattu 28.4.2019.

- Karikoski, H & Tiilikka, A. 2012. Eheä kasvupolku - haaste yhteistyölle. Teoksessa E. Hujala & L. Turja (toim.) Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-Kustannus, 77–92.
- Karila, K. 2012. A nordic perspective on early childhood education and care policy. *European Journal of Education* 47(4), 584–595.
- Karila, K. & Alasuutari, M. 2012. Drawing partnership on paper: How do the forms for individual educational plans frame parent – teacher relationships? *International Journal about Parents in Education* 6(1), 15–27.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Kuukka, A. 2015. Lapset, ruumiillisuus ja päiväkodin järjestys. Tutkimus ruumiillisuuden tuottamisesta ja merkityksellistymisestä lasten päiväkotiarjessa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 536.
- Kuula, A. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Teoksessa J. Hallamaa, V. Launis, S. Lötjönen & I. Sorvali (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Tietolipas 211. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 124–140.
- Kuula, A. & Tiitinen, S. 2010. Eettiset kysymykset ja haastattelujen jatkokäyttö. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino, 446–459.
- Lam, M. S. 2009. Crossing the cultural boundary from home to kindergarten in Hong Kong: A case study of a child's strategic actions. *European Early Childhood Education Research Journal*, 17 (1), 125–145.
- Lam, M. S. & Pollard, A. 2006. A conceptual framework for understanding children as agents in the transition from home to kindergarten. *Early Years* 26(2), 123–141.
- Lappalainen, S. 2007. Mikä ihmeen etnografia? Teoksessa S. Lappalainen, P. Hynninen, T. Kankkunen, E. Lahelma & T. Tolonen (toim.) Etnografia metodologiana. Lähtökohtana koulutuksen tutkimus. Tampere: Vastapaino, 9–14.
- Markström, A. M. 2010. Talking about children's resistance to the institutional order and teachers in preschool. *Journal of Early Childhood Research* 8(3), 303–314.
- Metsämuuronen, J. 2005. Tutkimuksen tekemisen perusteita ihmistieteissä. Helsinki: International Methelp.

- Niesel, R. & Griebel, W. 2007. Enhancing the competence of transition systems through co-construction. Teoksessa A. W. Dunlop & H. Fabian (toim.) *Informing transitions in the early years*. Lontoo: McGraw-Hill Open University Press, 21–32.
- O'Connor, A. 2013. *Understanding transitions in the early years: supporting change through attachment and resilience*. Lontoo: Routledge.
- Patton, M. Q. 2001. *Qualitative research & evaluation methods*. Thousand Oaks (CA): Sage Publications.
- Peters, S. & Sandberg, G. 2017. Borderlands, Bridges and Rites of Passage. Teoksessa N. Ballam, B. Perry & A. Garpelin (toim.) *Pedagogies of Educational Transitions. European and Antipodean Research. International Perspectives on Early Childhood Education and Development 16*. New York: Springer, 223–237.
- Puroila, A.-M. & Karila, K. 2001. Bronfenbrennerin ekologinen teoria. Teoksessa K. Karila, J. Kinos & J. Virtanen (toim.) *Varhaiskasvatuksen teoriasuuntauksia*. Jyväskylä: PS-Kustannus, 204–226.
- Rutanan, N. 2012a. Alle kolmivuotiaat paikkansa tuottajina päiväkodissa. *Journal of Early Childhood Education Research*. 1(1), 44–56.
- Rutanan, N. 2012b. Socio-spatial practices in a Finnish daycare group for one- to three-year-olds. *Early Years* 32(2), 201–214.
- Rutanan, N. 2017. Haastattelusta. Lasten siirtymät varhaiskasvatuksessa projekti 29.3.2017. Julkaisematon lähde. Jyväskylän yliopisto.
- Rutanan, N. & Karila, K. 2013. Institutionaaliset siirtymät alle kolmivuotiaista viskareiden ja eskareiden kautta kouluun. Teoksessa K. Karila, L. Lipponen & K. Pyhältö (toim.) *Päiväkodista peruskouluun. Siirtymät varhaiskasvatuksen, esi- ja alkuopetuksen rajapinnoilla*. Opetushallitus. Raportit ja selvitykset 2013:17, 17–24.
- Ruusuvuori, J., Nikander, P. & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa J. Ruusuvuori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.) *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino, 9–36.
- Smith, K. 2012. Producing governable subjects: Images of childhood old and new. *Childhood* 19(1), 24–37.
- Strandell, H. 1995. *Päiväkoti lasten kohtaamispaikkana. Tutkimus päiväkodista sosiaalisten suhteiden kenttänä*. Helsinki: Gaudeamus.

- Suhonen, E. 2009. Erityistä tukea tarvitsevan taaperon sopeutuminen päiväkotiryhmään. Monitapaustutkimus vuorovaikutussuhteista ja niiden rakentumisesta. Helsingin yliopisto. Tutkimuksia 304.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Turunen, T. 2017. Kulttuurien rajapinnalla: Koulusiirtymät elämänkaaressa. Teoksessa M. Körkkö, M. Paksuniemi, S. Niemisalo & R. Rahko-Ravantti (toim.) Opintie sujuvaksi Lapissa. Siirtolaisinstituutti. Julkaisuja 2017:6, 149-160.
- Undheim, A. M. & Drugli, M. B. 2012. Perspective of parents and caregivers on the influence of full-time day-care attendance on young children. *Early Child Development and Care* 182(2), 233-247.
- Varhaiskasvatuslaki 540/2018.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20180540?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=varhaiskasvatuslaki> Viitattu 28.4.2019.
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Määräykset ja ohjeet 2018:3a. Helsinki: Opetushallitus.
https://www.oph.fi/download/195244_Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet19.12.2018.pdf Viitattu 7.5.2019.
- Vogler, P., G. Crivello & M. Woodhead. 2008. Early Childhood Transitions Research: A Review of Concepts, Theory, and Practice. Working Papers, No. 48. The Netherlands: Bernard van Leer Foundation.

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko kasvattajille

- Miten lapsen ensimmäiset päiväkotikuukaudet ovat menneet?
- Millainen lapsen aloitus oli? Miten ensimmäiset viikot päiväkodissa sujuivat?
- Teittekö jotain erityistä lapsen aloituksen tukemiseksi?
- Onko aloitusprosessissa ja ensimmäisten kuukausien aikana tullut vastaan jotain yllätyksiä?
- Onko vastaan tullut jotakin haasteita tai takapakkeja?
- Miten lapsi on näiden kuukausien aikana toiminut arjen eri rutiinitilanteissa (leikit, syöminen, pukeminen, vaipanvaihto, päiväunet, tuonti- ja hakutilanteet jne)? Onko tapahtunut muutosta?
- Miten lapsi on toiminut haku- ja tuontitilanteissa vanhempien näkökulmasta? Onko tapahtunut muutosta?
- Kerro lapsen suhteista toisiin lapsiin. Onko suhteissa eroa alkuun verrattuna?
- Kerro lapsen suhteista kasvattajiin. Onko suhteissa tapahtunut jonkinlaista muutosta?
- Millainen kasvattajien suhde lapsen vanhempiin on ollut? Onko siinä tapahtunut muutosta? Millaista keskustelua vanhempien kanssa on käyty ja missä tilanteissa? Onko joistakin teemoista ollut vaikeaa keskustella?
- Mitä tällä kokemuksella kannattaisi ottaa huomioon varhaiskasvatuksen aloituksessa? Mikä aloituksessa on tärkeää?
- Minkälainen ajattelisit aloituksen olleen lapselle sosiaalisesti ja tunne-elämän kannalta?
- Mitä asioita olette pitäneet kyseisen lapsen kohdalla tärkeinä aloituksessa? Entä yleisesti, mitä pidät tärkeänä aloituksessa?
- Oliko lapsen varhaiskasvatuksen aloitus onnistunut jälkikäteen ajatellen?
- Ovatko omat käsityksenne varhaiskasvatuksen aloituksesta muuttuneet kyseisen lapsen aloituksen myötä?
- Miltä on tuntunut olla mukana tutkimuksessa?
- Jotain lisättävää varhaiskasvatuksen aloitukseen liittyen yleisesti tai kyseiseen lapseen liittyen?

+ Kasvattajille näytetyt videot: Mitä ajatuksia videot herättävät lapsesta ja varhaiskasvatuksen aloituksesta?

Liite 2. Esimerkki yhden pääluokan analyysirungosta.

Pääluokka: Kasvattajien ja lapsen välisiin suhteisiin liittyvä muutos			
Yhdistävä luokka	Yläluokka	Alaluokka	Pelkistetty ilmaus
Kuvaus lapsen sopeutumisesta	Luottamuksen lisääntyminen ja myönteinen suhtautuminen kasvattajia kohtaan	Lapsi tunnistaa ja tuntee ryhmän kasvattajat Lapsi luottaa ryhmän kasvattajiin Lapsi uskaltaa osoittaa tunteensa kasvattajalle Lapsi on rento kasvattajan seurassa Lapsi hyväksyy kaikki ryhmän kasvattajat	<ul style="list-style-type: none"> - Nimien oppiminen - Kasvattajien kasvojen tunnistaminen - Luottamussuhteen kasvu - Vieraampien aikuisten sijaan tutumman aikuisen valitseminen - Rohkeus osoittaa mieltään - Oma tahdon osoitus kasvattajalle - Rentous kasvattajien seurassa - Kasvattajalle ilmeily ja hassuttelu - Kasvattajan syliin iloisesti juokseminen - Ottaa myös muihin aikuisiin kontaktia - Kaikkien kasvattajien syliin yhtä lailla pyrkiminen - Kaikki kasvattajat kelpaavat - Kasvattajan valikoinnin väheneminen
Huoli lapsen sopeutumisesta	Lapsen emotionaalisen hyvinvoinnin heikkeneminen	Lapsi osoittaa stressiä ja ahdistusta	<ul style="list-style-type: none"> - Taantuma: huolestunut itkeskely
Odotukset ja toiveet lapsen sopeutumisesta	Vähemmän huomion ja tuen riittäminen	Lapsi tarvitsee edelleen todella paljon aikuisen huomiota ja tukea	<ul style="list-style-type: none"> - Lapsi hakee tosi paljon aikuisen huomiota ja tukea toimintaan ryhtymisessä